

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ
ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Θέμα: «Λογοτέχνες της περιόδου της Ανεξαρτησίας και η σχέση τους με το ΡΙΚ
(Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου)»**

Όνομα Φοιτήτριας: Καλλή Αντιγόνη

A.M.: hac17002

Επιβλέπων Καθηγητής: Βλασίδης Βλάσης, Επίκουρος Καθηγητής

Δεύτερος Βαθμολογητής: Τσιπριάν-Λουκρέτσιους Σούτσιου, Επίκουρος Καθηγητής

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

«Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει αναγκαστικά ότι αποδέχεται το Τμήμα τις γνώμες του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα	σ. 5
Εισαγωγικά	σ. 9
1.α. Επισκόπηση της Ιστορίας της Κύπρου από την Αγγλοκρατία (1878-1960) μέχρι την τουρκική εισβολή (Ιούλιος-Αύγουστος 1974).....	σ. 9
1.β. Αντιπαλότητα Μακαρίου-Γρίβα	σ. 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Service)	σ. 21
---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Από την Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου

2.α. Το κτίσιμο: 1960-1964	σ. 28
2.β. Η παρακαταθήκη της ιστορίας της Κύπρου αποτυπώνεται στο ΡΙΚ	σ. 34
2.γ. Το ΡΙΚ μέσω προσφοράς. Συνεργασία του Ανδρέα Χριστοφίδη με το Σταθμό	σ. 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Το ΡΙΚ μετά την τουρκική ανταρσία.

Τα πρώτα χρόνια (1964-1967)	σ.42
3.α. Εκδόσεις ΡΙΚ. Ραδιοπρόγραμμα	σ. 43
3.β. Κριτήρια Επιλογής Υπαλλήλων ΡΙΚ	σ. 45
3.γ. Θέατρο από το Ραδιόφωνο	σ. 47
3.δ. Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο	σ. 48
3.ε. Εκπαιδευτική Τηλεόραση.....	σ. 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η χρυσή εποχή του ΡΙΚ (1967-1974)	σ. 52
4.α. Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο	σ. 55

4.β. Ο αντίκτυπος της Χούντας των Αθηνών στο ΡΙΚ	σ. 57
4.γ. Συνέχιση πολιτιστικής δράσης του ΡΙΚ	σ.59
4.δ. Θεατράκι ΡΙΚ	σ. 63
4.ε. Καθιέρωση της Δημοτικής	σ. 65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Τουρκική εισβολή 1974	σ. 67
Συμπεράσματα	σ.71
Βιβλιογραφία	σ. 78

Προλεγόμενα

Το 1878, λήγει για την Κύπρο μία μακρά περίοδος Τουρκοκρατίας (1571-1878), την οποία διαδέχεται η Αγγλοκρατία (1878-1960). Η περίοδος της Αγγλοκρατίας, χαρακτηρίζεται από τον έντονο αγώνα των Ελληνοκυπρίων για ένωση με τη μητέρα Ελλάδα, ο οποίος καταλήγει τελικά στην ανεξαρτησία του νησιού το 1960.

Την περίοδο της Αγγλοκρατίας, δημιουργήθηκε ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός του νησιού, που λειτούργησε για πρώτη φορά το 1953. Οι Βρετανοί, είχαν αντιληφθεί τη δύναμη των Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα του ραδιοφώνου, γι' αυτό εγκαθίδρυσαν σε όλες τους τις αποικίες ραδιοφωνικούς σταθμούς ώστε να μεταδίδουν τα δικά τους μηνύματα στους αποικιοκρατούμενους.¹ Ο αποικιοκρατικός σταθμός, ονομαζόταν Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Service) και εργάζονταν εκεί, Έλληνες, Τούρκοι και Βρετανοί. Εξέπεμπε δε προγράμματα και στις τρεις γλώσσες σε μία όμως συχνότητα. Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. κατά των Βρετανών (1955-1959), η θέση των Ελληνοκυπρίων που δούλευαν στο σταθμό ήταν δύσκολη, καθώς σε πολλές περιπτώσεις θεωρούνταν συνεργάτες των Βρετανών. Σημαντικά πρόσωπα που εργάζονταν εκείνη την περίοδο στο Σταθμό, ήταν ο Γιώργος Μητσίδης, πρώτος πρόεδρος Ελληνικών προγραμμάτων, ο Πάνος Ιωαννίδης, Λειτουργός Προγραμμάτων και μετέπειτα Διευθυντής Προγραμμάτων του ΡΙΚ και ο Άνθος Ροδίνης, πρώτος προϊστάμενος του Τμήματος Εκφωνητών και Εκφωνητριών. Αυτοί συνέχισαν να εργάζονται στο Σταθμό και μετά την Ανεξαρτησία και τη μετονομασία τελικά του Σταθμού σε Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (Ρ.Ι.Κ.).

Η παρούσα εργασία, με βάση την αρχειακή έρευνα, τόσο στο ψηφιακό αλλά και στο έντυπο αρχείο ΡΙΚ καθώς και με συνεντεύξεις από τους επιζώντες λογοτέχνες που εργάστηκαν στο Σταθμό, αλλά και απογόνους τους, έχει στόχο να αναδείξει τη δράση των Κυπρίων Λογοτεχνών που δούλεψαν στο Σταθμό τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, από το 1960-1974. Η πρώτη αυτή δεκαπενταετία, ήταν πολύ κρίσιμη για το νησί καθώς προσπαθούσε να εδραιώσει την Ανεξαρτησία της και να δημιουργήσει τόσο στον πολιτικό, κοινωνικό αλλά και πολιτισμικό τομέα, θεσμούς και πραγματικότητες που ήταν άγνωστες μέχρι τότε στον τόπο. Το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, έπαιξε καθοριστικό παράγοντα σε αυτούς τους τομείς και κυρίως στον πολιτιστικό, για τον οποίο δεν υπήρχε καμία παράδοση προηγουμένως. Οι προηγούμενοι υπάλληλοι της Κυπριακής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας, παρέμειναν στο ΡΙΚ, και ξεκίνησε ταυτόχρονα και η εργοδότηση νέων υπαλλήλων, με κριτήριο την πνευματική κατάρτιση.

Το ΡΙΚ από την ίδρυσή του ήταν ημικρατικός οργανισμός. Πρώτος Γενικός Διευθυντής, διορίστηκε από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ο Βίας Μαρκίδης και Διευθυντής του Διοικητικού

¹Γιώργος Μητσίδης, «Η Γέννηση του Ραδιοφώνου στην Κύπρο» από την εκπομπή «Για τα μεγάλα παιδιά» (4/11/2001), Αρχείο Ραδιοφώνου ΡΙΚ.

Συμβουλίου, ο Φρίξος Πετρίδης, καθηγητής του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Και οι δύο υπήρξαν στενοί συνεργάτες του Μακαρίου. Προτεραιότητα του Σταθμού ήταν η αναβάθμιση και ο εμπλουτισμός του πολιτιστικού επιπέδου του ακροατηρίου. Γι' αυτό και από την αρχή συνεργάστηκαν με το σταθμό, επιφανής άτομα της κυπριακής πνευματικής κίνησης. Παραδείγματα αποτελούν οι Κώστας Μόντης, Κύπρος Χρυσάνθης, Άνθος Λυκαύγης. Το 1960, προσελήφθη στο σταθμό ο ποιητής Μιχάλης Πασιαρδής, ο οποίος παρόλο που αφυπηρέτησε εξακολουθεί να συνεργάζεται με το Σταθμό, προσφέροντας αφιλοκερδώς τις υπηρεσίες του.

Η σημαντικότερη στιγμή για το ΡΙΚ, ήταν η έναρξη της συνεργασίας του με τον Ανδρέα Χριστοφίδη, το 1962, ο οποίος αργότερα έγινε Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ από το 1967 μέχρι το 1983, όταν πέρασε στην πολιτική. Στόχος του Χριστοφίδη, ήταν να κάνει συνεργάτες όλη την αφρόκρεμα της πολιτιστικής κίνησης του νησιού και τα κατάφερε, με αποτέλεσμα όλοι οι άνθρωποι των γραμμάτων να περάσουν από το ΡΙΚ είτε ως απλοί είτε ως μόνιμοι συνεργάτες. Δημιούργησε πρωτοποριακά προγράμματα καθώς και βάσεις για την πολιτιστική κίνηση του τόπου, όπως τις εκδόσεις ΡΙΚ, το θεατράκι και την ορχήστρα ΡΙΚ καθώς και κινηματογραφική λέσχη. Μόνιμοι υπάλληλοι του σταθμού, διορίστηκαν οι ποιητές Κυριάκος Χαραλαμπίδης και Ντίνα Κατσούρη. Εργάστηκε στο ΡΙΚ επίσης και η Πίτσα Γαλάζη για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Οι λογοτέχνες που εργάστηκαν ή συνεργάστηκαν στο ΡΙΚ, ήδη μέχρι το 1969, ήταν αναγνωρισμένοι καθώς έλαβαν κρατικά βραβεία λογοτεχνίας, ποίησης και πεζογραφίας από την Κύπρο. Εξωτερικοί συνεργάτες του Σταθμού που συνεργάστηκαν κυρίως στη συγγραφή θεατρικών ή κινηματογραφικών έργων, ήταν οι: Κώστας Μόντης, Μιχάλης Πιτσιλίδης, Έλλη Αβρααμίδου, Λούλα Γεωργιάδου, Αντώνης Παπαευαγόρου, Παύλος Λιασίδης, Γεώργιος Πετρασίτης, Ρήνα Κατσελλή, Άνθος Λυκαύγης.

Η παρούσα εργασία, εστιάζοντας κυρίως στη δράση του Ανδρέα Χριστοφίδη, εξετάζει την πολιτιστική κίνηση που δημιουργήθηκε μέσα από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Ποιες ήταν οι προτεραιότητές της και πού αποσκοπούσε. Το ΡΙΚ, στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, ήταν ο επίσημος κρατικός ραδιοσταθμός, που εξυπηρετούσε αλλά και υπηρετούσε την κυπριακή κυβέρνηση. Η τελευταία, προσπαθούσε να εγκαθιδρύσει την Ανεξαρτησία που της δόθηκε, ωστόσο στο ΡΙΚ, εργάζονταν άτομα τα οποία σπούδασαν στην Ελλάδα, εργάστηκαν εκεί, πίστευαν στην Ένωση μαζί της και πολέμησαν κυριολεκτικά για αυτήν [αγώνας 1955-1959]. Μέσα από την εργασία αναδεικνύεται ο χαρακτήρας που δόθηκε στο σταθμό τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και δόθηκε έμφαση κυρίως στον τομέα του Ραδιοφώνου.

Προκειμένου να υλοποιηθεί ο σκοπός της παρούσας εργασίας, πραγματοποιήθηκε μελέτη και έρευνα από το Σεπτέμβριο του 2017 μέχρι το Σεπτέμβριο του 2018. Κύρια πηγή πληροφόρησης και έρευνας ήταν το Αρχείο ΡΙΚ, προϊσταμένη του οποίου είναι η κυρία Φοίβια Σάββα, Ανώτερη Λειτουργός Ραδιοφωνικών και Μουσικών Προγραμμάτων. Το Αρχείο ΡΙΚ στεγάζεται σε ένα μοντέρνο χώρο συνολικής έκτασης 4.500 τετραγωνικών μέτρων και περιλαμβάνει τους τομείς: Τηλεοπτικό Αρχείο, Ραδιοφωνικό Αρχείο, Μουσικό Αρχείο,

Φωτογραφικό Αρχείο, Τομέα Γραπτών Ντοκουμέντων, Βιβλιοθήκη και Μουσείο Ραδιοτηλεόρασης.² Το παλαιότερο οπτικοακουστικό μαυρόασπρο ιστορικό ντοκουμέντο που φυλάσσεται στο αρχείο έχει ημερομηνία 1929 και τίτλο «Κύπρος 1929».³ Αρχικά την αρμοδιότητα για τη διαφύλαξη του αρχείου είχε η Υπηρεσία Ταινιών, αργότερα Ταινιοθήκη. Το σημερινό Αρχείο ΡΙΚ αρχειοθετεί τόσο υλικό της κυπριακής ιστορίας όσο και ιστορικό υλικό για χώρες του εξωτερικού που εξασφαλίζεται μέσω αγορών από άλλους ραδιοσταθμούς.⁴ Στο Αρχείο σώζονται ντοκουμέντα από το 1960 έως σήμερα, που αφορούν τόσο την κυπριακή όσο και την ελληνική επικράτεια. Συμπεριλαμβάνεται επίσης πολιτιστικό αρχείο και οπτικοακουστικά ή γραπτά ντοκουμέντα στον τομέα της ενημέρωσης.⁵

Στόχος όσων εργάζονται στο Αρχείο ΡΙΚ είναι η διαχείριση και ανάδειξη του Αρχείου, ώστε να είναι διαθέσιμο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο κοινό που ενδιαφέρεται γι' αυτό, είτε κάποιος είναι κοινός πολίτης είτε ερευνητής.⁶ Σημαντική στιγμή προς την επίτευξη του στόχου αυτού ήταν το έργο «Ψηφιακός Ηρόδοτος», στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Διασυνοριακής Συνεργασίας Κύπρου-Ελλάδας. Με το έργο αυτό ψηφιοποιήθηκαν τρεις χιλιάδες ώρες αρχειακού υλικού και 1.750 συνολικά αρχεία είναι προσβάσιμα στο κοινό. Την παρούσα χρονική στιγμή βρίσκεται σε εφαρμογή το Έργο «Ψηφιακός Ηρόδοτος II», που θα δώσει τη δυνατότητα ψηφιοποίησης και παράδοσης στο κοινό, ιστορικού οπτικοακουστικού και ραδιοφωνικού υλικού της περιόδου 1950-1974.⁷

Με την άδεια της προϊσταμένης του Αρχείου, κυρίας Φοίβιας Σάββα και την αμέριστη βοήθεια της Άννας Σακκαλή, Λειτουργού Βιβλιοθήκης Αρχείου και Μουσείου Ραδιοτηλεόρασης ΡΙΚ, καθώς και της Κούλας Χριστοδούλου, Λειτουργού Ραδιοφωνικού Αρχείου ΡΙΚ, η έρευνά μου κατάφερε να υλοποιηθεί. Αμέριστη υπήρξε και η βοήθεια του δημοσιογράφου στο Πρώτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, Κώστα Μιχαηλίδη. Χωρίς τη βοήθεια και τη συμπαράσταση των πιο πάνω, το έργο μου θα ήταν αδύνατο.

² Βλ. Φοίβια Σάββα, «*Το Αρχείο του ΡΙΚ ως αναπόσπαστο μέρος της Ιστορίας της Κύπρου. Η περίπτωση της Τηλεόρασης*» στο 60 Χρόνια Κυπριακής Τηλεόρασης - 1957-2017 - Πρακτικά Συνεδρίου, Εκδ. Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, 2017, σ. 31.

³ Βλ. Φοίβια Σάββα, *ό.π.*, σ.23.

⁴ *Ο.π.*, σ. 26, 28-29.

⁵ *Ο.π.*, σ. 26.

⁶ *Ο.π.*, σ. 31.

⁷ *Ο.π.*, 26-27.

Παράλληλα με την έρευνα στο Αρχείο ΡΙΚ, έκανα έρευνα στις ψηφιοποιημένες εφημερίδες που είναι προσβάσιμες από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου. Ήρθα επίσης, σε επαφή με επιζώντες λογοτέχνες οι οποίοι εργάστηκαν στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία και στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Πήρα συνεντεύξεις από τους: Πάνο Ιωαννίδη, Μιχάλη Πασιαρδή, Ντίνα Κατσούρη, Πίτσα Γαλάζη. Πολύ σημαντική υπήρξε η επικοινωνία μου με την Αγγέλα Χριστοφίδη, κόρη του Ανδρέα Χριστοφίδη, η οποία μου έδωσε πληροφορίες για τον πατέρα της. Η ενεργή βοήθεια και η γενικότερη στήριξή της, επίσης ήταν καθοριστικές. Επικοινωνήσα επίσης με την κυρία Ρήνα Κατσελλή, κύρια ερευνήτρια στο έργο του Ανδρέα Χριστοφίδη. Η ανταπόκρισή της σε όποιες απορίες μου, ήταν άμεση. Συνέντευξη πήρα και από τη γυναίκα του Κύπρου Χρυσάνθη, Λούλα Χρυσάνθη, και επικοινωνήσα με την κόρη του Κώστα Μόντη, Στάλω Μόντη Πουαγκαρέ. Βοηθητική ήταν και η συνάντησή μου με τον Κλείτο Ιωαννίδη, τακτικό συνεργάτη του ΡΙΚ από το 1976. Σημαντική υπήρξε η επικοινωνία μου και με την κυρία Νίκη Κατσαούνη, συνεργάτρια του ΡΙΚ. Τέλος καθοριστικές ήταν οι συνεντεύξεις από τον κύριο Ανδρέα Κουκίδη, Εκφωνητή ΡΙΚ και από την κυρία Αλέκα Γράβαρη Πρέκα, Λειτουργό Προγραμμάτων Ραδιοφώνου ΡΙΚ.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Αφού προηγείται μία σύντομη ιστορική επισκόπηση των σημαντικότερων γεγονότων από το 1878 [Αρχή Αγγλοκρατίας] μέχρι το 1974 [Τουρκική Εισβολή], το θέμα αναλύεται σε τέσσερις χρονικές περιόδους. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Service). Στα επόμενα κεφάλαια, η ανάλυση για το ΡΙΚ (Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου), γίνεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη, από το 1960-1964, όπου αποτελεί την αρχή λειτουργίας του σταθμού και τη συνεργασία του με τον Ανδρέα Χριστοφίδη ως εξωτερικού συνεργάτη. Η περίοδος αυτή επισφραγίζεται με τις δικαιοδικές ταραχές του 1963, όταν οι Τουρκοκύπριοι υπάλληλοι του σταθμού αποχώρησαν από τις θέσεις εργασίας τους και τα προγράμματα έπρεπε να αναπροσαρμοστούν. Η δεύτερη, από το 1964-1967, όταν ο Ανδρέας Χριστοφίδης ήταν Διευθυντής Ελληνικών Προγραμμάτων του Σταθμού. Αυτή η περίοδος, στιγματίζεται από το στρατιωτικό πραξικόπημα των συνταγματάρχων στην Ελλάδα και από τις ταραχές στην Κοφίνου της Κύπρου, μεταξύ και πάλι των δύο κοινοτήτων. Τέλος, η περίοδος 1967-1974, όταν πλέον η Γενική Διεύθυνση του Σταθμού πέρασε στα χέρια του Ανδρέα Χριστοφίδη. Ορόσημο της περιόδου, είναι η τουρκική εισβολή του 1974, που άλλαξε την κοινωνικοπολιτική κατάσταση της Κύπρου και έθεσε άλλες προτεραιότητες στο ΡΙΚ.

Εισαγωγικά

1.α. Επισκόπηση της Ιστορίας της Κύπρου από την Αγγλοκρατία (1878-1960) μέχρι την τουρκική εισβολή (Ιούλιος-Αύγουστος 1974)

Η Κύπρος μετά τη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους, το 1830, περιλήφθηκε στα αλύτρωτα μέρη. Εξακολουθεί μέχρι το 1878 να είναι υπό οθωμανική κυριαρχία. Το 1878 ξεκινά η Αγγλοκρατία στο νησί, η οποία επισφραγίζεται με την ανακήρυξη της Κύπρου σε αποικία της Βρετανίας το 1925.⁸ Αρχικά οι Κύπριοι υποδέχτηκαν τους Άγγλους ως ελευθερωτές οι οποίοι θα εκπλήρωναν τον πόθο τους για ένωση με την Ελλάδα όπως είχαν κάνει και το 1864 με τα Επτάνησα⁹. Ο μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός, στην υποδοχή του Σερ Γκάρνερ Γούσλεϋ, πρώτου κυβερνήτη της Κύπρου, ανέφερε χαρακτηριστικά τα εξής: «Στέργομεν την μεταπολίτευσιν χωρίς να λησμονώμεν τους πόθους και την καταγωγήν ημών και ελπίζοντες ότι η Αγγλία θα επαναλάβη και εν τη ημετέρα νήσω το παράδειγμα όπερ έδωκε διά της παραδόσεως των Ιονίων νήσων εις την μητέρα Ελλάδα».¹⁰ Παρόμοιες προσφωνήσεις, απέδωσαν και άλλα σημαίνοντα πρόσωπα του νησιού, όταν υποδέχονταν το νέο κυβερνήτη στις πόλεις τους.¹¹

Προκειμένου να δικαιολογήσουν το αίτημά τους για ένωση, οι Κύπριοι συμμετείχαν σε όλους τους εθνικούς πολέμους που συμμετείχε η Ελλάδα. Έλαβαν μέρος στην ελληνική επανάσταση του 1821, στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, στους Βαλκανικούς πολέμους, στον Α΄.Π.Π., στην μικρασιατική εκστρατεία και στο Β΄.Π.Π. Παράλληλα, δεν έχαναν ποτέ ευκαιρία να στέλνουν διάφορα υπομνήματα στη βρετανική πρωτεύουσα, που ζητούσαν από τη Βρετανία την Ένωσή τους με την Ελλάδα.¹² Το 1926, κυβερνήτης της Κύπρου διορίζεται ο Ρόναλντ Στορς, ο οποίος αρχικά έχαιρε θερμής υποδοχής στο νησί από τους Ελληνοκύπριους, λόγω του ότι ήταν θαυμαστής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.¹³ Ωστόσο ακολουθούσε τη βρετανική πολιτική που δεν ήταν πρόθυμη να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Την ίδια στιγμή και η ίδια η Ελλάδα δεν ήταν σε θέση να εγείρει πιέσεις προς απόδοση του νησιού στην

⁸ Βλ. Αγγελική Παντελίδου, Κωνσταντίνα Χατζηκωστή, *Ιστορία της Κύπρου Μεσαιωνική-Νεότερη (1192-1974)*, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, Λευκωσία 1992, Ανατύπωση 2014, σ. 188.

⁹ Βλ. *Ιστορία της Κύπρου*, ό.π., σ. 184.

¹⁰ Βλ. Άντρος Παυλίδης, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου – Από το 1571 μέχρι το 1964*, Τόμος 4, Εκδ. Φιλόκυπρος, 1993, σ. 237.

¹¹ Ο.π.

¹² Ο.π., σ. 264.

¹³ Ο.π., σ. 290.

επικράτειά της, γεγονός ωστόσο που δεν μπόρεσαν οι Κύπριοι να αντιληφθούν.¹⁴ Η άρνηση της Βρετανίας να αποδώσει την Αυτοδιάθεση της Κύπρου, καθώς και οι προκλήσεις που δέχονταν οι Ελληνοκύπριοι από τους αποικιοκράτες, αντί να κατευνάζουν τις επιδιώξεις τους, αύξαναν και ενδυνάμωναν τον πόθο τους για Ένωση.

Το 1928, ο κυβερνήτης Στορς αποφάσισε να γίνει μεγάλος εορτασμός για τα πενήντα χρόνια κατοχής της Κύπρου από τη Μεγάλη Βρετανία και ζήτησε και από την ελληνοκυπριακή ηγεσία να συμμετάσχει στις εκδηλώσεις. Παρ' όλες τις παροτρύνσεις και από την ελληνική ηγεσία¹⁵ οι Ελληνοκύπριοι όχι μόνο δεν συμμετείχαν στους εορτασμούς των Αποικιοκρατών, αλλά οργάνωσαν παράλληλα με τις εορταστικές εκδηλώσεις, ενωτικές διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες.¹⁶ Επιπρόσθετα, ο αρχιεπίσκοπος Κύριλλος Γ', έστειλε τηλεγράφημα στο βασιλιά της Αγγλίας Γεώργιο Ε' από τον οποίο ζητούσε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.¹⁷ Σχετικά υπομνήματα κατατέθηκαν ή στάλθηκαν και τα επόμενα χρόνια μέχρι το 1931, όταν προκλήθηκε η πρώτη μεγάλη σύγκρουση μεταξύ αποικιοκρατών και αποικιοκρατούμενων. Το Νοέμβριο του 1929, οι Ελληνοκύπριοι και πάλι γεύτηκαν την απογοήτευση από τη βρετανική πολιτική, όταν απέρριψε και πάλι το αίτημά τους για Ένωση.¹⁸ Ως αποτέλεσμα της τελευταίας αρνητικής ανταπόκρισης των Αποικιοκρατών, αποφασίστηκε ύστερα από παγκύπρια συνέλευση στην Αρχιεπισκοπή, η ίδρυση της Ε.Ο.Κ. (Εθνική Οργάνωσις Κύπρου), η οποία είχε στόχο τον αγώνα προς υλοποίηση της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα.¹⁹ Επικεφαλής της οργάνωσης τέθηκε ο αρχιεπίσκοπος Κύριλλος Γ', καταδεικνύοντας έτσι ότι η ηγεσία του νησιού θα εργαζόταν σκληρά προς επίτευξη του εθνικού πόθου των Ελλήνων του νησιού.²⁰ Η πρώτη σημαντική εκδήλωση που διοργάνωσε η Ε.Ο.Κ. ήταν το ενωτικό δημοψήφισμα της 25ης Μαρτίου 1930.²¹ Στη συνέχεια, στις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η οργάνωση υποστήριξε όσους υποστήριζαν το σύνθημα «Ένωσις και μόνο Ένωσις», οι οποίοι

¹⁴Ο.π., σ. 291.

¹⁵Ελληνική πρωθυπουργία του Ελευθερίου Βενιζέλου, 1928-1932.

¹⁶Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 291.

¹⁷Ο.π.

¹⁸Ο.π. σ. 294.

¹⁹Ο.π.

²⁰Ο.π.

²¹Ο.π.

εκλέχθηκαν όλοι.²² Η γραμμή των Κυπρίων προς υλοποίηση του εθνικού τους σκοπού ήταν πλέον διαγεγραμμένη. Οι Έλληνες της Κύπρου, εργάζονταν με κάθε μέσο προς επίτευξη αυτού του σκοπού. Η εθνική συνείδηση ήταν σε μεγάλη έξαρση.

Τον Οκτώβριο του 1931, ιδρύθηκε και η Ε.Ρ.Ε.Κ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση Κύπρου), που διακήρυσσε την «μετά φανατισμού επιδίωξή της μετά του Ελληνισμού πολιτειακού συνόλου ενώσεως της Κύπρου».²³ Παρόλο που ο κυβερνήτης Στορς, είχε αγκαλιαστεί αρχικά από τους Κύπριους, με το χαρακτηριστικό του θαυμαστή του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, οι μεταρρυθμίσεις που είχε κάνει στην παιδεία, ερμηνεύθηκαν ως ανθελληνικές. Επίσης, η οικονομική του πολιτική δυσχέραινε όλο και περισσότερο την οικονομική κατάσταση του λαού της Κύπρου και τελικά του προσδόθηκε το χαρακτηριστικό του «ιμπεριαλιστή δικτάτορα».²⁴ Οι Ελληνοκύπριοι βουλευτές θεωρήθηκε ότι δεν εξέφραζαν κανένα λόγο και η θέση τους στο Νομοθετικό Συμβούλιο ήταν εικονική.²⁵ Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω και κυρίως της έντονης έξαρσης του εθνικού ζητήματος το οποίο δεν εύρισκε ανταπόκριση, ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς, επικεφαλής των Ελληνοκυπρίων βουλευτών, συγκάλεσε στις 12 Σεπτεμβρίου 1931, μυστική συνάντηση των Ελλήνων βουλευτών, στην οποία αποφασίστηκε να ζητηθεί από τους Ελληνοκύπριους να μην πληρώνουν τους ειδικούς φόρους που επέβαλλε η βρετανική κυβέρνηση και να σταματήσουν να ενισχύουν την αγορά βρετανικών προϊόντων.²⁶ Σημαντική ήταν και η απόφαση της ομαδικής παραίτησης των Ελλήνων βουλευτών από το Νομοθετικό Συμβούλιο, καθώς η παρουσία τους εκεί θεωρήθηκε ότι δεν εξυπηρετούσε κανένα σκοπό καθώς ο λόγος τους δεν λαμβανόταν υπόψη.²⁷

Έτσι στις 17 Οκτωβρίου 1931, ο Νικόδημος Μυλωνάς υπέβαλε την παραίτησή του και την επόμενη μέρα κυκλοφόρησε διάγγελμά του που καλούσε το λαό σε αντίσταση και κήρυττε παράλληλα την ένωση με την Ελλάδα.²⁸ Σε ομιλία του στη Λάρνακα, διακήρυξε ότι αν χρειαστεί

²² Ο.π., σ. 295.

²³ Ο.π., σ. 294.

²⁴ Ο.π., σ. 295.

²⁵ Ο.π.

²⁶ Βλ. Αντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 296.

²⁷ Ο.π.

²⁸ Ο.π., σ. 296-297.

θα χυθεί αίμα για την Ένωση.²⁹ Στη Λεμεσό, στις 20 Οκτωβρίου έγινε επίσης μεγάλο ενωτικό συλλαλητήριο και μέχρι το τέλος της ημέρας είχαν παραιτηθεί όλοι οι έλληνες βουλευτές από το Νομοθετικό Συμβούλιο.³⁰ Τα πιο πάνω γεγονότα γνωστοποιήθηκαν στη Λευκωσία με τηλεγράφημα που έστειλε ο Νικόλαος Κλ. Λανίτης, και τότε ο κόσμος συγκεντρώθηκε σε ένα αφθόρμητο συλλαλητήριο το οποίο κατέληξε στο Κυβερνείο.³¹ Εκπρόσωποι των διαδηλωτών απέδωσαν ψήφισμα στον κυβερνήτη, ωστόσο ο τελευταίος δεν το δέχτηκε και έτσι η ένταση στο χώρο κορυφώθηκε. Ξεκίνησε ο λιθοβολισμός του κτιρίου και η προσπάθεια διάλυσης του πλήθους με βίαια μέσα. Από τους πυροβολισμούς των βρετανών αστυνομικών τραυματίστηκαν δεκαπέντε διαδηλωτές, εκ των οποίων ο Ονούφριος Κληρίδης πέθανε την επόμενη μέρα.³² Εκτός από την πρωτεύουσα, ανάλογες αυθόρμητες εκδηλώσεις του λαού πραγματοποιήθηκαν και στις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ωστόσο, λόγω του ότι το κίνημα ήταν αυθόρμητο, χωρίς συγκεκριμένους σκοπούς, δεν πέτυχε. Το μόνο που κατάφερε ήταν οι Βρετανοί να ασκήσουν μία επιπλέον δικτατορική πολιτική στο νησί, με πολλούς περιορισμούς και καταπιέσεις που διήρκησαν μέχρι τα χρόνια έκρηξης του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.³³ Όπως ήταν φυσικό, απαγορεύτηκε κάθε εθνική εκδήλωση και η ανάρτηση ακόμη, της ελληνικής σημαίας.³⁴

Μετά το Β΄.Π.Π. και αφού απέρριψε και πάλι η Βρετανία το αίτημα της Κύπρου για ένωση, η εκκλησιαστική ηγεσία του νησιού, με επικεφαλής τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο Β΄, διοργάνωσε και διεξήγαγε στις 15 Ιανουαρίου 1950, ενωτικό δημοψήφισμα στο οποίο το 95,7% των Κυπρίων τάχθηκε υπέρ της ένωσης³⁵. Ωστόσο ούτε το δημοψήφισμα έπεισε τους Άγγλους να παραχωρήσουν την αυτοδιάθεση στο νησί. Τον Αύγουστο του ίδιου έτους, η Αγγλία συγκάλεσε τριμερή διάσκεψη στο Λονδίνο, με τη συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η Αγγλία κατάφερε τότε να θέσει το κυπριακό ως ελληνοτουρκικό πρόβλημα στο οποίο ήταν διαιτητής η ίδια.³⁶ Έτσι η Τουρκία που από το 1878 έπαψε να έχει δικαιώματα στο νησί επανέρχεται στο προσκήνιο με νέες αξιώσεις.

²⁹Ο.π., σ. 297.

³⁰Ο.π.

³¹Ο.π.

³²Ο.π., σ. 298.

³³Ο.π., σ. 303-304.

³⁴Ο.π., σ. 304.

³⁵Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 229.

³⁶Βλ. Δημήτριος Μπίτσιος, *Κρίσιμες Ώρες*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1987, σ. 29.

Ως αποτέλεσμα της αρνητικής στάσης της Βρετανίας στο αίτημα των Κυπρίων, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας στρατηγός Αλέξανδρος Παπάγος ως εντολοδόχος του κυπριακού λαού κατέφυγε στον Ο.Η.Ε. και ζήτησε εκεί την αυτοδιάθεση της Κύπρου.³⁷ Στη συνέχεια, λόγω της αδιαλλαξίας των Άγγλων αποφασίζεται ο ένοπλος αγώνας των Κυπρίων, ο οποίος θεωρήθηκε ότι θα βοηθήσει στο διπλωματικό τομέα, ώστε να επέλθει η λύση που ζητούσαν οι Κύπριοι.³⁸ Η δράση για την οργάνωση του ένοπλου αγώνα ξεκίνησε εντατικά το 1951, το Καλοκαίρι του οποίου ο Γρίβας συναντήθηκε με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο για να συζητήσουν μαζί το ενδεχόμενο του ανταρτοπόλεμου στο νησί.³⁹ Η επίσημη έναρξη του αγώνα έγινε την 1η Απριλίου 1955 και είχε στόχο να πείσει τους Άγγλους ώστε να παραχωρήσουν την ελευθερία στο νησί. Ο αγώνας υλοποιήθηκε μέσω της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α), την οποία δημιούργησε ο Γεώργιος Γρίβας Διγενής.

Ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας των Κυπρίων διήρκησε μέχρι το 1959, χωρίς να επιτευχθεί η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, αλλά η Ανεξαρτησία της που καθορίστηκε με τις συμφωνίες της Ζυρίχης, οι οποίες υπογράφηκαν από τους αντιπροσώπους της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας του νησιού στο Λονδίνο. Όσοι συμμετείχαν ενεργά στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59, δεν έμειναν ευχαριστημένοι από την έκβαση και την κατάληξή του. Οι αγωνιστές, πολέμησαν για την Ένωση με την Ελλάδα και αντί για αυτής, δόθηκε στους Κύπριους μία «νόθα» Ανεξαρτησία η οποία απέβλεπε και στη συνεργασία με το τουρκικό εθνικό στοιχείο του νησιού, το οποίο αποτελούσε μειονότητα, ωστόσο στο Σύνταγμα, θεωρείτο ισοδύναμο με τη συντριπτική ελληνική πλειοψηφία. Χαρακτηριστική είναι η φράση του αγωνιστή της Ε.Ο.ΚΑ Θάσου Σοφοκλέους, ο οποίος στα Απομνημονεύματά του «*Πόθος Ελευθερίας*»,⁴⁰ καταθέτει την ανάμνησή του από τη στιγμή που τους επισκέφθηκαν στις φυλακές του Λονδίνου ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος με τη συνοδεία του και τους ανακοίνωσαν τις συμφωνίες. Απογοητεύτηκαν και είχαν την πεποίθηση ότι θα ήταν καλύτερα να συνέχιζαν τον αγώνα. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι τότε αλλά και τη στιγμή που έγραφε το βιβλίο του, οι αγωνιστές είπαν: «*καλύτερα να συνεχίζαμε τον αγώνα [...]*».⁴¹

³⁷ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 232.

³⁸ Βλ. Γεώργιος Γρίβας- Διγενής Στρατηγός, *Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήναι 1961, σ. 24.

³⁹ Ο.π., σ. 17.

⁴⁰ Θάσος Σοφοκλέους, *Πόθος Ελευθερίας*, Λευκωσία 1989.

⁴¹ Βλ. Θάσος Σοφοκλέους, ό.π., σ. 218.

Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου που έδιναν στο νησί την Ανεξαρτησία του, καθιέρωναν μία συνεργασία Ελλήνων και Τούρκων δυσανάλογη με την πληθυσμιακή αναλογία, καθώς το 82% της Κύπρου αποτελείτο από Έλληνες και το 18% από Τούρκους.⁴² Ωστόσο οι Τουρκοκύπριοι κατείχαν το 30% στη Βουλή και το 40% στο στρατό και την αστυνομία.⁴³ Το Σύνταγμα, λοιπόν, αποδείχτηκε διαιρετικό και δυσεφάρμοστο. Το δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) του αντιπροέδρου, οι χωριστές πλειοψηφίες στη Βουλή καθώς και τα χωριστά δημοτικά συμβούλια, ήταν μερικές από τις διαιρετικές πρόνοιές του.⁴⁴

Επιπρόσθετα σημαντικό κείμενο της Συμφωνίας, αποτελούσε η Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας, με την οποία εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο ελληνική και τουρκική στρατιωτική δύναμη.⁴⁵ Η Ελληνική Δύναμη Κύπρου (ΕΛΔΥΚ), αριθμούσε 950 άντρες και η Τουρκική (ΤΟΥΡΔΥΚ) 650.⁴⁶ Από την Κύπρο, μετά τις υπογραφές των κειμένων στο Λονδίνο με απαίτηση των Βρετανών, αποχώρησε στις 15 Μαρτίου 1959 ο Διγενής.⁴⁷

Η επίσημη ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας έγινε στις 16 Αυγούστου 1960.⁴⁸ Οι πρώτες προεδρικές εκλογές έγιναν στις 13 Δεκεμβρίου 1959 και εξελέγη πρώτος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος και αντιπρόεδρος ο Φαζίλ Κουτσούκ.⁴⁹ Η περίοδος που ακολούθησε μέχρι το 1963, χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια των δύο κοινοτήτων να διασφαλίσουν τα πλεονεκτήματα και να εξουδετερώσουν τα μειονεκτήματα που τους παρείχαν οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.⁵⁰

⁴² Ο.π., σ. 245.

⁴³ Ο.π.

⁴⁴ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα Χρόνια*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1981, σ. 275.

⁴⁵ Βλ. *Ιστορία της Κύπρου*, ό.π, σ. 245.

⁴⁶ Ο.π.

⁴⁷ Ο.π.

⁴⁸ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, Τόμος 1, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1985, σ. 17.

⁴⁹ Βλ. *Ιστορία της Κύπρου*, ό.π, σ. 274.

⁵⁰ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, σ. 12.

Ο Μακάριος από την αρχή της υπογραφής των συμφωνιών προσπαθούσε να αναθεωρήσει κάποια σημεία τους. Έτσι στις 30 Νοεμβρίου 1963, επέδωσε στον Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο Φαζίλ Κουτσιούκ τα δεκατρία σημεία που ζητούσε να αλλάξουν, ενημερώνοντας ταυτόχρονα και τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις.⁵¹ Η τουρκική πλευρά έδωσε αρνητική απάντηση στις προτάσεις Μακαρίου, με μνημόνιο το οποίο επέδωσε η Τουρκία στην πρεσβεία της Κύπρου. Μαζί με την απάντηση, η Τουρκία απειλούσε για στρατιωτική επέμβαση σε περίπτωση μονομερούς αλλαγής του Συντάγματος.⁵²

Στις 21 Δεκεμβρίου, ένα «τυχαίο» γεγονός, στην ακόφρημη περιοχή της Λευκωσίας, που βρισκόταν μεταξύ τουρκικής και ελληνικής συνοικίας,⁵³ πυροδότησε την πρώτη σοβαρή ένοπλη σύγκρουση των δύο κοινοτήτων, η οποία ήταν αιματηρή και είχε ολέθριες συνέπειες για την πορεία της Κυπριακής Ιστορίας.⁵⁴ Από τη σύγκρουση ελλήνων αστυνομικών και τουρκοκυπρίων πολιτών, υπήρξε θύμα μία τουρκοκύπρια ιεροδόουλη και το γεγονός αυτό προκάλεσε την αφορμή για τις αιματηρές συγκρούσεις που ακολούθησαν.⁵⁵ Ο τουρκικός στρατός είχε καταλάβει τον έλεγχο των ορίων μεταξύ τουρκικών και ελληνικών συνοικιών και οι δυνάμεις της ΤΟΥΡΔΥΚ βγήκαν από το στρατόπεδό τους, και έθεσαν υπό τον έλεγχό τους το δρόμο Λευκωσίας-Κερύνειας. Οι κάτοικοι του τουρκοκυπριακού χωριού Κοφίνου απέκοψαν το δρόμο Λευκωσίας-Λεμεσού. Παράλληλα, οι Τούρκοι απειλούσαν για επέμβαση στην Κύπρο και έτσι, με απόφαση των τριών εγγυητριών δυνάμεων, βρετανικά στρατεύματα που βρίσκονταν στις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο, ανέλαβαν το ρόλο του «ειρηνοποιού» και χάραξαν την πράσινη γραμμή στις 31 Δεκεμβρίου.⁵⁶ Η χάραξη της πράσινης γραμμής ήταν η αρχή της υλοποίησης των διχοτομικών επιδιώξεων της Τουρκίας. Από το 1964 μέχρι το 1967, οι δύο κοινότητες λειτουργούσαν αυτόνομα, καθώς αποχώρησαν από τη Βουλή όλοι οι Τουρκοκύπριοι βουλευτές και από τη δημόσια υπηρεσία οι δημόσιοι υπάλληλοι.⁵⁷ Εκ μέρους της ελληνικής κοινότητας υιοθετήθηκε και πάλι η γραμμή της ένωσης.

⁵¹ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 277.

⁵² Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 279.

⁵³ Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 448.

⁵⁴ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 281.

⁵⁵ Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 449.

⁵⁶ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 281.

⁵⁷ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, Ό.π., σ. 281.

Μετά τις δικοινοτικές ταραχές που εξελίχθηκαν το Δεκέμβριο του 1963, Ελλάδα και Κύπρος αποφάσισαν να επανδρώσουν την Κύπρο με ελληνικά σώματα ασφαλείας που θα έφθαναν στο νησί μυστικά. Ως αποτέλεσμα αυτής της συμφωνίας ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1964 να αποστέλλεται στην Κύπρο ελληνική στρατιωτική δύναμη.⁵⁸ Εντωμεταξύ τον Ιούνιο του 1964 επέστρεψε μυστικά στην Κύπρο ο Γεώργιος Γρίβας και διορίστηκε αρχηγός της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Αμύνης Κύπρου.⁵⁹

Η επόμενη μεγάλη κρίση στο νησί, γίνεται το Νοέμβριο του 1967, με τα γεγονότα της Κοφίνου. Προηγουμένως είχε επιστρέψει στην Κύπρο μυστικά ο Ραούφ Ντενκτάς, ηγέτης των εξτρεμιστών Τουρκοκυπρίων και συνελήφθηκε στις 12 Νοεμβρίου και απελάθηκε πίσω στην Τουρκία.⁶⁰ Στις 14 Νοεμβρίου η Εθνική Φρουρά σε συνεργασία με την Αστυνομία Κύπρου επιτέθηκαν ενάντια σε τουρκοκυπριακές θέσεις στο χωριό Κοφίνου της επαρχίας Λάρνακας με σκοπό να ανακόψουν τη δημιουργία νέου θύλακα-καντονίου στην περιοχή Κοφίνου-Αγίου Θεοδώρου.⁶¹ Η σύγκρουση ήταν αιματηρή και η απειλή για τουρκική εισβολή έντονη, καθώς τουρκικά αεροπλάνα πετούσαν στον εναέριο χώρο της Κύπρου και ο τουρκικός στόλος βρισκόταν σε ετοιμότητα.⁶² Ωστε να εκτονωθεί η κρίση, ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ καθώς και ο πρόεδρος των ΗΠΑ έστειλαν εκπροσώπους ως μεσολαβητές στην κρίση μεταξύ των τριών χωρών, Ελλάδας-Κύπρου-Τουρκίας.⁶³ Ο απεσταλμένος των ΗΠΑ, Σάουρους Βανς, κινήθηκε αποφασιστικά και ύστερα από συναντήσεις μίας εβδομάδας μεταξύ των τριών χωρών, κατόρθωσε να επικυρώσει τη συμφωνία του, καθώς η χουντική κυβέρνηση των Αθηνών δεν μπορούσε να προβάλλει αντιστάσεις.⁶⁴ Με την υπογραφή της συμφωνίας, η ένταση σταμάτησε, ωστόσο οι όροι της είχαν δυσμενείς επιπτώσεις για την πορεία της Κύπρου. Η ελληνική στρατιωτική δύναμη, που από το 1964 είχε επανδρώσει το νησί, αποχώρησε άμεσα, γεγονός που οδήγησε την Κύπρο στο φόβο για τουρκική επέμβαση.⁶⁵ Επιπρόσθετα, απελάθηκε και πάλι από την Κύπρο, με αξίωση των Τούρκων ο Διγενής.⁶⁶

⁵⁸ Βλ. Νίκος Κρασιδιώτης, *Ανοχύρωτη*, ό.π., σ. 178.

⁵⁹ *Ο.π.*, σ. 187.

⁶⁰ Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 465.

⁶¹ Βλ. *Ιστορία της Κύπρου*, ό.π., σ. 287.

⁶² Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 465.

⁶³ *Οπ.*

⁶⁴ *Οπ.*

⁶⁵ *Ο.π.*, σ. 465.

Μετά το 1967, οι σχέσεις Ελλάδας-Κύπρου δεν είναι καλές. Η χούντα των Αθηνών θεωρεί εχθρό τον Μακάριο και θέλει να επιβάλει τη δικτατορία της και στο νησί. Έτσι μεθοδεύεται η έντονη γραμμή της Ένωσης με την Ελλάδα. Ο Μακάριος σύντομα θα λάβει τα χαρακτηριστικά του φιλόδοξου προέδρου που δε θέλει την Ένωση, του φιλοκομμουνιστή και του δικτάτορα.⁶⁷ Το 1969 δημιουργήθηκε η οργάνωση Εθνικών Μέτωπον, που στράφηκε εναντίον του Μακαρίου. Το Μάρτιο του 1970 έγινε η πρώτη απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου⁶⁸ και το 1971, με την παράνομη κάθοδο του Γρίβα στο νησί, ιδρύθηκε η ΕΟΚΑ Β'.⁶⁹ Πλέον η παρουσία αντιμακαριακών-ενωτικών και μακαριακών-ανθενωτικών, θα είναι έντονη.⁷⁰ Εκδηλώθηκε στο νησί ένας εθνικός διχασμός που οδήγησε τελικά στη διχοτόμηση της Κύπρου. Μετά το θάνατο του Γρίβα στις 27 Ιανουαρίου 1974, η χούντα των Αθηνών έλεγχε απόλυτα την ΕΟΚΑ Β',⁷¹ που τελικά οδήγησε στο πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974 και στην τουρκική εισβολή της 20ης Ιουλίου.

1.β. Αντιπαλότητα Μακαρίου-Γρίβα

Η αντιπαλότητα μεταξύ του αρχηγού της Ε.Ο.Κ.Α., Γεώργιου Γρίβα Διγενή και του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ήταν εμφανής κυρίως μετά την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου και επηρέασε, αλλά και επηρεάζει, τόσο την πολιτική όσο και την κοινωνική κατάσταση στο νησί.

Ο Γρίβας, δεν διαμόρφωσε θετική εντύπωση για τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο από την αρχή του απελευθερωτικού αγώνα και όπως διαπιστώνεται, οι σχέσεις τους βρίσκονταν πάντα σε μία «ένταση» και όχι σύμπνοια. Όπως καταθέτει ο ίδιος στα απομνημονεύματά του,⁷² είχε τις επιφυλάξεις του και για τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος πριν ξεκινήσει ο αγώνας είχε τους ενδοιασμούς του για τον ανταρτοπόλεμο.⁷³ Όταν ο Μακάριος επέστρεψε από την εξορία, το

⁶⁶Ο.π.

⁶⁷ Βλ. Άντρος Παυλίδης, ό.π., σ. 465.

⁶⁸Οπ., σ. 468.

⁶⁹Ο.π, σ.470.

⁷⁰Οπ., σ. 466.

⁷¹Ο.π.,σ.473.

⁷² Βλ. Γεώργιος Γρίβας- Διγενής Στρατηγός, *Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήναι 1961.

⁷³ Βλ. Γεώργιος Γρίβας-Διγενής Στρατηγός, ό.π., σ. 17 και 55.

1957 και ανέλαβε και πάλι έμπρακτη δράση στον πολιτικό τομέα για το κυπριακό, ο Διγενής διαφώνησε αρκετές φορές με τις κινήσεις του. Το 1958 χωρίς ενδοιασμούς υποστήριξε ότι ο Μακάριος παρενέβαινε στο έργο του και γι' αυτό τον συμπεριελάμβανε στις δυσχέρειες που είχε να αντιμετωπίσει⁷⁴. Δριμύτατη είναι η κριτική που του ασκεί όταν τελικά ο Μακάριος υπέβαλε το Σεπτέμβριο του 1958 στον Ο.Η.Ε. πρόταση για Ανεξαρτησία. Ο Διγενής θα τον κατηγορήσει ότι ενεργά «αυτοβούλωσ». ⁷⁵ Η αντίθεσή του με τον αρχιεπίσκοπο γίνεται περισσότερο έκδηλη όταν ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο μετά τις υπογραφές των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου και ο πρώτος για να δείξει την αποδοκιμασία του δεν παρευρέθηκε στην υποδοχή του. Δε διστάζει να σχολιάσει, στα Απομνημονεύματά του, ότι και ο λαός τον υποδέχτηκε ως εξόριστο και όχι γιατί υπέγραψε τις συμφωνίες.⁷⁶

Ο Νίκος Κρανιδιώτης, αποτελούσε από το 1954 στενό συνεργάτη του αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. Διετέλεσε πρέσβης της Κύπρου στην Αθήνα από το 1960 και κατείχε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του κυπριακού. Το 1985 κυκλοφόρησε το δίτομο έργο του «Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974», στο οποίο αναλύει τα γεγονότα που απασχόλησαν το νησί την αναφερόμενη περίοδο. Σε αυτό του το έργο εκθέτει το Γρίβα Διγενή, ως τον αξιωματικό που έχει μεγάλο μερίδιο ευθύνης στη δυσμενή πορεία του κυπριακού και αυτό έχει να κάνει και με τη σχέση που διαμόρφωσε με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Πληροφορεί ότι καθόλη τη διάρκεια του 1961, ο Γρίβας κατηγορούσε ως προδότες τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και το Μακάριο.⁷⁷ Όταν επίσης ο αρχιεπίσκοπος επέδωσε στον αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας τις προτάσεις του για τροποποίηση του συντάγματος, ο Γρίβας τις χαρακτήρισε «εμβλωματικές» και επέμενε στην πλήρη κατάργηση του συντάγματος.⁷⁸

Σύμφωνα με τον Κρανιδιώτη, ο Γρίβας ενόσω βρισκόταν στην Αθήνα το 1964 προσπαθούσε να ανατρέψει τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο⁷⁹ καθώς θεωρούσε πως ήταν ο μόνος ο οποίος μπορούσε να σώσει τον ελληνισμό.⁸⁰ Τον Ιούνιο του 1964 κατέβηκε μυστικά στην Κύπρο και τόνισε στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ότι έπρεπε να ακολουθήσουν την πολιτική της

⁷⁴Ο.π. σ. 273.

⁷⁵ Βλ. Γεώργιος Γρίβας-Διγενής Στρατηγός, ό.π., σ. 304.

⁷⁶Ο.π., σ. 401.

⁷⁷ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη, ό.π., σ. 30.

⁷⁸Ο.π., σ. 86.

⁷⁹ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη, ό.π., σ. 125.

⁸⁰Ο.π., σ. 30.

Ένωσης.⁸¹ Η παρουσία του στην Κύπρο προκάλεσε αντιδράσεις στον στρατιωτικό τομέα επειδή ήθελε να ηγείται όλων των κυπριακών στρατευμάτων. Αυτή η αυταρχική του στάση ανησυχούσε τον υπουργό εξωτερικών Πολύκαρπο Γεωρκάτζη. Ωστε να αμβλυθούν λίγο οι αντιθέσεις, τον Ιούλιο του 1964 διόρισαν το Γρίβα αρχηγό της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Αμύνης Κύπρου.⁸²

Για τα γεγονότα της Μανσούρας που εκδηλώθηκαν τον Αύγουστο του ίδιου έτους, ο Κρανιδιώτης έμμεσα επιρρίπτει τις ευθύνες στο Διγενή, ο οποίος έπραττε «αυτοβούλως», ενώ η ελληνική κυβέρνηση του Παπανδρέου θεωρούσε υπεύθυνο το Μακάριο.⁸³ Το 1966, πρωθυπουργός της Ελλάδας ήταν ο Κωστής Στεφανόπουλος, ο οποίος σύμφωνα με τον Κρανιδιώτη τάχθηκε αποκάλυπτα εναντίον της κυβέρνησης Μακαρίου και υπέρ του Γρίβα στον οποίο ανέθεσε την αρχηγεία όλων των ενόπλων δυνάμεων.⁸⁴

Σχετικά με την πραξικοπηματική κυβέρνηση της Ελλάδας, ο Κρανιδιώτης επισημαίνει ότι από την αρχή επίστησε την προσοχή στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ώστε να μην της δείξουν εμπιστοσύνη καθώς σε αυτήν συμμετείχαν αρκετοί αξιωματικοί της ΕΛΔΥΚ⁸⁵ οι οποίοι αποδείχτηκε ότι δεν τάσσονταν υπέρ της γραμμής του Μακαρίου.⁸⁶ Στη συνέχεια θα διαπιστώσει ότι με την άνοδο της Χούντας στην Ελλάδα εντάθηκαν οι αντιδράσεις κατά του Μακαρίου.⁸⁷

Επιπρόσθετα, ο Κρανιδιώτης επιρρίπτει ευθύνες στο Γρίβα για τις κρίσιμες στιγμές που περνούσε η Κύπρος. Αναφορικά με τα επεισόδια της Κοφίνου που ξεκίνησαν το Νοέμβριο του 1967, οι ευθύνες βαραίνουν και πάλι το Διγενή. Αφήνει να εννοηθεί ότι ο Γρίβας είχε προετοιμάσει την επιχείρηση για να προκαλέσει αντιδράσεις. Αφού παραθέτει τα ιστορικά γεγονότα απομονώνει σε δύο αράδες το σχόλιό του: «*Η επιχείρηση έγινε χωρίς επεισόδια, και λίγο αργότερα ο Στρατηγός Γρίβας επισκέφθηκε το χωριό*».⁸⁸

⁸¹ Ο.π., σ. 185.

⁸² Ο.π., σ. 187.

⁸³ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη, ό.π., σ. 244.

⁸⁴ Ο.π., σ. 352.

⁸⁵ Ελληνική Δύναμη Κύπρου.

⁸⁶ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη, ό.π., σ. 421.

⁸⁷ Ο.π., σ. 425.

⁸⁸ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη, ό.π., σ. 455.

Μέχρι το 1971 ο Κρανιδιώτης παρουσιάζει ότι η αντίθεση του Μακαρίου με τη Χούντα είναι εμφανής. Το έτος 1971, το θεωρεί ως την αρχή του κακού. Τον Αύγουστο ο Διγενής, με τη συγκατάθεση της Χούντας, επέστρεψε στην Κύπρο και ίδρυσε την Ε.Ο.Κ.Α. Β΄.⁸⁹ Σύμφωνα με τον Κρανιδιώτη, η Ε.Ο.Κ.Α. Β΄ αμαύρωσε τη αίγλη της Ε.Ο.Κ.Α. Α΄, καθώς δεν αντιμαχόταν εναντίον κάποιου ξένου εχθρού αλλά κατά των Κυπρίων.⁹⁰ Μετά τον ξαφνικό θάνατο του Γρίβα τον Ιανουάριο του 1974 και τη λήψη της αρχηγίας της από τον ίδιο τον Ιωαννίδη, πολλά από τα στελέχη της σύμφωνα με τον Κρανιδιώτη, αντιλήφθηκαν ότι δεν μάχονταν για την Ένωση αλλά για την ανατροπή του Μακαρίου και για να εξυπηρετήσουν αλλότρια συμφέροντα.⁹¹ Παρ' όλα αυτά οι συνέπειες από τη δράση της οργάνωσης δεν μπορούσαν να επουλωθούν.

⁸⁹ Βλ. Νίκος Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974.*, Τόμος 2, ό.π, σ. 145 και 146.

⁹⁰ Ο.π. σ. 147.

⁹¹ Ο.π., σ. 333.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Service)

Τη δεκαετία του 1950 λειτουργούσαν στην Ευρώπη 27 κρατικοί και 12 ιδιωτικοί ραδιοσταθμοί.⁹² Στα πλαίσια του «Προγράμματος για την ευημερία των αποίκων», οι Βρετανοί αποικιοκράτες, δημιούργησαν στην Κύπρο την Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Service).⁹³ Όπως αναφέρεται στους στόχους του Cyprus Broadcasting Service (CBS), η Υπηρεσία ιδρύθηκε για το λαό της Κύπρου και είχε απώτερο σκοπό να ταυτιστεί το περιεχόμενό της με τη ζωή και το πνεύμα του νησιού.⁹⁴ Μέσα από το πρόγραμμά του επιδιωκόταν να αναδειχθεί η ιστορία, η παράδοση, η μουσική, η λογοτεχνία, η γεωργία και η βιομηχανία.⁹⁵ Ως εκ τούτου αρχικοί στόχοι της Κυπριακής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας ήταν να δοθεί έμφαση στους μουσικούς και τους λογοτέχνες του νησιού και να ενθαρρυνθούν γενικότερα οι πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επίσης, στόχευε στο να λύσει διάφορα προβλήματα της καθημερινής ζωής των Κυπρίων με εκπομπές λόγου στις οποίες θα δίνονταν και συμβουλές για διάφορα ζητήματα.⁹⁶ Σχετικά με τον ενημερωτικό χαρακτήρα της Υπηρεσίας, αποσκοπούσε στην αντικειμενική πληροφόρηση από όλο τον κόσμο.⁹⁷ Τέλος δεν παραλειπόταν και ο τομέας της ψυχαγωγίας.⁹⁸

Ωστόσο, η Κύπρος ήταν μία χώρα χωρίς καθόλου προπαρασκευή για όποιου είδους ραδιοφωνικό σταθμό. Οι προετοιμασίες για το «στήσιμο» της Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας ξεκίνησαν το 1951,⁹⁹ δύο χρόνια πριν την επίσημη έναρξη μετάδοσης προγραμμάτων. Τα δύο χρόνια που προηγήθηκαν των εκπομπών του Κυπριακού Ραδιοφώνου, ήταν μία περίοδος προετοιμασίας τόσο ανθρώπινου δυναμικού, όσο και δημιουργίας των εγκαταστάσεων που θα

⁹² Βλ. Θανάσης Τσώκος, «Ο Ρόλος και η συμβολή του ΡΙΚ στην κρίση του 1974» στο *60 Χρόνια Κυπριακής Τηλεόρασης-1957-2017-Πρακτικά Συνεδρίου*, Εκδ. ΡΙΚ, σ. 33.

⁹³ Ο.π., σ. 34.

⁹⁴ Βλ. Rex Keating (Director of Broadcasting), *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service 1952*, Cyprus Government Printing Office, Nicosia, 1953, σ. 3.

⁹⁵ Ο.π.

⁹⁶ Ο.π.

⁹⁷ Ο.π.

⁹⁸ Ο.π.

⁹⁹ Ο.π., σ. 4.

φιλοξενούσαν την Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία. Ο χώρος που επιλέχθηκε για να εγκατασταθεί ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός του νησιού, ήταν η περιοχή Αγλατζιάς,¹⁰⁰ στη Λευκωσία, ο χώρος που μέχρι σήμερα στεγάζονται τα κτίρια του ΡΙΚ. Στα πλαίσια της εκπαίδευσης του προσωπικού, στάλθηκαν ο υπεύθυνος του ελληνικού προγράμματος και ο βοηθός του τουρκικού προγράμματος για αρχική εκπαίδευση στο BBC στο Λονδίνο.¹⁰¹ Όταν επέστρεψαν στην Κύπρο, έλαβαν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση σχετικά με το ραδιόφωνο σε τύπο διαλέξεων.¹⁰² Η εκπαίδευση για τον τεχνικό εξοπλισμό ξεκίνησε στις 28 Σεπτεμβρίου 1952 και ήταν καθημερινή.¹⁰³ Την Άνοιξη του 1953 έγιναν οι τελευταίες εργασίες, καλύφθηκαν οι ανάγκες σε προσωπικό, ετοιμάστηκαν τα στούντιο, τέθηκε σε λειτουργία ο πομπός Marconi, πήρε μορφή το μουσικό τμήμα¹⁰⁴ και έτσι ήταν όλα έτοιμα για τη λειτουργία του σταθμού.

Ωστόσο πριν την επίσημη έναρξη των ραδιοφωνικών εκπομπών, οι πρώτες δοκιμαστικές εκπομπές ξεκίνησαν στις 28 Σεπτεμβρίου 1952, στις 6 το απόγευμα, στην ελληνική, τουρκική και αγγλική γλώσσα.¹⁰⁵ Η επίσημη λειτουργία του Ραδιοφώνου, ξεκίνησε στις 4 Οκτωβρίου 1953, με πρώτη μετάδοση το κονσέρτο των εγκαινίων, στο οποίο συμμετείχαν Άγγλοι, Έλληνες και Τούρκοι καλλιτέχνες από διάφορες επαρχίες της Κύπρου. Ο Διευθυντής Ραδιοφωνίας ήταν ο Ρεξ Κήτιγκ,¹⁰⁶ ο οποίος διορίστηκε από την Βρετανική Κυβέρνηση, ώστε να κάνει έρευνα στην Κύπρο για τη δημιουργία ραδιοφωνικού σταθμού.¹⁰⁷

Ο σερ Άντριου Ράιτ, κυβερνήτης της Κύπρου, στη ραδιοφωνική ομιλία του, που μεταδόθηκε εκείνο το βράδυ, αναφέρθηκε στη δημιουργία και το στόχο της Ραδιοφωνίας. Αναίρεσε τα επιχειρήματα που ήθελαν τους σκοπούς της ίδρυσης της κυπριακής Ραδιοφωνίας ως προπαγανδιστικούς. Πρόσθεσε επίσης ότι σκοπός της Κυπριακής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας

¹⁰⁰ Ο.π

¹⁰¹ Annual Report for 1952, ό.π., σ. 4.

¹⁰² Ο.π.

¹⁰³ Ο.π., σ. 5.

¹⁰⁴ Οπ., σ. 5.

¹⁰⁵ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «30 Χρόνια Ιστορίας του ΡΙΚ», *Ραδιοπρόγραμμα*, Τ. 491 (2-15 Οκτωβρίου 1983), σ. 4.

¹⁰⁶ «Τα εγκαινία του Ραδιοσταθμού» στο *Κυπριακή Επιθεώρησης* (Νοέμβριος 1953), σελ. 14.

¹⁰⁷ Φρίζος Πετρίδης, Αρχείο Ραδιοφώνου ΡΙΚ, «Η Γέννηση του Ραδιοφώνου στην Κύπρο» από την εκπομπή Για τα μεγάλα παιδιά (4/11/2001).

είναι να προσφέρει στη δημόσια ζωή του νησιού, χωρίς να προπαγανδίζει, καθώς ήδη είχε διαμορφώσει αγγλική παράδοση και χαρακτήρα. Στόχος της, όπως ανέφερε δεν ήταν να διαμορφώνει ή να καθοδηγεί την κοινή γνώμη αλλά να πληροφορεί και να ψυχαγωγεί.¹⁰⁸

Αρχικά οι εκπομπές γίνονταν με ένα προσωρινό μικρής ισχύος πομπό των 10 κιλοβατών σε μήκος κύματος 692 χιλιοκύκλων που εξέπεμπε μόνο στη Λευκωσία. Μεταδίδονταν εβδομαδιαία 19.30' ώρες στα Ελληνικά, 12 ώρες στα Τουρκικά και 11.40' ώρες στα Αγγλικά. Η εκπομπή ωστόσο δεν ακουγόταν στην περιφέρεια της Πάφου. Στην αρχική ομάδα υπήρχαν τέσσερις υπάλληλοι, οι οποίοι έπαιρναν μέρος στα προγράμματα και ως εκφωνητές-ηθοποιοί. Όλα τα προγράμματα ήταν ζωντανά εκτός από το πρόγραμμα στο ραδιόφωνο που καθιερώθηκε να μεταδίδεται κάθε Δευτέρα στις 8 το βράδυ.¹⁰⁹

Αναφορικά με τη σύνθεση της Υπηρεσίας, υπήρχαν τρία τμήματα: το ελληνικό, το τουρκικό και το μουσικό. Το ελληνικό και το τουρκικό τμήμα είχαν ξεχωριστές διευθύνσεις.¹¹⁰ Ο Γιώργος Μητσίδης ήταν ο πρώτος πρόεδρος των ελληνικών προγραμμάτων στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία. Όταν κλήθηκε να δουλέψει στο νεοσύστατο ραδιόφωνο της Κύπρου, βρισκόταν για δουλειά στο Λονδίνο. Ωστόσο, επέστρεψε στο νησί το Μάρτιο του 1953¹¹¹ και υπηρέτησε τελικά την κυπριακή ραδιοφωνία. Η αναλογία των προγραμμάτων ήταν: 49% ελληνικά, 27% τουρκικά και 24% αγγλικά.¹¹² Το πρόγραμμα περιελάμβανε συνολικά 30% κλασική μουσική, 28% ελαφρά μουσική, 17% δημοφιλή τραγούδια, 15% παραδοσιακή μουσική, 6% εκπομπές λόγου, 3% θέατρο, 1% θρησκευτική ραδιοφωνία.¹¹³ Οι ειδήσεις είχαν ως κύρια πηγή το Reuter του Λονδίνου¹¹⁴ αλλά και σχόλια από τον ελληνικό, τουρκικό και αγγλικό

¹⁰⁸ «Τα εγκαίνια του Ραδιοσταθμού», ό.π., σελ. 15.

¹⁰⁹ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ό.π., σ. 4.

¹¹⁰ Βλ. Annual Report for 1952, ό.π., σ. 11.

¹¹¹ Βλ. Rex Keating, Director of Broadcasting, *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service 1953*, Nicosia, Cyprus Government Printing Office, 1954, σ. 4.

¹¹² Ό.π., σ. 12.

¹¹³ Ό.π.

¹¹⁴ Ό.π., σ. 13.

Τύπο.¹¹⁵ Το 1953, οι άδειες κατοχής ραδιοφώνου ανέρχονταν στις 27.056 και η φορολογία που πλήρωναν για αυτήν ήταν 50 σεντς.¹¹⁶

Οι εγκαταστάσεις της υπηρεσίας, υπήρξαν στόχος κατά τον απελευθερωτικό αγώνα του 1955, καθώς ανατινάχθηκαν την 1η Απριλίου, από ομάδα αγωνιστών του Γρηγόρη Αυξεντίου. Από το βομβαρδισμό προκλήθηκαν, σύμφωνα με τη βρετανική κυβέρνηση ζημιές πάνω από εξήντα χιλιάδες λίρες στα κυβερνητικά κτίρια.¹¹⁷ Ωστόσο μετά την επιδιόρθωσή τους, οι ώρες εκπομπής αυξήθηκαν σε 100 γιατί εγκαταστάθηκαν δύο πομποί των 20 κιλοβατών. Πλέον όμως τα ελληνικά και τα τουρκικά προγράμματα μεταδίδονταν σε δύο ξεχωριστές συχνότητες.¹¹⁸ Το έτος αυτό οι άδειες κατοχής ραδιοφώνου υπολογίζονταν στις 64.000.¹¹⁹

Από το 1956 μέχρι και το τέλος του απελευθερωτικού αγώνα που ξεκίνησε την 1η Απριλίου 1955, η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, χαρακτηρίζει τρομοκράτες όσους συμμετείχαν στην οργάνωση.¹²⁰ Ακόμη, υπογραμμίζεται στην Ετήσια Έκθεση του 1956, ότι το ελληνικό πρόγραμμα αντιμετώπιζε κάποια προβλήματα όσον αφορά κυρίως τις εξωτερικές μεταδόσεις λόγω της πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε στο νησί, σε αντίθεση με το τουρκικό πρόγραμμα που συνέχιζε απρόσκοπτα τις εκπομπές του.¹²¹

Το Δεκέμβριο του 1956, αποφασίστηκε και η λειτουργία της τηλεόρασης στο νησί, που θα ήταν η πρώτη στην Ανατολική Μεσόγειο.¹²² Στις 15 Οκτωβρίου 1957 ξεκίνησαν οι δοκιμαστικές εκπομπές της τηλεόρασης.¹²³ Η μετάδοσή της ήταν περιορισμένη μόνο στην περιφέρεια Λευκωσίας,¹²⁴ ενώ το ραδιόφωνο ξεκίνησε να εκπέμπει και στη Νότια Λεμεσό και

¹¹⁵ Βλ. *The Cyprus Broadcasting Service, Annual Report for 1956*, σ. 5.

¹¹⁶ Βλ. *Annual Report for 1953*, ό.π., σ. 15.

¹¹⁷ Βλ. *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service For the year 1955*, σ. 1.

¹¹⁸ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ό.π., σ. 4.

¹¹⁹ Βλ. *Annual Report for 1955*, ό.π., σ. 3.

¹²⁰ Βλ. *Annual Report for 1956*, ό.π., σ. 1.

¹²¹ Ό.π., σ. 4.

¹²² Βλ. *Annual Report for 1956*, ό.π., σ. 5.

¹²³ Βλ. Θανάσης Τσώκος, ό.π., σ. 34.

¹²⁴ Βλ. *Annual Report 1956*, ό.π., σ.5.

στα δυτικά άκρα της Πάφου,¹²⁵ με την εγκατάσταση πομπού V.H.F. που στήθηκε στον Ολυμπο.¹²⁶

Παρ' όλες τις διαβεβαιώσεις των Βρετανών, η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, λειτουργούσε ως μέσο προπαγάνδας τους, καθώς μέσω της πληροφόρησης και της ενημέρωσης, η αποικιοκρατική κυβέρνηση προωθούσε τα επικοινωνιακά της μηνύματα.¹²⁷

Η Ραδιοφωνική Υπηρεσία απευθυνόταν στις τρεις κοινότητες του νησιού, Έλληνες, Βρετανούς και Τούρκους. Λόγω του ολιγάριθμου προσωπικού, οι εργαζόμενοι καλούνταν να δουλέψουν σε κάθε πόστο. Ο Γιώργος Μητσίδης, ως διευθυντής προγραμμάτων καταμέριζε την εργασία των υπαλλήλων σε κάθε πρόγραμμα και όταν αντιλαμβανόταν την κλίση του κάθε υπαλλήλου, τον διόριζε στο συγκεκριμένο πόστο.¹²⁸ Έτσι εξελίχθηκαν οι άνθρωποι που εργάζονταν στο σταθμό φθάνοντας στο σημείο να αναλάβουν από μία θεματική την οποία αξιοποίησαν όταν η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, μετατράπηκε σε Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Παράδειγμα αποτελεί η Ναταλία Αρβανιτάκη, η οποία στη συνέχεια ανέλαβε τα παιδικά προγράμματα του σταθμού με μεγάλη επιτυχία.

Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του ραδιοφώνου στο νησί, τα ελληνικά προγράμματα συμπεριελάμβαναν το θέατρο της Δευτέρας, «Παιδική Γωνιά», «Ωρα της Γυναίκας», και άλλου είδους πληροφοριακές εκπομπές. Με παρότρυνση του Γιώργου Μητσίδα εργάστηκαν στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία ο Αντρέας Φαντίδης, μέλος του κυπριακού θεάτρου και ο Νίκος Παντελίδης, καλλιτεχνικός επιμελητής.¹²⁹ Ο Αντρέας Φαντίδης, εργοδοτήθηκε επίσημα στο Σταθμό το 1956 ως Λειτουργός Προγραμμάτων Β'.¹³⁰ Σημαντική προσωπικότητα στο χώρο

¹²⁵ Βλ. *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service for the year 1957*, σ. 1.

¹²⁶ Βλ. M.K.Haralampides, O.B.E., LL.m, Acting Director- General, *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Corporation for the year 1959*, σ. 1.

¹²⁷ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ό.π., σ. 4.

¹²⁸ Βλ. Γιώργος Μητσίδης, «Η Γέννηση του Ραδιοφώνου στην Κύπρο» από την εκπομπή, Για τα μεγάλα παιδιά (4/11/2001), Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ.

¹²⁹ Βλ. Αντρέας Φαντίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C08FB).

¹³⁰ Ο.π.

του ΡΙΚ υπήρξε ο Πάνος Ιωαννίδης,¹³¹ ο οποίος εργοδοτήθηκε στο Σταθμό (CBC), την 1η Απριλίου 1955, ως Βοηθός Λειτουργός Προγραμμάτων.¹³² Στη συνέχεια πήρε διάφορες προαγωγές και αφυπηρέτησε από το ΡΙΚ το 1995 ως Διευθυντής Προγραμμάτων του ΡΙΚ.¹³³ Τα πρώτα χρόνια της εργοδότησής του στη Κυπριακή Ραδιοφωνία, ασχολήθηκε με τη συγγραφή και προετοιμασία πολιτιστικών προγραμμάτων.¹³⁴ Μελετούσε κείμενα, ηχογραφούσε προγράμματα, έγραφε προγράμματα λόγου καθώς και μουσικά προγράμματα.¹³⁵

Αναφορικά με την αντιμετώπιση των Ελληνοκύπριων εργαζομένων στο ραδιοσταθμό επί Αγγλοκρατίας μαρτυρείται ότι ο απλός λαός τους κατηγορούσε για την εργασία τους εκεί, λέγοντας: «Μα επήε να δουλέψει στο ραδιόφωνο τους Εγγλέζους;».¹³⁶ Ωστόσο, όσοι

¹³¹ Ο Πάνος Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Αμμόχωστο το 1935. Σπούδασε ΜΜΕ στις ΗΠΑ και τον Καναδά. Είναι σημαντικός πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας και ποιητής. Ξεκίνησε να γράφει ήδη από το 1955 (*Τρία μονόπρακτα*) και συνεχίζει να γράφει μέχρι σήμερα. Υπήρξε μέλος της συντακτικής επιτροπής του λογοτεχνικού περιοδικού *Κυπριακά Χρονικά* που ιδρύθηκε το 1960 και κυκλοφόρησε σε δύο περιόδους: 1960-1967 και 1969-1972 (Γιώργος Κεχαγιόγλου-Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2010, σ. 449). Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο πεζογραφίας το 1968 για το έργο του *Κύπρια Έπη* και το 1973 για το μυθιστόρημά του *Απογραφή*. Τα διηγήματά του *Αθέατη Όψη*, βραβεύτηκαν το 1979 με το κρατικό βραβείο διηγήματος, το 1989, το μυθιστόρημά του *Η Αβάσταχτη φιλοπατρία του Π.Φ.Κ.*, πήρε βραβείο μυθιστορήματος, όπως και το μυθιστόρημά του *Κοάζινο*, το 2012. Έργα του μεταφράστηκαν σε αρκετές ευρωπαϊκές γλώσσες, αλλά και άλλες, όπως η ιαπωνική, κινεζική και στο σύστημα μπείγ. Το 1972 απονεμήθηκε στον Πάνο Ιωαννίδη το Αριστείο Γραμμάτων, Τεχνών και Επιστημών, που είναι η υψηλότερη τιμητική διάκριση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το 1979, ίδρυσε σε συνεργασία με τον Κλείτο Ιωαννίδη, το «Κυπριακό Κέντρο Συγγραφέων ΠΕΝ», του οποίου είναι πρόεδρος μέχρι και σήμερα («Ιωαννίδης Πάνος» στο <https://www.writersunioncy.org/meli/item/ioannidis-panos-2>).

¹³² Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη Μάρτιος 2018.

¹³³ Ο.π.

¹³⁴ Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ» (6/5/2013), Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C2275).

¹³⁵ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

¹³⁶ Αντρέας Φαντίδης, ό.π.

εργάστηκαν την περίοδο της αποικιοκρατίας στο ραδιοσταθμό, επισημαίνουν ότι δεν αντιπολιτεύονταν την ΕΟΚΑ,¹³⁷ δεν ενστερνίζονταν τους αποικιοκράτες και τα θέματα των εκπομπών τους σχετίζονταν γενικότερα με τον πολιτισμό, τη γεωγραφία και την ιστορία του τόπου. Ήταν κυρίως ενημερωτική και πληροφοριακή η δουλειά τους.¹³⁸ Η εργοδότησή τους στην Κυπριακή Ραδιοφωνία, λαμβανόταν από τους ίδιους ως μία απλή εργασία και δεν θεωρούσαν τους εαυτούς τους προδότες, όπως πολλές φορές τους καταλογιζόταν.¹³⁹

Ο Γιώργος Μητσίδης, επισήμανε ότι παρόλο που το ραδιόφωνο ήταν μία πρωτόγνωρη εμπειρία για τον κυπριακό λαό, αγαπήθηκε και αυτό φαινόταν από τον αριθμό των επιστολών που στέλνονταν από τους ακροατές για συγκεκριμένες εκπομπές.¹⁴⁰

¹³⁷ Ο.π.

¹³⁸ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη

¹³⁹ Ο.π.

¹⁴⁰ Γιώργος Μητσίδης, Αρχείο Ραδιοφώνου ΡΙΚ, «Η Γέννηση του Ραδιοφώνου στην Κύπρο» από την εκπομπή «Για τα μεγάλα παιδιά» (4/11/2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Από την Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου

2.α. Το κτίσιμο: 1960-1964

Το 1960, με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας η Ραδιοφωνία του νησιού περνά αποκλειστικά υπό ελληνική διοίκηση και οι στόχοι καθώς και τα προγράμματα του Ραδιοφώνου, αναπροσαρμόζονται. Με την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου άλλαξε η σύσταση του σταθμού. Η πρώτη συνάντηση έγινε στις 30 Αυγούστου 1960 και η δεύτερη στις 9 Σεπτεμβρίου.¹⁴¹ Η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, μετονομάστηκε σε Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ). Αποφασίστηκε επίσης από την πρώτη συνεδρία, ότι το ίδρυμα είναι ενιαίο όπως και ο λαός της Κύπρου και έχει στόχο να εξυπηρετεί το λαό και τις ανάγκες του. Τα προγράμματα θα ενδιέφεραν και τις δύο κοινότητες και θα ακολουθούσαν το σεβασμό στις δύο θρησκείες.¹⁴² Ακόμη, σκοπός του ορίστηκε η αντικειμενική μετάδοση των πολιτικών απόψεων της κυβέρνησης.¹⁴³ Η αναπροσαρμογή του προγράμματος συζητήθηκε στην τρίτη συνάντηση που έγινε στις 16 Σεπτεμβρίου. Η επιτροπή του σταθμού ορίστηκε από το Φρίξο Πετρίδη, Mr. Halit, Ali Riza και Πετράκη Ιωαννίδη, τρία μέλη για το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, δύο Έλληνες, ένας Τούρκος υπάλληλος και ο γενικός διευθυντής, στη θέση του οποίου διορίστηκε ο Βίας Μαρκίδης¹⁴⁴ και ανέλαβε καθήκοντα την 1η Οκτωβρίου.¹⁴⁵

Σιγά σιγά το ΡΙΚ εξελισσόταν. Οι εκπομπές αυξάνονταν και δημιουργήθηκαν νέες εγκαταστάσεις. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο του σταθμού αποτελούσαν οι: Φρίξος Πετρίδης

¹⁴¹ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *ό.π.*, σ. 5.

και Βίας Μαρκίδης, Γενικός Διευθυντής ΡΙΚ, Annual Report on the Cyprus Broadcasting Corporation for the year 1960, Αύγουστος 1961, σελ. 2.

¹⁴² Βίας Μαρκίδης, *ό.π.* σελ. 2.

¹⁴³ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *ό.π.*, σ. 5.

και Βίας Μαρκίδης, *ό.π.* σ. 2.

¹⁴⁴ Ο Βίας Μαρκίδης, γεννήθηκε στη Λεμεσό το 1905 και σπούδασε δημοσιογραφία. Διετέλεσε μέλος του Εθναρχικού Συμβουλίου και του Γραφείου Εθναρχίας από το 1949 και από το 1960, όταν ανέλαβε τη Γενική Διεύθυνση του ΡΙΚ, την οποία υπηρέτησε μέχρι το 1967 («Μαρκίδης Βίας», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, Επιμ. Άντρος Παυλίδης, Εκδ. Αρκτίνος, Τ. 12, 2011, σ. 327).

¹⁴⁵ Βλ. Βίας Μαρκίδης, *ό.π.*, σ. 2.

(πρόεδρος),¹⁴⁶ Στέλλα Σουλιώτου, Ρένος Σολωμίδης, Ευγένιος Κότσαπας, Φρίξος Μικελλίδης, Πετράκης Ιωαννίδης, Αντωνάκης Παπαγεωργίου, Χαλίτ Αλή Ριζά και Τεφίκ Ριζά.¹⁴⁷ Συνεχίζουν να εργάζονται στο Σταθμό και Έλληνες και Τούρκοι. Η διαφορά είναι ότι πλέον δεν γίνονταν εκπομπές στα Αγγλικά. Ο σταθμός εξέπεμπε στα Ελληνικά και στα Τουρκικά, ώστε να διασφαλίζεται η επικοινωνία και με τις δύο κοινότητες του νησιού. Ωστόσο οι εκπομπές αρχικά, ήταν σε μία συχνότητα. Δεν υπήρχαν δύο προγράμματα.¹⁴⁸ Ακόμη οι διευθύνσεις των δύο προγραμμάτων, ελληνικών και τουρκικών, ήταν ξεχωριστές.¹⁴⁹ Γι' αυτό και οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων υπαλλήλων ήταν ελάχιστες και πάντα σε συναδελφικό επίπεδο. Είναι αξιοσημείωτο ότι υπάλληλοι του ΡΙΚ που δούλευαν στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, υπό βρετανική διοίκηση, όταν πλέον το Ίδρυμα πέρασε υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ένιωθαν ότι είναι καθαρά ελληνοκρατούμενο,¹⁵⁰ παρόλο που ένα ποσοστό υπαλλήλων και εκπομπών εκτελούνταν και διοικούνταν από Τουρκοκυπρίους. Η αναπροσαρμογή του προγράμματος έγινε αισθητή από την πρώτη μέρα, που ο Σταθμός άλλαξε διοίκηση.

Ο γενικός στόχος του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, κάλυπτε το τρίπτυχο: πληροφόρηση, ψυχαγωγία και επιμόρφωση.¹⁵¹ Η προηγούμενη αποικιοκρατική διοίκηση, έθετε εμπόδια στην ελεύθερη έκφραση των υπαλλήλων, γι' αυτό και οι τελευταίοι ανέμεναν την

¹⁴⁶ Ο Φρίξος Πετρίδης γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915. Δίδαξε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο ως Φιλολόγος μετά το 1945. Από το 1955-1960, διετέλεσε βοηθός υποδιευθυντής και το 1960 έγινε γυμνασιάρχης μέχρι το 1968. Παράλληλα από το 1960 μέχρι το 1970, υπήρξε Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΡΙΚ («Πετρίδης Φρίξος» στο *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος 15, Επιμ. Άντρος Παυλίδης, Εκδ. Αρκτίνος, , 2012, σ. 395). Είναι σημαντικό ότι υπήρξε συνεργάτης του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, επί της προεδρίας του οποίου διετέλεσε Υπουργός Παιδείας (1970-1972).

¹⁴⁷ Βλ. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *ό.π.*, σ. 5.

¹⁴⁸ Βλ. Βίας Μαρκίδης, Γενικός Διευθυντής ΡΙΚ, Ετήσια Έκθεσις 1961, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, σ. 2.

¹⁴⁹ *Ο.π.* και

Συνομιλία με Μιχάλη Πασιαρδή, 4/7/2018.

¹⁵⁰ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

¹⁵¹ Φρίξος Πετρίδης, Δημοσιογραφική Διάσκεψη 1966, Ραδιοφωνικό Αρχείο (D_168968).

ελευθερία για να μπορέσουν να αναλάβουν αποκλειστικά την κυπριακή ραδιοφωνία.¹⁵² Όπως σημειώνεται στην ετήσια έκθεση του 1962, ο κύριος στόχος ήταν η «μετάδοση μορφωτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων σε συνδυασμό με την ψυχαγωγία επιδρώσαν ευνοϊκώς επί του χαρακτήρος των θεατών».¹⁵³

Μετά την Ανεξαρτησία λοιπόν και τον έλεγχο της Κυπριακής Ραδιοφωνίας από τους Ελληνοκύπριους, η πρόσληψη καινούριων υπαλλήλων και συνεργατών αυξήθηκε. Ο Γενικός Διευθυντής του Σταθμού, Βίας Μαρκίδης, όπως και ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, Φρίζος Πετρίδης, σημαντικοί άνδρες της κυπριακής κοινωνίας, είχαν ως κύριο μέλημά τους τη στελέχωση του ραδιοσταθμού με προσωπικότητες του πνεύματος της Κύπρου που θα μπορούσαν να προσφέρουν στην κοινωνία. Σε συνεργασία, λοιπόν και με το κυβερνητικό γραφείο, άρχισαν να καλούνται στο ΡΙΚ, άτομα με προσόντα που μπορούσαν να δημιουργήσουν μία πνευματική κίνηση στην κυπριακή κοινωνία, η οποία σε αυτό τον τομέα βρισκόταν σε νηπιακό στάδιο. Στην Κύπρο δεν υπήρχε εκδοτική κίνηση, θέατρο, επαγγελματική ενασχόληση με τη μουσική και άλλοι θεσμοί οι οποίοι συνιστούν πολιτιστική δημιουργία. Ο Κώστας Μόντης, όταν επέστρεψε μετά τις σπουδές του από την Αθήνα στην Κύπρο, ήταν εκείνος που μαζί με τους Αχιλλέα Λυμπουρίδη και Φοίβο Μουσουλίδη, το 1942, ίδρυσαν το Λυρικό, το πρώτο επαγγελματικό θέατρο στην Κύπρο, που ωστόσο είχε διάρκεια ζωής δύο έτη.¹⁵⁴

Νέοι άνθρωποι, οι οποίοι τελείωσαν τις σπουδές τους στην Ελλάδα, αλλά και μεγαλύτεροι που ήδη βρίσκονταν στην Κύπρο, ξεκίνησαν να εργάζονται στο μοναδικό ραδιοσταθμό του νησιού. Ένα μέσο με το οποίο μπορούσαν να εκφραστούν και να εναποθέσουν όλες τις δυνάμεις τους για δημιουργική εργασία και προσφορά στον τόπο. Παράλληλα, οι παλαιότεροι εργαζόμενοι στο CBC, συνεχίζουν με περισσότερη θέρμη να εργάζονται για το κοινό καλό του τόπου. Στην προσπάθεια οικοδόμησης των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο νησί (ραδιόφωνο και τηλεόραση), όσοι απασχολούνται στο Ραδιοσταθμό, με ανιδιοτέλεια, επιστρατεύουν όλες τους τις γνώσεις και τον εαυτό, ώστε να τελειοποιήσουν το ραδιόφωνο, που ήδη είχε λειτουργία οκτώ χρόνων και να εδραιώσουν την τηλεόραση, που βρισκόταν στα πρώτα της βήματα (μόλις τρία χρόνια λειτουργίας). Λόγω και της έλλειψης προσωπικού στην αρχή, παρατηρείται το φαινόμενο, οι εργαζόμενοι στο Ραδιόφωνο να εργάζονται ταυτόχρονα και στην

¹⁵² Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, 6/5/2013, Ραδιοφωνικό Αρχείο (000C2275).

¹⁵³ Βλ. Βίας Μαρκίδης, Γενικός Διευθυντής ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις 1962*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, 31/3/1963, σελ. 4.

¹⁵⁴ «Κώστας Μόντης ο Αγαπημένος», Ντοκουμαντέρ Παραγωγής ΡΙΚ 2014 (<http://archive.ert.gr/kostas-montis-o-agapimenos-2/>).

τηλεόραση.¹⁵⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί ο Πάνος Ιωαννίδης, ο οποίος συνεργαζόταν ταυτόχρονα και με την τηλεόραση, γράφοντας σενάρια για ντοκιμαντέρ και κάνοντας και άλλες δράσεις.¹⁵⁶ Στη συνέχεια αποχώρησε από το ραδιόφωνο και υπηρέτησε στη τηλεόραση αρχικά ως Βοηθός Διευθυντής Προγραμμάτων και στη συνέχεια Διευθυντής Τηλεοράσεως.¹⁵⁷ Από το ΡΙΚ αφυπηρέτησε το 1995 ως Διευθυντής Προγραμμάτων του ΡΙΚ.¹⁵⁸

Με το πέρασμα από την Αποικιοκρατία στην Ανεξαρτησία, ξεκίνησαν να διορίζονται στο Σταθμό νέοι υπάλληλοι αλλά και συνεργάτες. Άτομα τα οποία θα ήθελαν αλλά δεν είχαν προσπαθήσει να δουλέψουν στην προηγούμενη Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία,¹⁵⁹ μετά την Ανεξαρτησία ξεκίνησαν τη συνεργασία τους με το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, που τώρα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση. Ένα παράδειγμα αποτελεί ο Μιχάλης Πασιαρδής,¹⁶⁰ ο οποίος ξεκίνησε τη συνεργασία του με το ΡΙΚ, την 16η Αυγούστου 1960.¹⁶¹ Ο Μιχάλης Πασιαρδής, ξεκίνησε τη συνεργασία του, με τη συγγραφή κυπριώτικων σκετς. Η «Γιαλλουρού», κυπριώτικο έργο που έγραψε στα δεκαεννέα του χρόνια, μεταδίδεται μέχρι σήμερα στην κυπριακή τηλεόραση.¹⁶² Το 1961 ξεκίνησε επίσης να γράφει «Ραδιοχρονικά» και το 1962 δημιούργησε την

¹⁵⁵ Αντρέας Φαντίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ραδιοφωνικό Αρχείο (000C08FD).

¹⁵⁶ Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή, ό.π.

¹⁵⁷ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

¹⁵⁸ Ο.π.

¹⁵⁹ Μιχάλης Πασιαρδής, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, 16/12/2013, Ραδιοφωνικό Αρχείο (000D063D).

¹⁶⁰ Ο Μιχάλης Πασιαρδής γεννήθηκε στο Τσέρι το 1941. Είναι σημαντικός ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Ξεκίνησε να γράφει θεατρικά έργα από το 1960, ενώ η πρώτη του ποιητική συλλογή *Ποιήματα* κυκλοφόρησε το 1962. Από το 1964 ξεκίνησε να συνεργάζεται αρθρογραφώντας και στην εφημερίδα *Φιλελεύθερος*. Συνεχίζει να γράφει μέχρι σήμερα ποίηση. Τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο ποίησης το 1972 για το έργο του *Δια-στάσεις* και το 1983 για το έργο του *Πάροδος* («Πασιαρδής Μιχάλης» στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2008, σ. 1746).

¹⁶¹ Συνομιλία με Μιχάλη Πασιαρδη.

¹⁶² Ο.π.

εκπομπή «Εδώ Κύπρος», με επιμελήτρια τη Μάρω Θεοδοσιάδου.¹⁶³ Η εκπομπή αφορούσε την κυπριακή δημοτική μουσική.¹⁶⁴ Γενικότερα, ο Μιχάλης Πασιαρδής ασχολήθηκε με την κυπριακή αλλά και την ελληνική μουσική και το έντεχνο τραγούδι. Οι εκπομπές του είχαν κεντρικό άξονα την Κύπρο και χαρακτηρίζονταν από ιστορικολαογραφικό περιεχόμενο.¹⁶⁵ Ο μόνιμος διορισμός του στο ΡΙΚ έγινε το 1964 ως Λειτουργός Προγραμμάτων Ραδιοφώνου. Λόγω δε του ότι ήταν συνεργάτης με το Σταθμό, δεν προέβηκε σε κάποιες εξετάσεις ώστε να μονιμοποιηθεί.¹⁶⁶ Ο Μιχάλης Πασιαρδής πήρε πρόωγη σύνταξη από το ΡΙΚ το 1995, όμως συνεργάζεται με το Σταθμό μέχρι και σήμερα εντελώς δωρεάν, καθώς δεν το θεώρησε ποτέ ως ένα χώρο εργασίας και μόνο. Το θεωρεί σαν σπίτι του.¹⁶⁷

Οι υπηρεσίες του ΡΙΚ χωρίζονταν σε τέσσερα τμήματα: Τμήμα Ελληνικών Προγραμμάτων, Τμήμα Τουρκικών Προγραμμάτων, Τμήμα Ειδήσεων, Τμήμα Τηλεοράσεως.¹⁶⁸ Στο Τμήμα Ελληνικών Προγραμμάτων ήταν υπεύθυνος ο Κυριάκος Καραμάνος, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα στις 3 Απριλίου 1961. Προηγουμένως, ο Καραμάνος δούλευε στο ΕΙΡ (Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας).¹⁶⁹ Το Τμήμα Ελληνικών Προγραμμάτων, χωριζόταν στην Υπηρεσία Γενικών Εκπομπών, στην Υπηρεσία Θεατρικών Εκπομπών, στην Υπηρεσία της Παιδικής Γωνιάς και Ώρας της Γυναίκας, στην Υπηρεσία Εκφωνητών/τριών, στην Υπηρεσία Παρακολουθήσεως και Εκτελέσεως Προγράμματος. Η Υπηρεσία Γενικών Εκπομπών, είχε προϊστάμενο τον Τάκη Μάγο. Η Υπηρεσία Θεατρικών Εκπομπών διευθυνόταν από τον Χαρίλαο Παπαδόπουλο, η Υπηρεσία Παιδικής Γωνιάς και Ώρας της Γυναίκας από τη Ναταλία Αρβανιτάκη, η Υπηρεσία Εκφωνητών και Εκφωνητριών είχε προϊστάμενο τον Άνθο Ροδίνη και η Υπηρεσία Παρακολουθήσεως και Εκτελέσεως Προγράμματος, προϊστάμενο τον Αντρέα Φαντίδη. Τα Τουρκικά Προγράμματα ήταν υπό τη διεύθυνση του Σουπή Ριζά. Το Τμήμα Ειδήσεων, ήταν χωρισμένο σε ελληνικό και τουρκικό. Το ελληνικό ήταν υπό τη διεύθυνση του

¹⁶³ Ο.π.

¹⁶⁴ Μιχάλης Πασιαρδής, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης (16/12/13), Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000D063D).

¹⁶⁵ Συνομιλία με Μιχάλη Πασιαρδή.

¹⁶⁶ Ο.π.

¹⁶⁷ Ο.π.

¹⁶⁸ Βλ. Μαίρη Κοντογιάννη, «Μια ενδιαφέρουσα και Αντικειμενική Έρευνα του Φιλελεύθερου- Πώς λειτουργεί σήμερα το ΡΙΚ», εφημ. *Φιλελεύθερος*, Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1962, σ. 3.

¹⁶⁹ Συνομιλία με Ανδρέα Κουκίδη, 26/7/2018.

Ανδρέα Κυριάκου και το τουρκικό από τον Κακή Σουχά. Τέλος, το Τμήμα Τηλεοράσεως διευθύνετο από το Γιώργο Μητσίδα.¹⁷⁰

Σχετικά με τα τεχνικά θέματα του Σταθμού, το 1961, αυξήθηκε η ισχύς των πομπών από 12 σε 20 κιλοβάτ¹⁷¹ και εγκαταστάθηκε υποσταθμός αναμετάδοσης στη Λεμεσό που λειτούργησε από το Φεβρουάριο του 1962.¹⁷² Το 1962 οι άδειες κατοχής ραδιοφώνου ανέρχονταν στις 101.933.¹⁷³

Προτεραιότητα του κρατικού ραδιοσταθμού, υπήρξε η παγίωση της Δημοκρατίας στο νησί¹⁷⁴ και παράλληλα προωθείτο η προβολή των αξιών των Ελληνοκυπρίων. Στόχος ήταν η ανάδειξη του πολιτισμού και της ιστορίας του τόπου. Γινόταν από την αρχή προσπάθεια να δημιουργηθούν κυπριακές εκπομπές, με κύριο στόχο την ανάδειξη της πατρίδας. Η πολιτική του Σταθμού επικεντρωνόταν στη δημιουργία προγραμμάτων που να αφορούν την Κύπρο. Ξεκίνησε μία προσπάθεια συλλογής λαογραφικού υλικού που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αξιόλογων ντοκιμαντέρ. Επίσης, η «Ζωή της Υπαίθρου», ήταν μία ραδιοφωνική εκπομπή που κατέγραφε την ύπαιθρο της Κύπρου.¹⁷⁵ Το 1963, ξεκίνησε επίσης η εκπομπή «Στις πηγές των Κυπριακών Παραδόσεων και Τραγουδιών», που στόχο είχε την ανάδειξη της κυπριακής παράδοσης.¹⁷⁶

Παράλληλα, η διεύθυνση του Σταθμού στόχευε στην ενίσχυση της παιδείας του κυπριακού λαού, γι' αυτό και δημιουργούνταν συνεχώς εκπαιδευτικά προγράμματα.¹⁷⁷ Τα προγράμματα ήταν εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα, επιστημονικά, λογοτεχνικά, αθλητικά και μεταδίδονταν επίσης θρησκευτικές και εθνικές ομιλίες. Μία εκπομπή με εκπαιδευτικό περιεχόμενο ήταν η «Παιδική Γωνιά», η οποία περιελάμβανε θέατρο, σκετς, ραδιοχρονικά και

¹⁷⁰ Βλ. Μαίρη Κοντογιάννη, *ό.π.*, σ. 3.

¹⁷¹ Ετήσια Έκθεση 1961, *ό.π.*, σ. 2.

¹⁷² Βλ. Βίας Μαρκίδης, Γενικός Διευθυντής ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις 1963*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, Γραφείον Γενικού Διευθυντού, 12 Οκτωμβρίου 1964, σ. 3.

¹⁷³ Ετήσια Έκθεση 1962, *ό.π.*, σ. 3.

¹⁷⁴ Πάνος Ιωαννίδης, *Ραδιοφωνική Εκπομπή*, *ό.π.*

¹⁷⁵ Ετήσια Έκθεσις 1963, *ό.π.*, σ. 3.

¹⁷⁶ *Ο.π.*

¹⁷⁷ Ετήσια Έκθεση 1962, *ό.π.*, σ. 1.

ιστοριούλες.¹⁷⁸ Ένας επίσης θεσμός που καθιερώθηκε και λειτουργεί μέχρι σήμερα, ήταν το κυπριώτικο σκετς μέσα από το οποίο αναδείχθηκαν σημαντικοί συγγραφείς, όπως οι Μιχάλης Πιτσιλλίδης, Έλλη Αβρααμίδου, Λούλα Γεωργιάδου, Αντώνης Παπαευαγόρου, Παύλος Λιασιδής, Γεώργιος Πετρασίτης, Μιχάλης Πασιαρδής, Ρήνα Κατσελλή, Άνθος Ροδίνης, Άνθος Λυκαύγης.¹⁷⁹ Οι ραδιοσκηνοθέτες δούλευαν ακατάπαυστα.¹⁸⁰ Στόχος τους ήταν να ακούγεται η κυπριακή ντοπολαλιά από το ραδιόφωνο¹⁸¹ αλλά ταυτόχρονα παρουσίαζε και τα καθημερινά ήθη και έθιμα του τόπου.¹⁸² Το κυπριώτικο σκετς συγκέντρωνε όλη την οικογένεια κάθε Κυριακή μεσημέρι στις δώδεκα.¹⁸³ Υπήρξε ένας θεσμός ο οποίος δίδασκε την αγάπη στο συνάνθρωπο, στη μάνα γη, στον τόπο, στο χωριό. Ξεκίνησε να ενθαρρύνει τη μόρφωση στον αγροτόκοσμο.¹⁸⁴

2.β. Η παρακαταθήκη της ιστορίας της Κύπρου αποτυπώνεται στο ΡΙΚ

Η ιστορική περίοδος, για την οποία γίνεται λόγος εδώ, ακολούθησε μία περίοδο αγώνα για ένωση με την Ελλάδα, η οποία κατέληξε στην ανεξαρτησία του νησιού. Ωστόσο η πραγματικότητα, δεν διέγραψε ούτε απάλυνε τον πόθο για Ένωση με την Ελλάδα. Έτσι, αυτός ο ανεκπλήρωτος πόθος εκπέμπεται και από τις εκπομπές ραδιοφώνου, αλλά και τηλεοράσεως του κρατικού καναλιού του νησιού. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος, με τον οποίο ο Ανδρέας

¹⁷⁸ Ετήσια Έκθεση 1963, ό.π., σ. 2.

¹⁷⁹ «Κυπριώτικο Σκετς» στο *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 119, (29 Ιουνίου-12 Ιουλίου 1969), σ. 3.

¹⁸⁰ Ο.π.

¹⁸¹ Ο.π.

¹⁸² Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, 21/8/2018.

¹⁸³ Ο.π.

¹⁸⁴ «Κυπριώτικο Σκετς», ό.π.

Χριστοφίδης,¹⁸⁵ έπειτα από είκοσι επτά χρόνια Ανεξαρτησίας και δεκαεπτά μετά την τουρκική εισβολή, ερμηνεύει τη σύγχρονη ιστορία της Κύπρου και ταυτόχρονα την ψυχολογία των Κυπρίων. Ο τελευταίος είχε την πεποίθηση ότι η Κύπρος είναι ελληνική και το ότι δεν ενώθηκε με τη μητέρα Ελλάδα το χαρακτήριζε ως παράδοξο της μοίρας. Στην περίπτωση της Κύπρου ισχύει η θεωρία της α-πληρότητας όπως τη διατύπωσε ο Ζήνων ο Κιτιεύς.¹⁸⁶ Παρόλο που η ιστορία του νησιού για τρεις χιλιάδες χρόνια ήταν ελληνική, το νησί δεν απόλαυσε ποτέ την Ένωση με την Ελλάδα, όταν η τελευταία δημιούργησε κράτος. Ακόμη, το παράδοξο στην περίπτωση της Κύπρου, το οποίο διαλαλεί τη σχέση της με την ελληνική επικράτεια, είναι ότι παρόλο που το νησί επί σειρά αιώνων ήταν κατακτημένο από ξενόγλωσσους λαούς, ποτέ η λογοτεχνική παραγωγή και έκφραση του γηγενούς στοιχείου του, δεν χρησιμοποίησε άλλη γλώσσα, παρά μόνο την Ελληνική.¹⁸⁷ Η αίσθηση για τη στενή συγγένεια των δύο τόπων, έγινε αισθητή στα δύο κινήματα που σημειώθηκαν στο νησί επί Αγγλοκρατίας. Το πρώτο το 1931 και το δεύτερο το 1955. Ήταν και τα δύο καθοριστικά, τόσο για την πνευματική όσο και για την κοινωνικοπολιτική αντίληψη των κατοίκων. Το πρώτο ήταν κίνημα αναίμακτο, με περιορισμένη διάρκεια, ενώ το δεύτερο επανάσταση αιματηρή και με διάρκεια.¹⁸⁸ Ο τετραετής ξεσηκωμός εναντίον των αποικιοκρατών (1955-1959), αλλά κυρίως το άδοξο τέλος του, ήταν το

¹⁸⁵ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης γεννήθηκε στις 20 Αυγούστου του 1937. Σημαντικός δοκιμογράφος, ποιητής, ανθολόγος, επικοινωνιολόγος. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1954-1958) και όταν επέστρεψε στην Κύπρο δίδαξε ως Φιλολόγος στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Υπήρξε συνεργάτης του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* που δημιουργήθηκε το 1960. Ήταν μέλος της καλλιτεχνικής επιτροπής του ΟΘΑΚ (Οργανισμός Θεατρικής Ανάπτυξης Κύπρου), που ιδρύθηκε το 1961 και το 1962 ανέλαβε τη θέση του εισηγητή δραματολογίου και αργότερα έγινε γραμματέας του Διοικητικού Συμβουλίου του οργανισμού. Μετέφρασε το 1963 το βιβλίο του Philip S. Le Geyr, *Ο Μακάριος στην Εζορία*. Το 1965 εκδίδει το έργο του, *Το μαύρο και το άσπρο*. Το 1969, επιμελήθηκε μαζί με τον Πάνο Ιωαννίδη την *Ανθολογία Κυπριακού Διηγήματος*. Βραβεύτηκε με το Κρατικό Βραβείο λογοτεχνικού δοκιμίου το 1969 για το *Θέματα και Απόψεις II- Δοκίμια* και το 1973 για το *Θέματα και Απόψεις III-Δοκίμια*, και το Κρατικό Βραβείο ποίησης το 1979, για τη συλλογή του *Οι Ομιλίες της Νύχτας*. Διετέλεσε Υπουργός Παιδείας της Κύπρου τα έτη, 1985-1988. Το 1987, αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών.

¹⁸⁶ Ανδρέας Χριστοφίδης, *Τα έλλογα και τα παράδοξα-Δοκίμια*, Εκδ. Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1995, σ. 20.

¹⁸⁷ Ο.π.

¹⁸⁸ Ο.π., σ. 23.

αποκορύφωμα του αισθήματος της α-πληρότητας, που βιώθηκε έντονα για δεκατέσσερα ολόκληρα χρόνια (1960-1974).¹⁸⁹ Τη θεωρία της α-πληρότητας, διαδέχθηκε η αβεβαιότητα το 1974, η οποία επικρατεί μέχρι και σήμερα.¹⁹⁰

Όπως τεκμαίρεται από τα páρα páνω, οι Ελληνοκύπριοι που δούλεψαν την πρώτη δεκαετία στο ΡΙΚ, ήταν μπολιασμένοι με τον πόθο για ένωση. Εξάλλου πολλοί είχαν αναμειχθεί και έμπρακτα στον αγώνα για απελευθέρωση. Πολλοί μάλιστα, εργοδοτήθηκαν στο ΡΙΚ ως αντάλλαγμα αυτής τους της προσφοράς.¹⁹¹ Σημαντικός συνεργάτης του ΡΙΚ, υπήρξε ο Κύπρος Χρυσάνθης,¹⁹² ο οποίος απολάμβανε την εκτίμηση του αρχιεπισκόπου Μακαρίου και ως γιατρός είχε βοηθήσει έμπρακτα στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Περιέθαλψε στο σπίτι του αρκετούς τραυματίες αγωνιστές και με το ιδιωτικό του αυτοκίνητο μετέφερε αρκετούς επίσης. Στα πλαίσια της προετοιμασίας για τον αγώνα είχε σχέσεις με το Γεώργιο Γρίβα και γνώριζε αρκετές πληροφορίες για τον αγώνα.¹⁹³ Στενός συνεργάτης του Μακαρίου, σύστησε τον Ανδρέα Χριστοφίδη στον αρχιεπίσκοπο, μαζί με την Ουρανία Κοκκίνου.¹⁹⁴ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης,

¹⁸⁹ Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, Τα έλλογα, σ. 24.

¹⁹⁰ Ο.π.

¹⁹¹ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, 21/8/2018.

¹⁹² Ο Κύπρος Χρυσάνθης γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1915 και πέθανε το 1998. Σπούδασε Ιατρική στην Αθήνα (1933-1939) και μετεκπαιδεύτηκε στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Το 1948 αναγορεύτηκε διδάκτορας της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην Κύπρο διετέλεσε Λειτουργός Υγείας στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης και δίδαξε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου. Στα Γράμματα εμφανίστηκε από το 1932 δημοσιεύοντας κείμενα στην εφημερίδα *Παρατηρητής*, Λεμεσού. Υπήρξε βασικός συντελεστής στα λογοτεχνικά περιοδικά *Λυρική Κύπρος* (1955-1963), *Φιλολογική Κύπρος*, *Η Χαρά των Παιδιών* και ιδρυτής της *Πνευματικής Κύπρου*, την οποία διαχειριζόταν μέχρι το τέλος της ζωής του. Έγραψε κυρίως παιδική λογοτεχνία, διδακτικά βιβλία, θεατρικά έργα και δοκίμια. Το 1968 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης και το 1985 για τη συνολική προσφορά του στα κυπριακά γράμματα («Χρυσάνθης Κύπρος» στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2008, σ. 2395-2396) .

¹⁹³ Συνομιλία με Λούλλα Χρυσάνθη, 11/8/2018.

¹⁹⁴ Ο.π.

Η Ουρανία Κοκκίνου γεννήθηκε το 1930 στη Λευκωσία. Ήταν η πρώτη γυναίκα που σπούδασε Θεολογία στην Αθήνα. Όταν επέστρεψε δίδαξε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ήταν ηγέτιδα της ΟΧΕΝ (Ορθόδοξη

από την άλλη πήρε και αυτός μέρος στον Αγώνα. Κατά τη διάρκειά του, συμμετείχε στην ΠΕΚΑ (Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα), οργάνωση της ΕΟΚΑ, για την οποία έγραφε πολιτικά κείμενα.¹⁹⁵ Είναι χαρακτηριστικό, ότι διοικητικά στελέχη του ΡΙΚ, θεωρούσαν τις συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου ως προδοτικά κείμενα. Ο Φρίξος Πετρίδης, Γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου Γυμνασίου και πρώτος Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΡΙΚ, μετά τις υπογραφές, αντί για «Καλημέρα», χαιρέτιζε τους συναδέλφους του με τη φράση «Πωλείται λαός!».¹⁹⁶

Ακόμη πιο αποκαλυπτική για την απροθυμία της Κύπρου να γίνει Ανεξάρτητη, ήταν η στάση του ίδιου του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ο οποίος υπέγραψε τις συνθήκες. Ο Αντρέας Κυριάκου, εκφωνητής στο ΡΙΚ και Τμηματάρχη Ειδήσεων, αποκαλύπτει ότι στο πρώτο δελτίο ειδήσεων της Ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας, έγραψε και εκφωνήθηκαν οι φράσεις: «Σήμερα είναι η σημαντικότερη μέρα στην ιστορία της Κύπρου. Ζήτω η Ανεξάρτητος Κυπριακή Δημοκρατία [...]». Ωστόσο, προτού τελειώσει το δελτίο ειδήσεων, έλαβε τηλεφώνημα από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος του είπε τα εξής: «Ποιος είναι αυτός ο βλάκας που έγραψε το δελτίο;». Ο Αντρέας Κυριάκου, του απάντησε ότι εκείνος έγραψε το δελτίο, και ο αρχιεπίσκοπος, συνέχισε: «Να ξεχάσεις τα “Ζήτω η Ανεξάρτητος Κύπρος”».¹⁹⁷ Η συγκεκριμένη παρέμβαση του Μακαρίου φανερώνει και το χαρακτήρα του ΡΙΚ ως δημόσιας ραδιοτηλεόρασης και ημικρατικού οργανισμού. Ο σταθμός έπαιρνε εντολές και κατευθύνσεις από την κυβέρνηση.¹⁹⁸ Εξυπηρετούσε την πολιτική γραμμή της κυβέρνησης. Παράλληλα, η ισχυρή

Χριστιανική Ένωση Νέων/Νεανίδων), από την οποία δόθηκε αρκετό έμπυχο δυναμικό υλικό στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Η ίδια υπήρξε μέλος της ΕΟΚΑ και στενή συνεργάτρια του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, με τον οποίο συνεργαζόταν μέχρι τέλους. Στον αγώνα εναντίον των αποικιοκρατών συμμετείχαν και οι δύο της αδερφές και συνελήφθησαν όλες από τους Άγγλους. Μετά τον αγώνα επέστρεψε στην εκπαίδευση. Όταν ξεκίνησε η εσωτερική διαμάχη και παράνομες οργανώσεις στράφηκαν εναντίον του Μακαρίου, συνέχισε να υποστηρίζει τον Μακάριο και πάντα αγωνιζόταν κατά της παρανομίας της ΕΟΚΑ Β'. Μετά το πραξικόπημα συνελήφθη και φυλακίστηκε από τους πραξικοπηματίες («Κοκκίνου Ουρανία» στο *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος 9, Επιμ. Αντρος Παυλίδης, Εκδ. Αρκτίνοσ, , 2011, σ. 231-232).

¹⁹⁵ Ρήνα Κατσελλή, *Ανδρέας Χρστοφίδης-η πεμπτουσία μιας προσφοράς*, Εκδ. Χρυσοπολίτισσα 2010, σελ. 49.

¹⁹⁶ Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.*, σελ. 50.

¹⁹⁷ Αντρέας Κυριάκου, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C1E1E).

¹⁹⁸ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

φυσιογνωμία του Μακαρίου δεν επέτρεπε σε κάποιον άλλο να είναι «πρωταγωνιστής»¹⁹⁹ σε οποιοδήποτε τομέα. Σχεδόν όλα τα δελτία ειδήσεων ξεκινούσαν με τη φράση «Ο πρόεδρος της δημοκρατίας αρχιεπίσκοπος Μακάριος συνάντησε σήμερα τον τάδε».²⁰⁰

Παρ' όλες ωστόσο τις αρχικές αντιδράσεις, που εκδηλώθηκαν μετά την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, η παγίωση της Δημοκρατίας, όπως ορίστηκε από το Σύνταγμα ήταν κύριο μέλημα όλων και το ΡΙΚ εργάστηκε για αυτό, με άξονα παράλληλα ελληνοκεντρικό.²⁰¹ Ο πόθος για Ένωση δεν καταλάγιασε, αίσθημα απόλυτα φυσιολογικό αμέσως μετά τον Αγώνα.²⁰² Την ίδια στιγμή, προτεραιότητα είχε η προβολή και η ανάδειξη των εθνικών αξιών, μέσω της ιστορίας και του πολιτισμού του νησιού.²⁰³ Αυτό επιτεύχθηκε, με τη δημιουργία προγραμμάτων Λόγου αλλά και Ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση. Από την αρχή της λειτουργίας του, το ΡΙΚ επιδίωξε να είναι πολυφωνικό κάτι που έφτασε στο αποκορύφωμά του με το διορισμό του Ανδρέα Χριστοφίδη,²⁰⁴ ο οποίος με την παρουσία του στη Δημόσια Ραδιοτηλεόραση, δημιούργησε μια ξεχωριστή ιστορία τόσο για τη ραδιοφωνία όσο και για την Κύπρο.

2.γ. Το ΡΙΚ μέσο προσφοράς. Συνεργασία του Ανδρέα Χριστοφίδη με το Σταθμό

Σημαντικό αποτελεί το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι στο ΡΙΚ, κυρίως την πρώτη δεκαετία της λειτουργίας του, ένιωθαν ότι επιτελούν κάποιο λειτούργημα προς τον κυπριακό λαό γι' αυτό και προσπαθούσαν να γίνονται όλο και καλύτεροι. Κυρίως δε τα πρώτα χρόνια, όταν ακόμα και η τηλεόραση βρισκόταν στα πρώτα της βήματα, οι άνευ απολαβών υπερωρίες, ήταν συχνότατες, αν όχι και καθημερινές. Ακόμη, η επαγγελματικότητα που χαρακτήριζε το ΡΙΚ, παρατηρείται από τις συνεχείς μετεκπαιδεύσεις και σεμινάρια που έκαναν οι εργαζόμενοί του. Ο Πάνος Ιωαννίδης, το 1963, μετέβηκε στο Πανεπιστήμιο των Συρακουσών για μετεκπαίδευση στα Μ.Μ.Ε.²⁰⁵ Οι μετεκπαιδεύσεις στα ΜΜΕ συνέχισαν και τα επόμενα χρόνια, μέχρι το 1974.

¹⁹⁹ Ο.π.

²⁰⁰ Ο.π.

²⁰¹ Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», ό.π. και Συνομιλία με τον ίδιο.

²⁰² Πάνος Ιωαννίδης, Συνομιλία.

²⁰³ Πάνος Ιωαννίδης, Συνομιλία.

²⁰⁴ Πάνος Ιωαννίδης, Συνομιλία.

²⁰⁵ Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», ό.π.

Αξιοσημείωτο είναι ότι εκπαιδεύσεις γίνονταν και στη Γερμανία, όπου, υπάλληλοι του σταθμού παρακολούθησαν μαθήματα στη συγγραφή και προώθηση της προπαγάνδας.²⁰⁶

Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, προτού εργοδοτηθεί επισήμως από το ΡΙΚ, με παρότρυνση του ίδιου του αρχιεπισκόπου Μακαρίου και αφού κέρδισε την υποτροφία Φούλμπραϊτ, μετέβηκε στο Πανεπιστήμιο Columbia, για μεταπτυχιακές σπουδές στο τμήμα Master of Arts, με θέμα μεταπτυχιακής μελέτης: «Τα Αμερικάνικα Μέσα Επικοινωνίας και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν προβλήματα όπως το Κυπριακό».²⁰⁷ Ενώσω σπούδαζε εκεί, κλήθηκε από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο να επιστρέψει στην Κύπρο για να αναλάβει καθήκοντα στο ΡΙΚ, λόγω της κρίσιμης κατάστασης που επικρατούσε στο νησί.²⁰⁸ Επέστρεψε έτσι στην Κύπρο στις 31 Μαΐου 1964. Στις 2 Ιουνίου διορίστηκε από τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας υπεύθυνος προγραμμάτων του ΡΙΚ.²⁰⁹ Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου ήταν ο Φρίζος Περτρίδης και Γενικός Διευθυντής ο Βίας Μαρκίδης. Χωρίς να τον ενδιαφέρει ο βιοπορισμός,²¹⁰ διορίστηκε προσωρινά μέχρι η πολιτική κατάσταση της Κύπρου να βελτιωθεί, ως Διευθυντής Προγραμμάτων του ΡΙΚ.²¹¹ Στις 14 Σεπτεμβρίου 1964 ασκεί επίσημα τα καθήκοντά τους ως διευθυντής ελληνικών προγραμμάτων και στις 6 Ιουνίου υποβάλλει την αίτησή του για μόνιμο διορισμό. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, είχε όλα τα εφόδια για να δουλέψει στο Ραδιοφωνικό Σταθμό της Κύπρου. Γνώριζε πολύ καλά τους κανόνες και τις αρχές που επέβαλλε στην Ευρώπη η Ευρωπαϊκή Ένωση Ραδιοφωνίας και ήθελε να τις εφαρμόσει και στη δημόσια ραδιοφωνία της χώρας του. Έτσι έθεσε από την αρχή τους όρους ότι τα προγράμματα του ΡΙΚ έπρεπε να είχαν μεγαλύτερη

²⁰⁶ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, 21/8/2018.

²⁰⁷ Συνέντευξη Ρήνα Κατσέλλη, σ. 100.

²⁰⁸ Βλ. Ρήνα Κατσέλλη, ό.π., σ. 77.

²⁰⁹ Βλ. Ρήνα Κατσέλλη, ό.π., σ. 79.

²¹⁰ Η κόρη του, Αγγέλα Χριστοφίδου, τονίζει συνέχεια ότι ποτέ δεν ρωτούσε ποιος θα ήταν ο μισθός του. Πρόσφερε τις υπηρεσίες του ανιδιοτελώς, γι' αυτό και παρόλο που ήταν Γενικός Διευθυντής αργότερα του ΡΙΚ, ακολουθούσε τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο στις συνομιλίες για το κυπριακό, ως σύμβουλός του, χωρίς ποτέ να ζητήσει κάτι περισσότερο. Αξιοσημείωτο, όπως πληροφορεί η κόρη του, αποτελεί το γεγονός ότι δεν πήρε από καμία εργασία του, ολοκληρωμένη σύνταξη, καθώς δεν είχε σε καμία συμπληρώσει τα απαιτούμενα χρόνια υπηρεσίας.

²¹¹ Βλ. Ρήνα Κατσέλλη, ό.π., σ. 80.

αναλογία ζωντανών (τοπικών) προγραμμάτων έναντι των ταινιών και μεγαλύτερη αναλογία πληροφοριακών και ενημερωτικών εκπομπών έναντι των ψυχαγωγικών.²¹²

Ο Βίας Μαρκίδης, Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ (1960-1967), στην επιστολή του που συνόδευσε την αίτηση του Χριστοφίδη, επισήμανε ότι ο Ανδρέας Χριστοφίδης, του οποίου οι μεταπτυχιακές του σπουδές σχετίζονταν άμεσα με τη Ραδιοφωνία, κατέχει εξέχουσα θέση μεταξύ των πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου και από τότε που τα ελληνικά προγράμματα ήταν υπό τη διεύθυνσή του σημείωσαν συνεχείς προόδους και ανύψωσαν το γόητρο του ΡΙΚ.²¹³ Χαρακτηριστικά επισήμανε ότι ήταν ο «σωστός άνθρωπος στη σωστή θέση» και προσέφερε τις υπηρεσίες του και στην τηλεόραση, κάτι το οποίο δεν ενέπιπτε στις αρμοδιότητές του.²¹⁴ Επιπρόσθετα, ο Φρίζος Πετρίδης διαπίστωσε ότι το ελληνικό πρόγραμμα, μέχρι το Σεπτέμβριο του 1964 ήταν αόριστο και σταμάτησε να είναι τέτοιο όταν στα μέσα Σεπτεμβρίου τέθηκε επικεφαλής του ο Ανδρέας Χριστοφίδης.²¹⁵ Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι ο Ανδρέας Χριστοφίδης έχαιρε μεγάλης εκτίμησης ακόμα και από τους ανωτέρους του και το ότι ήταν καθηγητής του Παγκυπρίου Γυμνασίου του προσέφερε περισσότερο κύρος, γι' αυτό και τονίζεται στους χαρακτηρισμούς του ότι ήταν «Φιλολόγος του Παγκυπρίου Γυμνασίου».²¹⁶

Οι πιο πάνω παρατηρήσεις σχετικά με τα ελληνικά προγράμματα του Σταθμού, φανερώνουν τη βαρύτητα που έδινε η διεύθυνσή του, για το Ελληνικό Πρόγραμμα. Ο στόχος για τη διαμόρφωση ενός ελληνικού προγράμματος που να έχει φάρο την Αθήνα, ήταν στις προτεραιότητες του Σταθμού. Στην Ετήσια Έκθεση για το 1963, παρατίθεται απόσπασμα από περιοδικό της εποχής, το οποίο εγκωμιάζει την ελληνικότητα των προγραμμάτων του ΡΙΚ, τεκμήριο που αποδεικνύει και τη γενικότερη κοινή γνώμη σχετικά με την Ελλάδα και τη σχέση που επιθυμείτο να έχει με το νησί: «Το γενικό πρόγραμμα του ΡΙΚ από πολύ καιρό πήρε τον αρμόζοντα νεοελληνικό χαρακτήρα. Σε μερικά μάλιστα σημεία ξεπέρασε σε στόχο το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Αθηνών. [...] Με πολλή χαρά αντιληφθήκαμε πως τελευταίως και το δελτίον ειδήσεων του ΡΙΚ από ουδέτερο έγινε νεοελληνικό. Είναι προς τιμή των υπεύθυνων αυτή η επιθυμητή από όλα τα υγιή και δυνατά μυαλά αλλαγή. Να συνταυτίσουμε το καθετί μας

²¹² Βλ. Χαρίλαος Παπαδόπουλος, «Ο Ανδρέας Χριστοφίδης και το ΡΙΚ» στο *Δύο Φιλολογικά Μνημόσυνα για τον Ανδρέα Ν. Χριστοφίδη (ομιλίες)*, Λαογραφικός Όμιλος Κερύνειας 2010, Επιμ. Ρήνα Κατσελλή, σ. 16.

²¹³ Ο.π., σ. 81.

²¹⁴ Ο.π. σ. 82.

²¹⁵ Βλ. Φρίζος Πετρίδης, *Ετήσια Έκθεσις Διά το 1964*, 15/7/1965, σ. 2.

²¹⁶ Ο.π.

με τον Ελλαδικό κόσμο. Να μετέχουμε στις χαρές και τις ανησυχίες του Ελληνικού κορμού. Να ζούμε τον νεοελληνισμό μας όχι ξεκομμένοι, μα με ενεργό ρυθμό».²¹⁷

Ωστόσο, παρόλο που γίνονται οι προσπάθειες για τη λειτουργία του κρατικού ραδιοσταθμού που να απευθύνεται σε όλες τις κοινότητες του νησιού, οι πρώτοι κλονισμοί στο εσωτερικό του κράτους, εμφανίζονται και έχουν αντίκτυπο και στο ΡΙΚ. Οι πρώτες φασαρίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων ξεκίνησαν στις 21 Δεκεμβρίου 1963. Τότε ο προϊστάμενος του τουρκικού δελτίου ειδήσεων τηλεφωνικά προειδοποίησε τον Γενικό Διευθυντή ότι οι Τούρκοι υπάλληλοι δεν θα πάνε στη δουλειά τους γιατί κινδυνεύουν από ένοπλους Έλληνες.²¹⁸ Ο Γενικός Διευθυντής έδωσε αυστηρές οδηγίες να μην μεταδοθεί τίποτα που θα προκαλούσε ένταση στο λαό αλλά και πραξικοπηματική αλλαγή των τουρκικών προγραμμάτων. Στις 21 Δεκεμβρίου οι Τούρκοι υπάλληλοι μετέβηκαν στο Σταθμό με τη συνοδεία Τούρκων αστυνομικών.²¹⁹ Την 22α Δεκεμβρίου οι Τούρκοι υπάλληλοι πήγαν κανονικά στις θέσεις τους. Εκείνη τη μέρα θα γινόταν η κηδεία των δύο Τούρκων που σκοτώθηκαν στις συγκρούσεις κατά την οποία μίλησε ο Ντενκτάς. Ωστόσο, ο Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ, απαγόρευσε τη μετάδοση της ομιλίας του, γιατί θεωρήθηκε επαναστατική.²²⁰

Τελικά από τις 23 Δεκεμβρίου, οι Τουρκοκύπριοι υπάλληλοι δεν ξαναπήγαν στις εργασίες τους. Η αποχώρησή τους, επέφερε μεγάλο κενό στο ραδιοσταθμό, η διεύθυνση του οποίου δεν ήθελε να είναι φορέας μετάδοσης της διχόνοιας στο εσωτερικό. Καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια από τους Ελληνοκύπριους εργαζομένους, ώστε να καλυφθούν τα κενά και τελικά να μεταδοθεί πλήρες τουρκικό δελτίο ειδήσεων συνταγμένο από τουρκομαθή ελληνοκύπριο.²²¹ Έτσι, το 1963, λήγει με μία εσωτερική διαίρεση που αλλάζει εντελώς τη φυσιογνωμία του ραδιοφωνικού σταθμού. Πλέον είναι απόλυτα διοικούμενο από Έλληνες και πραγματικά «ελληνοκρατούμενο».

²¹⁷ Ετήσια Έκθεση 1963, σ. 5.

²¹⁸ Βλ. Βίας Μαρκίδης, ό.π., σ. 6.

²¹⁹ Βλ. Βίας Μαρκίδης, ό.π., σ. 7.

²²⁰ Βίας Μαρκίδης, ό.π.

²²¹ Ό.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Το ΡΙΚ μετά την τουρκική ανταρσία.

Τα πρώτα χρόνια (1964-1967)

Το 1964, αποτελεί για το ΡΙΚ ορόσημο καθώς πλέον συνεχίζεται η λειτουργία του χωρίς τη συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων. Αυτό δημιούργησε μεγάλες δυσκολίες στο ΡΙΚ καθώς έπρεπε να συνεχίζει να εκπέμπει το τουρκικό πρόγραμμα.²²² Επιπρόσθετα αυξήθηκαν οι εκπομπές στα Αγγλικά και εγκαινιάστηκαν και τα γαλλικά προγράμματα.²²³ Μία εξέλιξη ήταν η δημιουργία του Δεύτερου Προγράμματος, το οποίο εξέπεμπε δέκα οκτώ ώρες την εβδομάδα, και μετέδιδε κλασική μουσική, και «σοβαρό» θέατρο τρεις φορές την εβδομάδα.²²⁴ Επιπρόσθετα, εγκαινιάστηκε η συνεργασία του σταθμού με το Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ), το οποίο έστειλε ηχογραφημένες εκπομπές στο ΡΙΚ.²²⁵ Η συνεργασία βοήθησε στη βελτίωση των προγραμμάτων του Σταθμού, αλλά ταυτόχρονα διαμηνούσε και τη σχέση που ήθελε να έχει ο κυπριακός με τον ελλαδικό χώρο. Κωλύματα στη λειτουργία της αντιμετώπιζε η τηλεόραση λόγω των έντονων εξελίξεων, από την 1η Ιανουαρίου μέχρι 30 Ιουνίου.²²⁶

Ωστόσο, παρ' όλες τις δυσκολίες, για τον κρατικό Ραδιοσταθμό ξεκινά μία άλλη λαμπρή πορεία. Στην οικογένειά του εισέρχονται επίσημα σημαίνοντα πρόσωπα της κυπριακής κοινωνίας και του πνεύματος, που έμελλε να γράψουν τη δική τους ιστορία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης του νησιού. Ο Μιχάλης Πασιαρδής, που μέχρι το 1964 συνεργαζόταν με το Σταθμό, διορίστηκε ως μόνιμος υπάλληλος²²⁷ και συνεχίζει με τις εκπομπές του να εκπαιδεύει το κυπριακό κοινό στη σοβαρή και ποιοτική μουσική. Η σημαντικότερη απόκτηση του ΡΙΚ, υπήρξε ωστόσο, ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ο οποίος από τον Ιούνιο του ίδιου έτους διορίζεται προσωρινά Διευθυντής Ελληνικών Προγραμμάτων και από τις 14 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους παίρνει μόνιμο διορισμό.²²⁸ Ο Χριστοφίδης προσπαθεί να καταστήσει το ΡΙΚ πομπό πνευματικής

²²² Βλ. Ετήσια Έκθεση 1964, ό.π., σ. 1.

²²³ Ό.π.

²²⁴ Ό.π., σ. 3.

²²⁵ Ό.π.

²²⁶ Ό.π., σ. 5.

²²⁷ Συνομιλία με Μιχάλη Πασιαρδή.

²²⁸ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 374.

κίνησης, ψάχνοντας και διορίζοντας στο Σταθμό, ανθρώπους με πνευματική καλλιέργεια και προσόντα.

3.α. Εκδόσεις ΡΙΚ. Ραδιοπρόγραμμα

Εκτός από όσα περιγράφηκαν προηγουμένως σχετικά με το Ελληνικό Πρόγραμμα του Σταθμού, μεγάλη ήταν η συμβολή του Ανδρέα Χριστοφίδη στις Εκδόσεις του ΡΙΚ, με πρώτη εκδοτική προσπάθεια το περιοδικό *Ραδιοπρόγραμμα*. Το περιοδικό, ξεκίνησε να κυκλοφορεί στα μέσα Δεκεμβρίου 1964 και εκδιδόταν μέχρι τις 8 Μαΐου 1998. Αντιπροσώπευε το ΡΙΚ και αφορούσε τόσο το Ραδιόφωνο όσο και την Τηλεόραση. Εκτός από τα προγράμματα Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης, είχε στήλες και άρθρα που κάλυπταν σχεδόν όλα τα θέματα της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Την εκδοτική επιτροπή αποτελούσαν οι: Α. Χριστοφίδης, Τ.Γ. Μάγος, Γ. Μιτσίδης, Θ. Χριστοδούλου. Τη διαχειριστική επιτροπή απάρτιζαν οι: Ι. Χατζηιωσήφ, Κ. Ευριπίδου, Α. Χριστοφίδης και την Επιμέλεια Ύλης είχε ο Τ.Γ.Μάγος.²²⁹

Το περιοδικό ήταν δεκαπενθήμερο. Συνήθως το κύριο άρθρο του είχε σχέση με την επικαιρότητα. Συχνά αφορούσε τις εθνικές επετείους, όπως η 28η Οκτωβρίου²³⁰ ή η 25η Μαρτίου. Στη συνέχεια δημοσιεύονταν τα κείμενα ραδιοφωνικών εκπομπών, όπως η εκπομπή «Νεοελληνική Γλώσσα». Ακολουθούσαν διάφορα άρθρα, που αφορούσαν τα παιδιά και τις νοικοκυρές. Υπήρχε συγκεκριμένη Σελίδα της Γυναίκας, στην οποία οι αναγνώστριες μπορούσαν να διαβάσουν από συνταγές μαγειρικής μέχρι τρόπους περιποίησης του σώματός τους. Εξέχουσα θέση, αποτελούσε στο περιοδικό και η Παιδική Γωνιά, αφιερωμένη στους νεαρούς αναγνώστες εκεί δημοσιεύονταν παραμύθια, μύθοι του Αισώπου και άλλα θέματα που αφορούσαν την παιδική ηλικία. Δημοσιεύονταν επίσης και τα κείμενα των μαθημάτων των ξένων γλωσσών, αλλά και των Ελληνικών για ξένους, που μεταδίδονταν από το Ραδιόφωνο. Το 1965, όταν ξεκίνησαν να υπάρχουν μαθήματα Αγγλικών και Γαλλικών από το ραδιόφωνο, τα κείμενα των εκπομπών δημοσιεύονταν, επίσης, από το *Ραδιοπρόγραμμα*.²³¹ Κυρίαρχη θέση στο περιοδικό κατείχε και το διήγημα, αναγνωρισμένων Ελλήνων πεζογράφων, πολλοί από τους οποίους ήταν εν ζωή. Έτσι, ο αναγνώστης του περιοδικού είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή και με τη λογοτεχνία.

Την πρώτη αυτή περίοδο της παρουσίας του Ανδρέα Χριστοφίδη στο ΡΙΚ, ο τελευταίος, ανέλαβε ταυτόχρονα, να γράφει καθημερινά ένα πολιτικό σχόλιο το οποίο μεταδιδόταν κάθε

²²⁹ Βλ. Ραδιοπρόγραμμα (2–15 Ιανουαρίου 1966), σ. 1.

²³⁰ Βλ. Τ.Γ.Μάγου, «Η 28η Οκτωβρίου», στο *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 76 (22 Οκτωβρίου – 4 Νοεμβρίου 1967), σ. 3.

²³¹ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1965, σ. 5.

απόγευμα από το ραδιόφωνο, με εκφωνητή τον Λύσανδρο Αβρααμίδη.²³² Το σχόλιό του εξέφραζε τις πολιτικές θέσεις του κράτους και έδινε γραμμή στο λαό.²³³ Ο ίδιος θεωρούσε ότι τα συγκεκριμένα κείμενά του, αποτελούσαν πραγματική προσφορά για τον τόπο γιατί επιτελούσαν το σκοπό τους.²³⁴ Είχε την ευθύνη των δελτίων ειδήσεων, τον έλεγχο των υπόλοιπων προγραμμάτων και το καθημερινό σχόλιο. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος του είχε πλήρη εμπιστοσύνη, όπως και ο Βίας Μαρκίδης (Γενικός Διευθυντής ΡΙΚ) αλλά και ο Φρίξος Πετρίδης (Πρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου ΡΙΚ).²³⁵ Δούλευε με ανιδιοτέλεια για το καλό του τόπου, ο οποίος περνούσε «*δύσκολες στιγμές*» και χρειαζόταν τη συμβολή των τέκνων του. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι κυρίως μετά τις πρώτες δικοινοτικές ταραχές το 1963, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ήθελε στον κρατικό ραδιοσταθμό να εργάζονται άτομα της πλήρης εμπιστοσύνης του. Γι' αυτό τα διοικητικά στελέχη ήταν συνεργάτες του. Επίσης, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Αλέκα Πρέκα,²³⁶ ο Μακάριος είχε την ικανότητα να ξεχωρίζει τους ανθρώπους με ικανότητες και τους είχε ως συνεργάτες.²³⁷ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ήταν ένας τέτοιος ικανός άνθρωπος, που ήξερε τη δουλειά του και εργαζόταν με ανιδιοτέλεια και θέρμη για να αποδώσει ό,τι καλύτερο.

Το 1965 συνεχίστηκε να είναι ένα έτος προσαρμογής στα καινούρια δεδομένα, αλλά καταβάλλονταν προσπάθειες αντιμετώπισης των εμποδίων. Οι τουρκικές και οι αγγλικές

²³² Βλ. Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.* σ. 84.

²³³ *Ο.π.*

²³⁴ *Ο.π.*

²³⁵ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.*, σ. 85.

²³⁶ Η Αλέκα Γράβαρη Πρέκα, γεννήθηκε στην Ταγκανίνα της Αφρικής (σημερινή Τανζανία) από γονείς Έλληνες της διασποράς. Στην Κύπρο διαμένει από τα τρία της χρόνια. Σπούδασε στη Σχολή Δημοσιογραφίας και Δημοσίων Σχέσεων του Ελληνοαμερικάνικου Επιμορφωτικού Ινστιτούτου στην Αθήνα. Στην Κύπρο, εργάστηκε σε εφημερίδες και περιοδικά και ασχολήθηκε κυρίως με γυναικεία θέματα. Ήταν η πρώτη γυναίκα βοηθός Τύπου στο Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών (σήμερα Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών). Από το 1970 διορίστηκε Λειτουργός Προγραμμάτων Ραδιοφώνου στο ΡΙΚ. Αφυπηρέτησε πρόωρα από το ΡΙΚ το 1999. Στο ΡΙΚ επιμελήθηκε την εκπομπή «Η γυναίκα και ο κόσμος της» που μετονομάστηκε σε «Εμείς κι ο κόσμος μας». Ήταν η πρώτη εκπομπή με ζωντανή επικοινωνία στον αέρα. Το 2000 συμπεριλήφθηκε στο Ρεκόρ Γκίνες ως η μακροβιότερη καθημερινή ραδιοφωνική εκπομπή στην Κύπρο (προσωπικό Βιογραφικό Αλέκας Γράβαρη Πρέκας).

²³⁷ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

εκπομπές δεν σταμάτησαν να μεταδίδονται.²³⁸ Ταυτόχρονα, οι ώρες εκπομπών και στο Πρώτο και στο Δεύτερο Πρόγραμμα αυξήθηκαν. Οι κατοχές επίσης ραδιοφώνου αυξήθηκαν στις 122.295.²³⁹ Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι οι υπεύθυνοι για το Δεύτερο Πρόγραμμα, το οποίο είχε ένα διαφορετικό χαρακτήρα, είχαν την επίγνωση ότι απευθύνονταν στη μειοψηφία του κυπριακού λαού, η οποία ήταν περισσότερο καλλιεργημένη και δεν προσπαθούσαν να αλλάξουν το πρόγραμμα ώστε να προσελκύσουν την πλειοψηφία.²⁴⁰ Ακόμη το 1965 άρχισαν οι εξωτερικές ηχογραφήσεις και μεταδόσεις.²⁴¹

3.β. Κριτήρια Επιλογής Υπαλλήλων ΡΙΚ

Το διοικητικό συμβούλιο του ΡΙΚ, επιθυμούσε να εντάξει στο Σταθμό, ανθρώπους καλλιεργημένους με ιδιαίτερα προσόντα. Κάθε άτομο που επιλεγόταν για να συνεργαστεί ή να εργαστεί στο Σταθμό, έπρεπε να έχει τα κριτήρια εκείνα που ήταν απαραίτητα για τη θέση στην οποία θα εργαζόταν. Κάθε λεπτομέρεια ήταν σημαντική ώστε ο Κρατικός Ραδιοσταθμός να επιτελέσει το σκοπό του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του επαγγελματισμού στο ΡΙΚ, ήταν το Τμήμα Εκφωνητών και Εκφωνητριών, πρώτος προϊστάμενος του οποίου ήταν ο Άνθος Ροδίνης. Ο Άνθος Ροδίνης ξεκίνησε να δουλεύει στην Κυπριακή Υπηρεσία Ραδιοφωνίας και αργότερα συνέχισε να εργάζεται στο ΡΙΚ ως εκφωνητής.²⁴² Για να ήταν κάποιος εκφωνητής στο Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση έπρεπε να έχει ειδικά προσόντα. Η καλή και σωστή χρήση της φωνής ήταν απαραίτητη. Λόγω του ότι οι ειδήσεις εκφωνούνταν στην Καθαρεύουσα, από το 1960 μέχρι το 1968, επιβαλλόταν ο εκφωνητής να γνωρίζει καλά τη γλώσσα και να μπορεί να τη διαβάζει εξίσου. Όταν κάποιος διοριζόταν στη θέση του εκφωνητή, περνούσε από εκπαίδευση από παλιότερους εκφωνητές και μετά ξεκινούσε επίσημα η εργασία του. Έπρεπε να μάθουν καλά πώς να χειρίζονται τη γλώσσα και τη φωνή τους. Ο μόνος χώρος εκτός ΡΙΚ, που θα μπορούσε κάποιος να μάθει την Τέχνη του Προφορικού Λόγου, ήταν οι Δραματικές Σχολές, γι' αυτό και οι περισσότεροι εκφωνητές ήταν απόφοιτοι Δραματικών Σχολών, όπως ο Ανδρέας Κουκίδης και ο Κώστας Σερέζης.²⁴³

²³⁸ Βλ. Φρίξος Πετρίδης, Πρόεδρος Συμβουλίου ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεση διά το Έτος 1965*, σ. 2.

²³⁹ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1965, ό.π., σ. 8.

²⁴⁰ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1965, ό.π., σ. 2, 4.

²⁴¹ Ό.π.

²⁴² Ο Ανδρέας Κουκίδης, δηλώνει χαρακτηριστικά ότι ο Άνθος Ροδίνης, είχε μία ιδιαίτερη φωνή, κατάλληλη για εκφωνητή. (Συνομιλία με Ανδρέα Κουκίδη, 26/7/2018).

²⁴³ Συνομιλία με Ανδρέα Κουκίδη.

Ο Ανδρέας Κουκίδης, ξεκίνησε τη συνεργασία του με το ΡΙΚ το 1965. Ήταν απόφοιτος της Δραματικής Σχολής του Εύη Γαβριηλίδη. Μόνος του επιδίωξε να εργαστεί στο Σταθμό και έστειλε μία επιστολή στον Ανδρέα Χριστοφίδη, Υπεύθυνο Ελληνικών Προγραμμάτων. Ο τελευταίος τον κάλεσε σε ακρόαση και από τότε ξεκίνησε η συνεργασία του με το ΡΙΚ ως εκφωνητής Ειδήσεων, Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης.²⁴⁴ Συνεργαζόταν με το Σταθμό μέχρι το 1970 όταν έγινε ο επίσημος διορισμός του. Το 2000, αφυπηρέτησε, ενώ σταμάτησε να εργάζεται ως εκφωνητής το 1992, όταν αποφασίστηκε να εκφωνούν τα δελτία οι δημοσιογράφοι.²⁴⁵ Σχετικά με την πρόσληψή του στο ΡΙΚ, θεωρεί ότι τα προσόντα του ήταν ότι γνώριζε πολύ καλά την Ελληνική γλώσσα και ήξερε τους κανόνες αγωγής του λόγου, κάτι το οποίο όφειλε στη Δραματική Σχολή.²⁴⁶ Την εκπαίδευσή του μέσα στο Σταθμό την έλαβε από τον Άνθο Ροδίτη.²⁴⁷

Το 1966, θα μπει στην ομάδα του ΡΙΚ και η Πίτσα Γαλάζη,²⁴⁸ η οποία συμμετείχε στην ΕΟΚΑ. Δεκαέξι ετών μνήθηκε στην οργάνωση και είχε ως αρμοδιότητες τη διανομή φυλλαδίων, συνθημάτων και αργότερα μηνυμάτων που αφορούσαν τον αγώνα. Συνελήφθη επίσης από τους Άγγλους, αλλά απελευθερώθηκε μαζί και με άλλες μαθήτριες, την ημέρα απελευθέρωσης του Μακαρίου από την εξορία.²⁴⁹ Μετά τον αγώνα μετέβηκε στην Αθήνα για σπουδές και όταν επέστρεψε αρθρογραφούσε σε εφημερίδες, όπως η «Πατρίδα», η «Γνώμη» και η «Εθνική». Η «Πατρίδα», ήταν αντιπολιτευόμενη εφημερίδα. Το 1963, εξέδωσε και το πρώτο της βιβλίο, «Στιγμές Εφηβείας», το οποίο χαρακτηρίστηκε ως «η πιο καυτή μαρτυρία για τον κυπριακό αγώνα».²⁵⁰ Μέσα από το βιβλίο αναδύεται και η πίκρα για την κατάληξη του αγώνα. Ο Ανδρέας

²⁴⁴ Ο.π.

²⁴⁵ Ο.π.

²⁴⁶ Ο.π.

²⁴⁷ Ο.π.

²⁴⁸ Η Πίτσα Γαλάζη γεννήθηκε στη Λεμεσό το 1940. Σημαντική ποιήτρια. Η πρώτη της συλλογή κυκλοφόρησε το 1963 («Στιγμές Εφηβείας»). Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης το 1969 για τη συλλογή της «Άσπρη πολιτεία» και το 1983 για τη συλλογή της «Σηματαωροί». Η τελευταία της ποιητική συλλογή κυκλοφόρησε το 2017, με τίτλο *Η Φωνή*, από τις εκδόσεις Αρμός. («Γαλάζη Πίτσα», στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα*, Όροι, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2008, σ. 346-347).

²⁴⁹ Συνομιλία με Πίτσα Γαλάζη.

²⁵⁰ Ο.π.

Χριστοφίδης, θεωρώντας την Πίτσα Γαλάζη άνθρωπο που θα μπορούσε να προσφέρει στο ΡΙΚ, έστειλε τον Πάνο Ιωαννίδη να της προτείνει εργασία.²⁵¹ Η Πίτσα Γαλάζη δέκτηκε την πρόσκληση, κι έτσι ξεκίνησε χωρίς εξετάσεις να εργάζεται στο ΡΙΚ στα πολιτιστικά προγράμματα. Κάποια από τα προγράμματα που επιμελείτο ήταν «Η Ώρα της Γυναίκας», «Κάθε βδομάδα και κάτι άλλο» και το «Θέματα Λόγου και Τέχνης», εκπομπή από το 1965.²⁵² Επίσης, από το 1966 επιμελήθηκε την εκπομπή «Πνευματική και καλλιτεχνική Κύπρος».²⁵³ Παρόλη τη σημαντική της δράση στο ΡΙΚ, η Πίτσα Γαλάζη το Δεκέμβριο του 1969, παραιτήθηκε από το σταθμό λόγω του ότι δεν της ταίριαζε το περιβάλλον εργασίας.²⁵⁴ Ωστόσο συνέχιζε να γράφει κείμενα για εκπομπές του σταθμού και λίγο μετά το 1974, χωρίς όμως την υπογραφή της.²⁵⁵

3.γ. Θέατρο από το Ραδιόφωνο

Ένας σημαντικός, θεσμός που άρχισε να καθιερώνεται στο Ραδιόφωνο ήταν το «Θέατρο από το Ραδιόφωνο».²⁵⁶ Στην Κύπρο δεν υπήρχε επίσημος φορέας θεάτρου και το ΡΙΚ ήταν το μόνο μέσο επαφής των Κύπριων ακροατών αλλά και τηλεθεατών με το χώρο αυτό. Υπήρχαν δύο

²⁵¹ Ο.π.

²⁵² Βλ. Ετήσια Έκθεση 1965, σ. 3.

²⁵³ Συνομιλία με Πίτσα Γαλάζη, ό.π.

²⁵⁴ Ο.π.

Η χρονιά παραίτησης της Πίτσας Γαλάζη, ήταν σημαντική για την εξέλιξη του κυπριακού καθώς ξεκίνησε να εκδηλώνεται στην Κύπρο ο Εθνικός Διχασμός. Οι σχέσεις Ελλάδας και Κύπρου είχαν έρθει σε ρήξη, μετά την απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα Παπαδόπουλου, τον Αύγουστο του 1968, από τον Αλέξανδρο Παναγούλη, ο οποίος συνελήφθη έχοντας στην κατοχή του κυπριακό διαβατήριο (Αντρος Παυλίδης, 1993, σ. 467). Ο υπουργός εξωτερικών της Κύπρου, Πολύκαρπος Γεωργιάδης, που είχε ευθύνη για την έκδοση του κυπριακού διαβατηρίου στον Παναγούλη, παραιτήθηκε από την κυβέρνηση. Λίγους μήνες αργότερα, στις αρχές του 1969, εμφανίστηκε στην Κύπρο η οργάνωση Εθνικών Μέτωπων, που ζητούσε την Ένωση με την Ελλάδα και την ελληνοποίηση του κυπριακού συντάγματος. Η οργάνωση στην αρχή παρουσιάστηκε ως φιλομακαριακή, στη συνέχεια όμως εξελίχθηκε σε έντονα αντιμακαριακή και προσεταιριζόταν τη Χούντα των Αθηνών. Διαλύθηκε το Μάρτιο του 1970, υπό το φόβο της κατηγορίας για την απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου (Αντρος Παυλίδης, 1993, σ. 468).

²⁵⁵ Ο.π.

²⁵⁶ Βλ. Φρίξος Πετρίδης, Ετήσια Έκθεση 1965, ό.π., σ. 3.

εκπομπές θεάτρου, μία από το Πρώτο και μία από το Δεύτερο Πρόγραμμα. Μεταδίδονταν έργα τόσο από τον κυπριακό και ελλαδικό χώρο όσο και από το παγκόσμιο.²⁵⁷ Το 1965 μεταδόθηκαν εννέα κυπριακά, είκοσι έξι ελλαδικά και είκοσι οκτώ διεθνή θεατρικά έργα.²⁵⁸

Ο πολιτιστικός τομέας ήταν εκείνος που απασχολούσε το Ίδρυμα, γι' αυτό και οι εκπομπές πολιτιστικού περιεχομένου, ήταν ποικίλες. Μερικές από αυτές, που αφορούσαν τη λογοτεχνία, ήταν: «Το Αφήγημα του Σταθμού», «Θέματα Λόγου και Τέχνης», «Ένα διήγημα κάθε εβδομάδα», «Νεοελληνική Ποίηση», «Πνευματική και Καλλιτεχνική ζωή», «Οι νέοι μας Λογοτέχνες»,²⁵⁹ «Σήμερα στην Ελλάδα», «Οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις».²⁶⁰ Η εκπομπή επίσης «Νεοελληνική Ποίηση», ήταν μία συνεργασία με ελλαδίτες ποιητές οι οποίοι έστελναν ηχογραφημένα μηνύματα ή ηχογραφημένες απαγγελίες.²⁶¹ Οι εκπομπές λόγου, ήταν υψηλού επιπέδου και δημιουργούσαν ένα κλίμα πνευματικής ευφορίας στο Σταθμό. Γενικότερος στόχος ήταν να προσελκύσει το ΡΙΚ εξειδικευμένους ανθρώπους για να γράφουν τις διάφορες εκπομπές. Έτσι αναδείχθηκαν και ανέδειξαν το ΡΙΚ άνθρωποι όπως ο Μιχάλης Πασιαρδής, Αντρέας Κωνσταντινίδης, Κυριάκος Χαραλαμπίδης, Μαρία Αβρααμίδου, Νάγια Ρούσου, Μάρω Θεοδοσιάδου, Άνθος Ροδίνης, Θεοδόσης Νικολάου και πολλοί άλλοι.²⁶²

3.δ. Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο

Πρωτοποριακή ήταν και η εκπομπή που έθεσε σε εφαρμογή ο Ανδρέας Χριστοφίδης το 1965, το «Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο». Ενώ στην Κύπρο λειτουργούσε ο συγκεκριμένος θεσμός, στη Μεγάλη Βρετανία, το 1966 ξεκίνησε να λειτουργεί το «Πανεπιστήμιο Αέρος»,²⁶³ ραδιοφωνική εκπομπή με την ίδια θεματική και στόχευση. Το «Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο», μεταδιδόταν από το Δεύτερο Πρόγραμμα κάθε Δευτέρα²⁶⁴ και κάλυπτε ποικίλα θέματα, με φιλοξενούμενους ομιλητές επιστήμονες, εκπαιδευτικούς, λογοτέχνες, γλωσσολόγους, κοινωνιολόγους,

²⁵⁷ Ο.π.

²⁵⁸ Ο.π.

²⁵⁹ Ο.π.

²⁶⁰ Ο.π., σ. 4.

²⁶¹ Ο.π.

²⁶² Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

²⁶³ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 85.

²⁶⁴ Βλ. *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 82, (28 Ιανουαρίου 1968-10 Φεβρουαρίου 1968), σ. 26.

ψυχολόγους, γιατρούς.²⁶⁵ Ο ίδιος ο Ανδρέας Χριστοφίδης, έγραψε και παρουσίασε από το «Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο», μία σειρά διαλέξεων με θέμα την προπαγάνδα. Τα μαθήματα με τίτλο, «Εισαγωγή στην Προπαγάνδα», μεταδόθηκαν το 1966 και εκδόθηκαν αργότερα από τις Εκδόσεις του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου.²⁶⁶

Στο Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο έλαβαν μέρος τόσο Κύπριοι όσο και Ελλαδίτες επιστήμονες.²⁶⁷ Η συνεργασία με τον ελλαδικό χώρο ήταν πάντοτε επιθυμητή στην Κύπρο. Εισηγητής στο Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο, υπήρξε και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης,²⁶⁸ με θέμα εισήγησης «Η ποίηση και το νεώτερο σχήμα της».²⁶⁹

Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, στην προσπάθειά του να δημιουργήσει μία πνευματική κίνηση στο νησί, συνεργάστηκε με πολλούς εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είχαν μικρές απολαβές. Κάποιοι από τους πρώτους του συνεργάτες ήταν ο εκπαιδευτικός Μιχαλάκης Μαραθεύτης, οι καθηγητές Γιάννης Κουτσάκος, Κωστής Μιχαηλίδης, ο αρχαιολόγος Αθανάσιος Παπαγεωργίου.²⁷⁰ Άλλοι σημαντικοί συνεργάτες του ΡΙΚ, ήταν καταξιωμένοι κύπριοι λογοτέχνες, όπως ο Κώστας Μόντης (1914-2004) αλλά και ο Άνθος Λυκαύγης (1942-) οι οποίοι συνεργάζονταν με το ΡΙΚ στη συγγραφή κειμένων για ραδιοφωνικές εκπομπές. Ο Κώστας Μόντης έγραψε αρκετά κείμενα για

²⁶⁵ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.*, σ. 85.

²⁶⁶ *Ο.π.*, σ. 89.

²⁶⁷ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

²⁶⁸ Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης γεννήθηκε στην Άχνα Αμμοχώστου το 1940. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Παρακολούθησε μαθήματα Θεάτρου (1962-1963) και αργότερα μαθήματα ραδιοφωνίας στο Μονάχο (1972-1973). Εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση στην Κύπρο τα χρόνια 1965-1968. Το 1966-1968, δίδαξε θέατρο στη Σχολή Θεάτρου του Εύη Γαβριηλίδη στην Κύπρο. Από το 1968-1998 εργάστηκε στο ΡΙΚ, από το οποίο αφυπηρέτησε ως Διευθυντής Ραδιοφωνίας. Η πρώτη του ποιητική συλλογή, *Πρώτη πηγή*, κυκλοφόρησε το 1961. Υπήρξε συνεργάτης του λογοτεχνικού περιοδικού *Πνευματική Κύπρος*. Τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης το 1973, για τη συλλογή του *Το αγγείο με τα σχήματα*, το 1977 για τη συλλογή του, *Αχαιών Ακτή* και το 1982 για τη συλλογή του *Αμμόχωστος βασιλεύουσα*. Το 2013 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών («Χαραλαμπίδης Κυριάκος» στο <https://www.writersunioncy.org/meli/item/xaralampidis-kyriakos>).

²⁶⁹ Βλ. Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 83 (11-24 Φεβρουαρίου 1968), σ. 14.

²⁷⁰ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.*, σ. 87.

την εκπομπή «Λογοτεχνικό Βήμα».²⁷¹ Ο Άνθος Λυκαύγης έγραψε κείμενα για τη ραδιοφωνική εκπομπή «Καλημέρα σας» και συντόνιζε την εκπομπή «Γύρω από το Μικρόφωνο».²⁷² Ο Κύπρος Χρυσάνθης επίσης, ήταν ένας από τους κύριους λογοτέχνες που συνεργάστηκαν με το ΡΙΚ για τρεις δεκαετίες. Προσέφερε τις υπηρεσίες του κυρίως ως παιδίατρος, συμμετέχοντας σε εκπομπές με συμβουλευτικό χαρακτήρα. Ένα παράδειγμα αποτελεί η εκπομπή της Αλέκας Πρέκα, που δημιουργήθηκε αργότερα το 1970, «Η γυναίκα και ο κόσμος της».²⁷³ Εμπλούτιζε επίσης κάποιες εκπομπές με ποίηση.²⁷⁴ Σημαντική ήταν και η προσφορά του στη συγγραφή εκπομπών για παιδιά όπως η εκπομπή «Παιδική Γωνιά», που είχε παραγωγό τη Γεωργία Χατζηκωστή.²⁷⁵ Συγγραφέας παιδικών εκπομπών ήταν και η Ευγενία Πετρώνδα, σημαντική Κύπρια παιδαγωγός, εκπαιδευτικός και λογοτέχνης.²⁷⁶

3.ε. Εκπαιδευτική Τηλεόραση

Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ταυτόχρονα ενδιαφερόταν για την παιδεία και θεωρούσε ότι τα ΜΜΕ μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωσή της. Το 1965, μεταβαίνει, ύστερα από συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, στη Γερμανία, ώστε να ενημερωθεί για την εκπαιδευτική τηλεόραση.²⁷⁷ Το Σεπτέμβριο του 1965 οργανώθηκαν σε συνεργασία με το Κέντρο Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης στο Λονδίνο, σεμινάρια, για τους παραγωγούς προγραμμάτων εκπαιδευτικής τηλεόρασης τα οποία παρακολούθησαν δέκα εκπαιδευτικοί και τρεις παραγωγοί του ΡΙΚ.²⁷⁸ Η λειτουργία της ξεκίνησε δοκιμαστικά το 1967, με τη συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας και απευθυνόταν στη Μέση Εκπαίδευση.²⁷⁹ Τα θέματα που κάλυπτε ήταν τα Αγγλικά, η Φυσική και η

²⁷¹ Συνομιλία με την κόρη του Κώστα Μόντη, Στάλω Μόντη.

²⁷² Βλ. «Λυκαύγης Άνθος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τ. 12, Επιμ. Άντρος Παυλίδης, Εκδ. Αρκτίνος, 2011, σ. 137.

²⁷³ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

²⁷⁴ Ο.π.

²⁷⁵ «1η Απριλίου» στη Ραδιοφωνική Εκπομπή «Παιδική Γωνιά» (31/3/1969), (http://www.cybc-media.com/aod2wd/index.php?view=song&song_id=136).

²⁷⁶ Ο.π.

²⁷⁷ Ο.π., σ.85.

²⁷⁸ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1965, σ. 8.

²⁷⁹ Βλ. *Ετήσια Έκθεσις Διά το Έτος 1967 και Παράρτημα*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, σ. 4.

Βιολογία.²⁸⁰ Τον Απρίλιο του 1967, ο Ανδρέας Χριστοφίδης διαπίστωσε την επιτυχία της εκπαιδευτικής τηλεόρασης και επισήμανε ότι ο θεσμός θα συνεχίσει να λειτουργεί και από το 1968 θα προστεθεί στα εκπαιδευτικά μαθήματα και το μάθημα της Ανθρωπολογίας.²⁸¹

Μία σύνοψη των όσων προηγήθηκαν φανερώνει ότι παρ' όλες τις πολιτικές εξελίξεις που διαδραματίζονταν στη χώρα, το ΡΙΚ προσπαθούσε απρόσκοπτα να επιτελέσει το σκοπό του που ήταν η εξυπηρέτηση του κυπριακού λαού. Παρόλο που οι Τουρκοκύπριοι υπάλληλοι αποχώρισαν από το σταθμό, δεν ακολούθησε ρήξη με την τουρκοκυπριακή κοινότητα, αλλά καταβάλλονταν προσπάθειες ώστε να συνεχίσουν τα τουρκικά προγράμματα να εκπέμπουν, ώστε η επικοινωνία με τους Τουρκοκυπρίους να παραμένει ζωντανή. Παράλληλα, η πνευματική ανάπτυξη του λαού παρέμεινε πρωταρχικός στόχος και ως επακόλουθο αυτού ήταν η δημιουργία πρωτοποριακών προγραμμάτων που αποσκοπούσαν στο σκοπό αυτό. Τα επόμενα χρόνια, η δράση του ΡΙΚ θα παρουσιάσει μία ραγδαία ποιοτική και ποσοτική ανάπτυξη που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

²⁸⁰ Βλ. *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 111, (9-22 Μαρτίου 1969), σ. 47.

²⁸¹ Βλ. Φάνος Κωνσταντινίδης, «*Το ΡΙΚ αναδιοργανούται*», εφημ. *Μάχη*, 1 Απριλίου 1967, Φύλ. 1 (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=MAX>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η χρυσή εποχή του ΡΙΚ (1967-1974)

Το 1967, υπήρξε η αρχή μιας άλλης διαδρομής για το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου. Το Ίδρυμα αντιμετώπιζε δυσκολίες στη λειτουργία του, λόγω της οικονομικής του εξάρτησης από τον κρατικό προϋπολογισμό.²⁸² Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σταθμού προσπαθεί να λύσει το ζήτημα αυτό από την αρχή της λειτουργίας του. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης αναλαμβάνει στις 2 Μαρτίου 1967 Γενικός Διευθυντής του Σταθμού και μία από τις προτεραιότητές του, είναι να λύσει το θέμα της οικονομικής αυτοδυναμίας του Σταθμού, κάτι που μέχρι το τέλος της θητείας του δεν το καταφέρνει σε απόλυτο βαθμό. Το ΡΙΚ δεν ήταν οικονομικά, ούτε διοικητικά αυτοδύναμο καθώς κάποιες βασικές εξουσίες, όπως οι διορισμοί, οι προαγωγές, οι μεταθέσεις και τα πειθαρχικά μέτρα, τα διαχειριζόταν η Επιτροπή Δημόσιας Υπηρεσίας.²⁸³ Το 1967 οι προσπάθειες του σταθμού για διοικητική αυτοδυναμία άρχισαν να καρποφορούν επειδή από τις 30 Ιουνίου, ψηφίστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή ο Νόμος περί Δημόσιας Υπηρεσίας, ο οποίος τις πιο πάνω αρμοδιότητες τις παραχωρούσε στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα.²⁸⁴ Ακόμη, το ίδιο έτος εισήχθη η διαφήμιση στην τηλεόραση και έτσι το Ίδρυμα μπορούσε να ελπίζει στην οικονομική αυτοδυναμία του.²⁸⁵ Μέχρι τότε οι οικονομικοί του πόροι περιορίζονταν στον κρατικό προϋπολογισμό και στη φορολογία από την κατοχή συσκευών ραδιοφώνου και τηλεόρασης.

Παρ' όλα τα οικονομικά ζητήματα που αντιμετώπιζε το ΡΙΚ, ο διορισμός του Ανδρέα Χριστοφίδη ως Γενικού Διευθυντή του Σταθμού σηματοδοτούσε μία καινούρια αρχή για το Ίδρυμα. Μετά το διορισμό του, με εγκύκλιό του, δήλωσε ότι θα εργαστεί σκληρά και θα

²⁸² Βλ. Ετήσια Έκθεση 1962, σ. 4.

²⁸³ Βλ. Φρίζος Πετρίδης, «*Τα πεπραγμένα του Ρ.Ι.Κ. κατά την τελευταίαν πενταετίαν, 60-65*», εφημ. *Πατρίς*, Κυριακή 24 Οκτωβρίου 1965, Φύλ. 3 (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=PAT%2F1965%2F10%2F24&id=Ar00302>)

και Ετήσια Έκθεση 1967, ό.π., σ. 1.

²⁸⁴ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1967, ό.π.

²⁸⁵ Ό.π.

εξασφαλίσει τη συνεργασία «όλων των πνευματικών και καλλιτεχνικών δυνάμεων του τόπου». ²⁸⁶ Στόχος και εντολή προς όλους τους Ανώτερους Λειτουργούς του Σταθμού, είτε επρόκειτο για την τηλεόραση είτε για το ραδιόφωνο, ήταν η προβολή των πολιτιστικών αξιών του τόπου και η προσπάθεια μονιμοποίησης πνευματικών ανθρώπων. ²⁸⁷ Η επταετία που ακολούθησε μετά το διορισμό του Ανδρέα Χριστοφίδη ως Γενικού Διευθυντή μέχρι και την εισβολή χαρακτηρίζεται από τους ίδιους τους ανθρώπους που εργάστηκαν στο Σταθμό, ως μία περίοδος «πολιτιστικού οργανισμού». ²⁸⁸

Κύριο μέλημα του Χριστοφίδη, ήταν το κοινό καλό του λαού της Κύπρου. Ως άνθρωπος του πνεύματος, αναγνώριζε τις ελλείψεις της πατρίδας του σε αυτόν το τομέα και ήθελε να δημιουργήσει μέσω του ΡΙΚ, ένα φορέα που να παράγει και να προάγει πολιτισμό. Το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, υπήρξε από την αρχή της δημιουργίας του μέχρι και σήμερα, ημικρατικός οργανισμός. Σύμφωνα με το Χριστοφίδη, ο ημικρατικός του χαρακτήρας, είχε ως επακόλουθο ότι το κοινό του ποικίλει ηλικιακά, κοινωνικά, ιδεολογικά, φυλετικά, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα οι διαθέσεις του κοινού αλλά και οι εμπειρίες του, κάθε φορά να είναι διαφορετικές. Η πρόκληση για όσους εργάζονταν και εργάζονται στο Σταθμό, είναι να ικανοποιήσουν τη μάζα η οποία είναι ανομοιογενής. ²⁸⁹ Το τρίπτυχο των στόχων του ΡΙΚ ήταν και εξακολουθεί να παραμένει, η ενημέρωση, η ψυχαγωγία και η επιμόρφωση. Έτσι τα προγράμματα ήταν πληροφοριακά, ψυχαγωγικά και πολιτιστικά αντίστοιχα. ²⁹⁰ Όλοι όσοι εργάζονταν και διηθύναν στο ΡΙΚ, από την αρχή της λειτουργίας του, και ιδιαίτερα ο Ανδρέας Χριστοφίδης, είχαν την αίσθηση ότι το ΡΙΚ έπρεπε να προσφέρει στον κυπριακό λαό εκείνο που δεν είχε, δηλαδή την πολιτιστική παιδεία. Γι' αυτό και απώτερος στόχος ήταν η βελτίωση των πολιτιστικών προγραμμάτων και η θετική συμβολή τους στην πολιτιστική ζωή του τόπου. ²⁹¹

Ειδικότερα, ο Ανδρέας Χριστοφίδης, πίστευε ότι για να μπορέσει ο λαός να αναπτυχθεί πνευματικά, πρέπει να έρχεται σε επαφή με ανώτερου πνευματικού επιπέδου εκπομπές, καθώς ο άνθρωπος επιλέγει σύμφωνα με τις επιρροές του να δεχτεί ή να απορρίψει αυτά που του

²⁸⁶ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, σ. 100.

²⁸⁷ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

²⁸⁸ Ο.π.

²⁸⁹ Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, «Προβλήματα Ραδιοφωνίας» στο *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 90 (19 Μαΐου – 1 Ιουνίου 1968), σ. 5.

²⁹⁰ Βλ. ό.π.

²⁹¹ Βλ. *Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1968 και Παράρτημα*, σ. 1.

προσφέρονται, επειδή καμία προτίμηση δεν είναι έμφυτη.²⁹² Υποστήριζε ότι αυτό είναι πραγματική Δημοκρατία και όχι το να προσφέρεται «ό,τι θέλουν οι πολλοί».²⁹³ Ήταν ένας άνθρωπος, ο οποίος σεβόταν τη γνώμη του άλλου, ωστόσο όταν είχε μία γνώμη και μία ιδέα προς εφαρμογή, η οποία πίστευε ότι θα είναι ωφέλιμη προς το κοινό καλό, είχε το θάρρος της γνώμης του να την υλοποιεί αντίθετα με τις όποιες αντιρρήσεις αντιμετώπιζε.²⁹⁴ Κατά συνέπεια, διατεινόταν ότι η κατεύθυνση της Ραδιοφωνίας πρέπει να είναι η δημιουργία καλύτερα πληροφορημένων, περισσότερο μορφωμένων και καλαίσθητα ψυχαγωγούμενων ακροατών. Ακόμη καλείται να δημιουργήσει ενεργητικούς και όχι παθητικούς ακροατές και θεατές με τελικό στόχο να υπερτιμά και όχι να υποτιμά τη νοημοσύνη του κοινού.²⁹⁵

Λόγω του ότι είχε τις αρχές ο Ανδρέας Χριστοφίδης, προσπαθούσε μαζί με τους συνεργάτες του, όλα τα προγράμματα, τόσο του ραδιοφώνου, όσο και της τηλεόρασης, να είναι υψηλού επιπέδου και να έχουν την επιμέλειά τους, άνθρωποι του πνεύματος, που να νοιάζονται και αυτοί για τις ίδιες αρχές που πρέσβευε. Γι' αυτό και παρατηρείται ότι επί της διεύθυνσής του στον Τομέα των Ελληνικών Προγραμμάτων και επί της Γενικής Διεύθυνσής του στο ΡΙΚ, πολλοί λειτουργοί προγραμμάτων είναι άνθρωποι των γραμμάτων που νοιάζονταν και πονούσαν τον τόπο, γι' αυτό και εργάζονταν με ζήλο προς την επίτευξη αυτού του σκοπού. Ο Πάνος Ιωαννίδης, χαρακτηριστικά σε συνάντησή μας μου υπογραμμίζει ότι το ΡΙΚ «ευτύχησε να έχει τον Ανδρέα Χριστοφίδη», ο οποίος προσέλαβε στο Σταθμό όλους τους αξιόλογους ανθρώπους του νησιού και προσπάθησε να κάνει μόνιμους συνεργάτες του ΡΙΚ τους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου.²⁹⁶

Το 1967, το Ραδιόφωνο ΡΙΚ, μετέδιδε 137 ώρες ελληνικά προγράμματα, 39.45' ώρες τουρκικά και 22.45' ώρες αγγλικά. Η δε τηλεόραση εξέπεμπε 20 ώρες εβδομαδιαία.²⁹⁷ Στόχος του Σταθμού ήταν η ποιότητα των εκπομπών να αναβαθμίζεται, κάτι αρκετά δύσκολο καθώς εκτός από τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε λόγω της μη αυτονομίας του, το κοινό

²⁹² Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, ό.π., σ. 22.

²⁹³ Βλ. ό.π.

²⁹⁴ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, 21/8/2018.

²⁹⁵ Βλ. ό.π. και πρβλ. Χαρίλαος Παπαδόπουλος, ό.π., σ.17.

²⁹⁶ Συνομιλία με τον Πάνο Ιωαννίδη.

²⁹⁷ Βλ. «Το ΡΙΚ αναδιοργανούται», Εφημ. *Μάχη*, 1 Απριλίου 1967, Φυλ. 1.

στο οποίο απευθυνόταν ήταν τόσο ανομοιογενές που δεν μπορούσε εύκολα να ικανοποιήσει τις προτιμήσεις και τις προσδοκίες όλων.²⁹⁸

4.α. Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο

Παρόλα όμως τα προβλήματα, το ΡΙΚ προέβη στη δημιουργία νέων εκπομπών με πολιτιστικό περιεχόμενο και με έμφαση στην παιδεία. Ως επέκταση του θεσμού της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, έγιναν προσπάθειες για εισαγωγή και του εκπαιδευτικού ραδιοφώνου στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.²⁹⁹ Η δημιουργία των εκπομπών του εκπαιδευτικού ραδιοφώνου, ήταν μία συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας και του ΡΙΚ. Η επιτροπή αποτελείτο από τον υπουργό παιδείας, ανώτερους λειτουργούς του υπουργείου, λειτουργούς της εκπαίδευσης, το Γενικό Διευθυντή του ΡΙΚ, άλλους λειτουργούς και αντιπροσώπους των συνδέσμων γονέων.³⁰⁰ Όπως πληροφορεί ο Στέλιος Σικαλίδης, υπεύθυνος στο υπουργείο παιδείας για το Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο, το τελευταίο, ανήκει και αυτό στις πρωτοβουλίες του Ανδρέα Χριστοφίδη.³⁰¹ Ως θεσμός, είχε στόχο να ενισχύσει τον εκπαιδευτικό στη διαδικασία της διδασκαλίας.³⁰² Τη θεματολογία και τα κείμενα της εκπομπής τα επιμελείτο ειδική επιτροπή με τη συνεργασία καθηγητών. Δίνονταν στους εκπαιδευτικούς, πλούσιες σημειώσεις καθώς και σχέδιο μαθήματος³⁰³ και επιπλέον υλικό από εικόνες και δυσεύρετες πηγές με τις οποίες μπορούσε να εμπλουτιστεί το μάθημα και να καταρτιστούν και οι εκπαιδευτικοί.³⁰⁴

Αναφορικά με τη μορφή των μαθημάτων, ήταν πρωινές, εικοσάλεπτες εκπομπές που μεταδίδονταν στις 8:30π.μ. Μετά τη λήξη των εκπομπών ακολουθούσε συζήτηση μεταξύ των μαθητών και των δασκάλων.³⁰⁵ Ωστόσο παρόλη την πρωτοπορία της εκπομπής αυτής, που

²⁹⁸ Ο.π.

²⁹⁹ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1968, ό.π., σ. 10.

³⁰⁰ Στέλιος Σικαλίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, 2014, Αρχείο ΡΙΚ (000BFEF9).

³⁰¹ Ο.π.

³⁰² Ο.π.

³⁰³ Στέλιος Σικαλίδης, ό.π.

³⁰⁴ Βλ. *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 114, 20 Απριλίου-3 Μαΐου 1969, σ. 3.

³⁰⁵ Στέλιος Σικαλίδης, ό.π.

βοήθησε και στην εισαγωγή της εκπαιδευτικής τηλεόρασης στην Ελλάδα,³⁰⁶ σύμφωνα με μαρτυρίες δασκάλων που δίδασκαν τότε, το ραδιόφωνο δεν είχε μεγάλη απήχηση στους μαθητές.³⁰⁷ Παράλληλα, η εισαγωγή των εκπαιδευτικών μαθημάτων, τόσο της τηλεόρασης όσο και του ραδιοφώνου, προκάλεσαν αντιδράσεις. Σύμφωνα με τον Ανδρέα Χριστοφίδη, αυτές προήλθαν λόγω παρερμηνείας των όρων. Προσπάθησε, να κάνει κατανοητό ότι η Εκπαιδευτική ραδιοφωνία είναι εκείνη που τίθεται στην υπηρεσία της εκπαίδευσης.³⁰⁸ Η ραδιοφωνία δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά μέσο για τη θεραπεία άλλων σκοπών. Κάθε μέσο επικοινωνίας επηρεάζει τον άνθρωπο. Εκπαιδευτικό ραδιόφωνο ωστόσο, δεν αποτελούν όλες οι εκπομπές που εκπέμπει αλλά οι εκπομπές εκείνες που ενσυνείδητα είναι φτιαγμένες για αυτόν το σκοπό.

Η θεματολογία των μαθημάτων κάλυπτε τη σύγχρονη ιστορία.³⁰⁹ Το δε πρώτο μάθημα αφορούσε το Βυζάντιο, ώστε οι μαθητές να έχουν μία διαφορετική επαφή με κάποια περίοδο που δεν μπορούσαν να έχουν άμεση σχέση.³¹⁰ Αργότερα, θέματα με τα οποία ασχολήθηκε το Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο, ήταν η εθνική επέτειος της 28ης Οκτωβρίου, τα Οκτωβριανά του 1931,³¹¹ το αλβανικό έπος και μία σειρά μαθημάτων για τα πενήντα χρόνια αγγλικής κατοχής.³¹² Όπως τεκμαίρεται από την επιλεγμένη θεματολογία των μαθημάτων που απασχόλησε το εκπαιδευτικό ραδιόφωνο, σχετιζόταν με τη δημιουργία εθνικής συνείδησης. Εστίαζαν όλα σε εθνικές επετείους που αφορούσαν τόσο ολόκληρο τον ελληνισμό όσο και τον ελληνισμό της Κύπρου. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι σειρά μαθημάτων του 1970 και μετά καταπιανόταν ειδικότερα με την εξέγερση των Οκτωβριανών του 1931, μία από τις σημαντικότερες εξεγέρσεις ορόσημο στην κυπριακή ιστορία που άλλαξε τότε τις σχέσεις μεταξύ αποικιοκρατών και αποικιοκρατούμενων και που ίσως ήταν καθοριστική και για τη μετέπειτα πολιτική των πρώτων έναντι των δεύτερων σχετικά με το ενωτικό ζήτημα.

Αν ληφθεί λοιπόν υπόψη ότι η εκπαίδευση είναι ο τρόπος επικοινωνίας της πολιτείας με το οργανωμένο κοινωνικό σύνολο και τους ανήλικους ή και τους ενήλικους για την παροχή

³⁰⁶ Ο.π.

³⁰⁷ Μαρτυρία Νίκου Παπαγεωργίου, συνταξιούχου δασκάλου.

³⁰⁸ Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, *Θέματα και Απόψεις*, Εκδ. Φαίδρος, Λευκωσία 1966, σ. 38.

³⁰⁹ Στέλιος Σικαλίδης, ό.π.

³¹⁰ Ο.π.

³¹¹ Βλ. *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 153, 18-31 Οκτωβρίου 1970, σ. 19.

³¹² Βλ. *Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1971 και Προσάρτημα*, σ. 17.

πληροφοριών και τη διάδοση ιδεών,³¹³ η καθιέρωση της εκπαιδευτικής ραδιοφωνίας αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα, ώστε η εκπαίδευση να βοηθηθεί από τα ισχυρότερα μέσα επικοινωνίας του 20ού αιώνα, που είναι το ραδιόφωνο και η τηλεόραση.³¹⁴ Παρατηρείται ωστόσο παράλληλα, ότι δέκα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία της Κύπρου, ο πόθος για ένωση όχι μόνο δεν έχει καταλαγιάσει αλλά αναζωπυρωνόταν έπειτα και από τις δικαιοδικές ταραχές στο νησί. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι οι εκπομπές αυτές δεν ακούγονταν μόνο από τους μαθητές αλλά είχαν ως ακροατήριο τους ακροατές του ραδιοσταθμού, άρα ο στόχος δεν ήταν μόνο η μαθητιώσα νεολαία, αλλά όλο το σύνολο του κυπριακού λαού.

4.β. Ο αντίκτυπος της Χούντας των Αθηνών στο ΡΙΚ

Η περίοδος 1967-1974, επισκιάστηκε και από το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου στην Αθήνα, όταν τη διοίκηση Ελλάδας ανέλαβαν οι Αξιωματικοί. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, είχε διοριστεί Γενικός Διευθυντής, μόλις ένα μήνα προηγουμένως, όμως η στάση που κράτησε απέναντι στη Χούντα ήταν σοβαρή και έντιμη.³¹⁵ Η Χούντα απαιτούσε να μην μεταδίδονται κάποιες εκπομπές από το ραδιόφωνο, κυρίως μουσικές, αλλά η απαίτηση, δεν εισακούστηκε. Βέβαια, όπως σημειώνει ο Πάνος Ιωαννίδης, όσοι εργάζονταν στο Σταθμό προσπαθούσαν να μην ξεπεράσουν τα όρια γιατί υπήρχε κίνδυνος εκδήλωσης βίας από τους υποστηρικτές της Χούντας στο νησί.³¹⁶ Τον Ιούνιο του 1967, σε ανακοίνωσή του ο υπεύθυνος των Ελληνικών Προγραμμάτων του Σταθμού, δήλωσε ότι δεν θα απαγορευτεί η μετάδοση της μουσικής του Μίκη Θεοδωράκη από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, παρόλο που καταδικάστηκε στην Αθήνα η μετάδοση αλλά και η ακρόαση των τραγουδιών του Έλληνα συνθέτη.³¹⁷ Ο Μιχάλης Πασιαρδής ήταν εκείνος που δε σταμάτησε μέσω των εκπομπών του να μεταδίδει Μίκη Θεοδωράκη και είχε δεχθεί αρκετές

³¹³ Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, *Θέματα και Απόψεις*, ό.π., σελ. 38.

³¹⁴ Ο.π.

³¹⁵ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³¹⁶ Ο.π.

³¹⁷ Βλ. «Παρά την Απαγόρευση εις Ελλάδα, το ΡΙΚ θα μεταδίδη μουσικήν Θεοδωράκη», εφημ. *Τελευταία Ωρα*, 3/6/1967, Φύλ. 6
(<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=TOR>).

κατηγορίες μέσω του Τύπου, για αυτήν του τη στάση.³¹⁸ Μετά δε το τέλος της Χούντας, προσκλήθηκε ο ίδιος να πάρει τηλεοπτική συνέντευξη από το Μίκη Θεοδωράκη.³¹⁹

Γενικότερα ακούγονταν από το σταθμό όλες οι καταπιεσμένες φωνές της Ελλάδας.³²⁰ Όταν το Σεπτέμβρη του 1967 ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, επισκέφθηκε την Κύπρο, ο Μακάριος ζήτησε από το Χριστοφίδη να μην μεταδώσει ο σταθμός αντιστασιακά τραγούδια, ωστόσο η εντολή δεν εισακούστηκε.³²¹ Ακόμη παρά τη στάση της επίσημης κυβέρνησης, να μην μεταδώσουν την ομιλία του Γιώργου Σεφέρη στην οποία έλεγε ότι θα έρθουν μεγαλύτερα κακά στην Ελλάδα λόγω της Χούντας, το ΡΙΚ τη μετέδωσε, όπως και το ποίημα του Σεφέρη «Οι γάτες του Άη Νικόλα», ποίημα με πολιτική χροιά.³²²

Με σταθερότητα και εντιμότητα, μεταδίδονταν από το ΡΙΚ αντικειμενικά όλα τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στην Ελλάδα.³²³ Παράλληλα το ΡΙΚ αποτέλεσε καταφύγιο για αρκετούς Έλληνες, οι οποίοι δε συμφωνούσαν με τη χουντική κυβέρνηση και το ΡΙΚ τους εργοδότησε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Κωνσταντίνος Καλλιγιάς, δημοσιογράφος που καταδιωκόταν από τους χουντικούς στην Ελλάδα. Ο Καλλιγιάς υπήρξε ανταποκριτής του ΡΙΚ στην Αθήνα.³²⁴ Όπως αναφέρεται, τα χρόνια διακυβέρνησης της Χούντας στην Ελλάδα, ήταν μία κρίσιμη περίοδος και στην Κύπρο, παρόλο που η ελευθερία λόγου και έκφρασης δεν φιμώθηκε. Πολλοί ήταν εκείνοι οι οποίοι αντιστέκονταν στις δοξασίες της Χούντας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Νίκης Κατσαούνη,³²⁵ της οποίας της

³¹⁸ Συνομιλία με Μιχάλη Πασιαρδή.

³¹⁹ Ο.π.

³²⁰ Χαρίλαος Παπαδόπουλος, ό.π., σ. 19.

³²¹ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 102.

³²² Ο.π., σ. 102.

³²³ Βλ. Χαρίλαος Παπαδόπουλος, ό.π., σ. 19.

³²⁴ Μαρτυρία Αγγέλας Χριστοφίδου, 9/8/2018.

³²⁵ Η Νίκη Κατσαούνη γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, Bedford College και Φιλοσοφία της Τέχνης (Αισθητική) στη Σορβόνη (Sorbonne - Paris I) μεταξύ των ετών 1972-1976. Αργότερα σπούδασε Κλινική Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο Paris X Rene Descartes, και Πολιτικές Επιστήμες, στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με Μάστερ και με διδακτορικό με Άριστα από τη Σορβόνη και το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, αντίστοιχα. Μετά τις

ζητήθηκε στα πλαίσια της εκπομπής της «Πρόγραμμα για τους Νέους», να καλύψει τη στρατολόγηση στο στρατόπεδο του πολεμικού ναυτικού στην Κύπρο.³²⁶ Η Νίκη Κατσαούνη απάντησε ότι ήταν αδύνατο να πάει σε στρατόπεδο, ώστε να κάνει προπαγάνδα της Χούντας και αρνήθηκε στην παραγωγή να απουσιάζει λόγω ασθένειας, ώστε να αποφύγει την κάλυψη. Στη συνέχεια, με επιστολή της υπέβαλε στον πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του ΡΙΚ, Φρίξο Πετρίδη, την παραίτησή της και του λόγους που την οδήγησαν σε αυτήν, από το πρόγραμμα.³²⁷ Ωστόσο, παρ' όλες τις αντιστάσεις, στους κόλπους του ΡΙΚ, υπήρχαν άτομα τα οποία υποστήριζαν την Χούντα των Αθηνών,³²⁸ γεγονός που εκδηλώθηκε με το πραξικόπημα του 1974 στο νησί, όταν συνάδελφοι έγιναν οι χειρότεροι εχθροί μέσα σε μία στιγμή.³²⁹

4.γ. Συνέχιση πολιτιστικής δράσης του ΡΙΚ

Παρόλη την πολιτική κατάσταση που διαμορφωνόταν σε Ελλάδα και Κύπρο, το ΡΙΚ συνέχισε τον αγώνα του για δημιουργία υψηλού επιπέδου εκπομπών και τη συνεργασία του με ανθρώπους της πνευματικής Κύπρου. Ο Μιχάλης Πασιαρδής, την περίοδο αυτή επιμελείται την εκπομπή, «Στίχοι που έγιναν τραγούδια» (1968), το «Μπουζούκι μου Γλυκόλαλο» (1969) και το «Στίχοι και Μουσική» (1970).³³⁰ Η τελευταία αποτελούσε μία ανακαίνιση της εκπομπής «Ποιήματα που

σπουδές της επέστρεψε στην Κύπρο όπου και εργάστηκε ως εκπαιδευτικός στη Μέση και Τριτοβάθμια ιδιωτική και δημόσια εκπαίδευση μέχρι το 2005. Υπήρξε συνεργάτρια του ΡΙΚ, από το 1967 μέχρι και το 2005 σε πολιτιστικές εκπομπές και προγράμματα για νέους. Ήταν Υπεύθυνη των Διεθνών Σχέσεων του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου και Joint –Secretary της Κυπριακής Επιτροπής UNESCO, τα χρόνια 1970-1972 και Μορφωτικός Σύμβουλος της Κυπριακής Δημοκρατίας στις πρεσβείες της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ελλάδα και στο Ηνωμένο Βασίλειο (2005-2010). Εργάστηκε επίσης για 13 χρόνια στην ΕΡΤ, προβάλλοντας την Κύπρο. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της κίνησης «Οι Γυναίκες Επιστρέφουν» (1987-1989) που έσπασε τη Γραμμή του Αττίλα στην Κύπρο, και στην κατάληψη της Ακρόπολης και του Παρθενώνα στην Αθήνα (1988) κατά την επίσημη επίσκεψη του Τουργκούτ Οζάλ, του Τούρκου Πρωθυπουργού προσκεκλημένου από τον Ανδρέα Παπανδρέου (Βιογραφικό Ντίνας Κατσαούνη, 10/9/2018).

³²⁶ Μαρτυρία Νίκης Κατσαούνης, 8/8/2018.

³²⁷ Ο.π.

³²⁸ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³²⁹ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, Ντίνα Κατσούρη.

³³⁰ Βλ. «Μπουζούκι μου Γλυκόλαλο», *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 117, 1-17 Ιουνίου 1969, σ. 3.

μας ζήτησαν οι ακροαταί μας».³³¹ Ήταν ένα αγαπημένο πρόγραμμα, το οποίο διήρκησε μέχρι το 1990³³² και σημάδεψε αρκετά το ακροατήριό του. Όπως δηλώνει ο ίδιος ο δημιουργός του, άτομα που το άκουγαν μέχρι σήμερα χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους, ως «γενιά της εκπομπής “Στίχοι και μουσική”».³³³

Η εκπομπή, τέλος, «Μπουζούκι μου Γλυκόλαλο», ήταν μία εκπομπή ταξίδι στην ιστορία του τραγουδιού από τις αρχές του μέχρι και τα νεότερα χρόνια,³³⁴ την οποία αγόραζε και η ραδιοφωνία του Μονάχο.³³⁵ Η σχέση του ΡΙΚ με τις χώρες του εξωτερικού ήταν πολύ σημαντική και άξια υπογράμμισης, καθώς σε ένα κλίμα Ψυχρού Πολέμου, η Αδέσμευτη Κύπρος, έκανε ανοίγματα και σε χώρες αντίθετες της αμερικανικής πολιτικής. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, είχε υπογράψει ανταλλαγή προγραμμάτων με τη ραδιοτηλεόραση της Ανατολικής Γερμανίας και του Μονάχο, όταν η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είχε ακόμη αποκαταστήσει τις σχέσεις μαζί τους.³³⁶ Ήταν καθαρά μία αποφασιστική πρωτοβουλία με γνώμονα την προώθηση του παγκόσμιου πολιτισμού, ο οποίος δεν διακρίνει σύνορα και πολιτικές.

Το 1968, θα εισέλθει στην οικογένεια του ΡΙΚ και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ο οποίος σπούδασε στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιστορία και Αρχαιολογία. Για λίγα χρόνια εργάστηκε ως Φιλολόγος στην Κύπρο και αργότερα έκανε μία μετεκπαίδευση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στο Μονάχο.³³⁷ Ως εργαζόμενος στο ΡΙΚ, συμμετείχε στο Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο, κάνοντας εισηγήσεις σχετικές με τη λογοτεχνία.³³⁸ Επιμελείται επίσης την εκπομπή, «Θέματα Λόγου και Τέχνης», που προηγουμένως επιμελείτο η Πίτσα Γαλάζη. Η εκπομπή αυτή καταπιανόταν συχνά με εθνικά θέματα, κυρίως με την περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59, όπως η εκπομπή του Μαρτίου του 1968, που ήταν

³³¹ Βλ. *Ετήσια Έκθεσις διά το έτος 1970 και Παράρτημα*, σ. 11.

³³² Βλ. Χρήστος Μαυρής, *Μιχάλης Πασιαρδής-Εισαγωγή στο έργο του*, Εκδ. Κυπριακής Βιβλιοφιλίας, αρ. 1, Λευκωσία 2001, σ. 14.

³³³ Συνομιλία με τον Μιχάλη Πασιαρδή.

³³⁴ «Μπουζούκι μου Γλυκόλαλο», ό.π.

³³⁵ Ο.π.

³³⁶ Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 123.

³³⁷ <https://www.writersunioncy.org/meli/item/xaralampidis-kyriakos>.

³³⁸ *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 83, 11-24 Φεβρουαρίου 1968, σ. 14.

αφιερωμένη στο Γρηγόρη Αυξεντίου.³³⁹ Ακόμη καταπιάνεται με θέματα όπως: «Η διαρκής αξία του ελληνικού πολιτισμού».³⁴⁰

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης επίσης επιμελείται από το 1968 την εκπομπή «Πνευματική και Καλλιτεχνική Ζωή», μέσα από την οποία γίνεται μία ανασκόπηση της κυπριακής και ελλαδικής πολιτιστικής κίνησης.³⁴¹ Επίσης, στο *Ραδιοπρόγραμμα*, γράφει τα κείμενα σχετικά με το Θέατρο από το Ραδιόφωνο.³⁴²

Τέλος, το 1969, στους εργαζόμενους του ΡΙΚ προστίθεται και η Ντίνα Κατσούρη,³⁴³ η οποία μετά τις σπουδές της στη δημοσιογραφία, επιστρέφει στην Κύπρο, εργάζεται σε διάφορες εφημερίδες και το 1969, προσλαμβάνεται στο ΡΙΚ ως Λειτουργός πολιτιστικών και νεανικών προγραμμάτων. Μόνη της έκανε αίτηση για διορισμό στο ΡΙΚ, ύστερα από την προκήρυξη θέσεων του Σταθμού.³⁴⁴ Έγινε δεκτή μετά την επιτυχία της σε γραπτές εξετάσεις.³⁴⁵ Δούλεψε στο ΡΙΚ μέχρι το 2000.³⁴⁶ Οι εκπομπές οι οποίες επιμελείτο ήταν πολιτιστικού περιεχομένου και καταπιάνονταν κυρίως με γυναικεία και νεανικά θέματα. Εκπομπή της είχε και το όνομα «Νεανικά Θέματα».³⁴⁷

³³⁹ *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 84, 25 Φεβρουαρίου-9 Μαρτίου 1968

³⁴⁰ *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 83, 11-24 Φεβρουαρίου 1968, σ. 14.

³⁴¹ *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 106, 29 Δεκεμβρίου 1968-11 Ιανουαρίου 1969, σ. 18.

³⁴² *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 121, 27 Ιουλίου-9 Αυγούστου 1969.

³⁴³ Η Ντίνα Κατσούρη γεννήθηκε το 1941 στην Αμμόχωστο. Είναι σημαντική ποιήτρια, δημοσιογράφος και εκδότρια του περιοδικού λόγου, τέχνης και προβληματισμού, *Άνευ*. Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης το 1978 για τη συλλογή της *Υπομνήματα* και το 1987 για τη συλλογή της *Αντι-θέσεις* («Κατσούρη Ντίνα» στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2008, σ. 1066).

³⁴⁴ Συνομιλία με Ντίνα Κατσούρη, 23/4/2018

³⁴⁵ Ο.π.

³⁴⁶ Ο.π.

³⁴⁷ Βλ. *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 187, 6-19 Φεβρουαρίου 1972, σ. 8.

Το 1968, αποτελεί επίσης μία σημαντική χρονιά και για το τούρκικο πρόγραμμα, του οποίου αυξάνονται οι ώρες εκπομπών του κατά 30 λεπτά ημερησίως.³⁴⁸ Από το Δεκέμβριο του 1968 ξεκίνησαν να συνεργάζονται με το Σταθμό «προικισμένοι νέοι Τουρκοκύπριοι», γι' αυτό και οι εκπομπές εμπλουτίστηκαν και αυξήθηκαν ποσοτικά αλλά και ποιοτικά τα προγράμματα λόγου.³⁴⁹ Καθιερώθηκαν νέες πολιτιστικές εκπομπές όπως: «Μουσική και ποίησης», «Λαϊκή εγκυκλοπαίδεια», «Πνευματικές αξίες», «Μυθιστόρημα».³⁵⁰ Στα πλαίσια της εκπομπής «Μουσική και Ποίηση», Τουρκοκύπριοι ακροατές έστελναν ποιήματά τους.³⁵¹ Συμμετείχαν σε αυτήν και σημαντικοί Τουρκοκύπριοι ποιητές. Στην εκπομπή «Λαϊκή Εγκυκλοπαίδεια», εκφωνητές ήταν και Τουρκοκύπριοι. Ακόμη, η εκπομπή «Μυθιστόρημα», που ήταν αρκετά δημοφιλής, ηχογραφήθηκε στο ΡΙΚ με τη συνεργασία ηθοποιού από την Τουρκία.³⁵² Από το 1970 το τουρκικό πρόγραμμα μεταδιδόταν και στη Νότια Τουρκία και ήταν σημαντική η αλληλογραφία που ανέπτυξαν με το ΡΙΚ τόσο οι Τούρκοι ακροατές της περιοχής αλλά και οι Τούρκοι της Κύπρου.³⁵³

Εκτός από τις ανανεώσεις και τους εμπλουτισμούς στο ευρύτερο πρόγραμμα του Σταθμού, το 1968, ήταν για ακόμα ένα λόγο έτος ορόσημο για την κυπριακή ραδιοφωνία, καθώς το ΡΙΚ είναι πλέον ενεργό και όχι μόνο τεχνικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ραδιοφωνίας (Ε.Β.Υ.).³⁵⁴ Ήταν σημαντικό για την Κύπρο ότι στις 25 Μαΐου 1973, το συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ραδιοφωνίας, πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία και συμμετείχαν σε αυτό δεκαπέντε χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³⁵⁵ Αργότερα το 1975 ο Ανδρέας Χριστοφίδης θα εκλεγεί μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρώπης μέχρι το 1983.³⁵⁶

³⁴⁸ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1968, σ. 12.

³⁴⁹ Ο.π., σ. 19.

³⁵⁰ Ο.π., σ. 21.

³⁵¹ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1971, σ. 21.

³⁵² Βλ. Ετήσια Έκθεση 1968, σ. 21.

³⁵³ Βλ. *Ετήσια Έκθεση διά το έτος 1972 και Προσάρτημα*, σ. 22.

³⁵⁴ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1968, σ. 20.

³⁵⁵ «Το Συνέδριον του Δ. Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως Ραδιοφωνίας (Ε.Β.Υ) στη Λευκωσία» στο *Ραδιοπρόγραμμα*, Τεύχος 222, 10-23 Ιουνίου 1973, σ. 6.

³⁵⁶ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, *ό.π.*, σ. 376.

4.δ. Θεατράκι ΡΙΚ

Εκτός από τα πιο πάνω, το 1969, υπήρξε ένα σημαντικό έτος για το ΡΙΚ, καθώς δημιουργήθηκε ύστερα από πρωτοβουλία του Ανδρέα Χριστοφίδη, κινηματογραφική λέσχη και Θεατράκι ΡΙΚ. Όπως αναφέρθηκε πολλές φορές, η Κύπρος πτώχευε στην ύπαρξη πολιτιστικών φορέων και ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ήθελε να καταστήσει το ΡΙΚ «φάρο πολιτισμού»,³⁵⁷ όπως χαρακτηρίζουν το Ίδρυμα οι εργαζόμενοί του εκείνα τα χρόνια, και το πέτυχε. Ενώσω λοιπόν στην Κύπρο δεν υπήρχε κρατικό θέατρο, παρά μόνο κάποια ιδιωτικά, ιδρύεται το 1969 το Θεατράκι ΡΙΚ, το οποίο έκανε γνωστή την τέχνη του Θεάτρου στο μικρό νησί. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, σε συνεργασία με το Φρίξο Πετρίδη, πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου του ΡΙΚ, και τον Εύη Γαβριηλίδη, σκηνοθέτη, στελέχωσαν το Θέατρο ΡΙΚ.³⁵⁸ Για να επανδρωθεί, κλήθηκαν από την Ελλάδα αναγνωρισμένοι ηθοποιοί και απόφοιτοι της Σχολής του Καρόλου Κουν, όπως ήταν οι Στέλιος Καυκαρίδης, Τζένη Γαϊτανοπούλου, Νίκος Χαραλάμπους, Ανδρέας Μιχαηλίδης και άλλοι.³⁵⁹ Ο Εύης Γαβριηλίδης, ήταν από τους σημαντικότερους σκηνοθέτες που εργάστηκαν και έκαναν παραγωγές στο Θεατράκι ΡΙΚ.³⁶⁰ Έτσι το Θεατράκι ΡΙΚ κατέστη ο πρώτος οργανισμός θεατρικής ανάπτυξης στην Κύπρο.³⁶¹ Ο θεσμός, στεγάστηκε σε κτίριο μέσα στο συγκρότημα του Ιδρύματος, με αίθουσα 200 θέσεων,³⁶² χώρος ο οποίος χρησιμοποιείτο και για την προβολή ταινιών στα πλαίσια της κινηματογραφικής λέσχης. Σχετικά με την κινηματογραφική λέσχη, μεταδόθηκαν από το χώρο του ΡΙΚ, ταινίες οι οποίες θα ήταν μάλλον αδύνατο να παρακολουθηθούν στην Κύπρο από τους φίλους του Κινηματογράφου.³⁶³

Στις θεατρικές παραστάσεις, εκτός από διάσημους ηθοποιούς, λάμβαναν επίσης μέρος και εργαζόμενοι του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος, οι οποίοι είχαν αποφοιτήσει από θεατρικές σχολές, όπως ο Ανδρέας Κουκίδης, ο οποίος εργαζόταν στο ΡΙΚ ως εκφωνητής.³⁶⁴ Παράλληλα,

³⁵⁷ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα, 21/8/2018.

³⁵⁸ Βλ. Ρήνα Κατσέλλη, ό.π., σ. 118.

³⁵⁹ Συνομιλία με Ανδρέα Κουκίδη, 26/7/2018.

³⁶⁰ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

³⁶¹ Ο.π.

³⁶² Βλ. «Μελλοντικά Σχέδια και Δραστηριότητες του ΡΙΚ», στην Εφημ. *Τελευταία Ώρα*, 14 Ιουνίου 1969, Φύλ. 6 (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=TOR>)

³⁶³ Βλ. *Ετήσια Έκθεσις διά το έτος 1970 και Παράρτημα*, σ. 36.

³⁶⁴ Συνομιλία με Ανδρέα Κουκίδη, 26/7/2018.

ως θεατρικοί συγγραφείς, αναδείχθηκαν σημαντικά πρόσωπα της κυπριακής λογοτεχνικής παραγωγής, όπως ο Πάνος Ιωαννίδης, ο οποίος επίσης είχε ανώτερη θέση στο ΡΙΚ. Το 1970, ανέβηκε στη σκηνή του Θεάτρου ΡΙΚ, το θεατρικό του έργο αφιερωμένο στο Γρηγόρη Αυξεντίου, *Γκρέκορν*.³⁶⁵ Αποτελεί σημαντική διαπίστωση, ότι η θεατρική παιδεία του κυπριακού λαού απασχολούσε αρκετά τον Ανδρέα Χριστοφίδη. Έτσι όχι μόνο από το ραδιόφωνο, αλλά και από την τηλεόραση προωθείτο το Θέατρο. Όσα θεατρικά έργα ανεβάζονταν στο θεατράκι ΡΙΚ, βιντεοσκοπούνταν και μεταδίδονταν και από την τηλεόραση, για να μπορεί όλος ο κόσμος να έχει επαφή με το χώρο του θεάτρου. Χαίρει επίσης τιμής για τη δημόσια ραδιοτηλεόραση της Κύπρου, ότι τα θεατρικά της έργα, ζητούνταν και από το Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, με το οποίο πάντα το νησί είχε πολύ καλές σχέσεις.³⁶⁶ Το διοικητικό συμβούλιο της ΕΙΡ, όταν ζήτησε να του αποσταλούν θεατρικές παραστάσεις από το ΡΙΚ, επισήμανε στην επιστολή του ότι πληροφορήθηκε την υψηλή ποιότητα των προγραμμάτων του Σταθμού.³⁶⁷

Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ως ένα φωτισμένο άτομο, με αγάπη για τον πατρικό του τόπο και με συνεχή μέλημα την «προκοπή» του νησιού, γνώριζε ότι για να επιτευχθεί αυτή η πρόοδος, η επίδραση του περιβάλλοντος είναι καθοριστική. Ωστόσο, έχοντας την επίγνωση ότι η πολιτιστική περιρρέουσα ατμόσφαιρα του νησιού ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, έπρεπε να δημιουργηθεί ένας φορέας από τον οποίο να μπορεί να αντλεί και υλικό το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα, ώστε να επιτελεί το σκοπό του.³⁶⁸ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, λοιπόν, είχε το θάρρος να επιβάλλει την γνώμη του όταν ένιωθε ότι κάτι θα προσέφερε οφέλη στο κοινό. Έτσι, αποφάσισε και τη δημιουργία του Θεάτρου ΡΙΚ, καθώς το ίδρυμα ως κρατική υπηρεσία είχε τη δύναμη να εφαρμόσει τέτοιου είδους θεσμούς. Γι' αυτές του τις αποφάσεις και τις πρωτοβουλίες, κατηγορήθηκε ως «δικτάτορας της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής της Κύπρου» γιατί στα πλαίσια του ΡΙΚ έκανε οτιδήποτε αφορούσε την πολιτιστική κίνηση.³⁶⁹ Ήθελε το ΡΙΚ, να είναι ένας ενεργητικός και όχι παθητικός φορέας πολιτισμού και τα κατάφερε, καθώς όσοι βρέθηκαν

³⁶⁵ Βλ. Ετήσια Έκθεσις διά το έτος 1970 και Παράρτημα, σ. 38.

³⁶⁶ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³⁶⁷ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1970, σ. 25.

³⁶⁸ Ο.π., σ. 31.

³⁶⁹ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 121.

μέσα σε αυτή την πολιτιστική κίνηση, χαρακτηρίζουν τα χρόνια εκείνα σαν «πολιτιστικό οργανισμό»³⁷⁰ και δηλώνουν ευτυχής αλλά και περήφανοι που συμμετείχαν σε αυτόν.³⁷¹

Ο ίδιος ο Χριστοφίδης, θεωρεί ότι η μεγαλύτερη επιτυχία του, όταν βρισκόταν στο ΡΙΚ πριν από το 1974, ήταν ότι κατάφερε ο σταθμός να γίνει χώρος πνευματικός. Και αυτό το κατάφερε, κάνοντας πράγματα τα οποία δεν ήταν στην αρμοδιότητα του ΡΙΚ, όπως το θέατρο, η ορχήστρα και οι εκδόσεις.³⁷² Μάζεψε στο ΡΙΚ όλους τους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου. Το ΡΙΚ αποτελούσε πόλο έλξης για αυτούς τους ανθρώπους γιατί δεν υπήρχε κάπου αλλού που να μπορέσουν να απορροφηθούν. Θεωρούσε ότι το ΡΙΚ είχε υποχρέωση να παρέμβει πολιτιστικά γιατί ο τόπος τότε το είχε ανάγκη. Ο στόχος του δεν ήταν απλά η ψυχαγωγία και η ενημέρωση, αλλά και η πολιτιστική δράση. Γι' αυτό δημιούργησε το Θέατρο, ώστε να προσφέρει στο λαό της Κύπρου. Από τη στιγμή που ο τόπος δεν είχε Θέατρο, ορχήστρα, εκδόσεις, πανεπιστήμιο, έπρεπε κάποιος φορέας να τα δημιουργήσει και αυτός ήταν το ΡΙΚ. Το ότι νοιαζόταν για το καλό του τόπου, αποδεικνύεται έμπρακτα, από το γεγονός, ότι μόλις ιδρύθηκε ο ΘΟΚ το 1971, ο Χριστοφίδης, διέλυσε «δικτατορικά» το Θεατράκι ΡΙΚ, ώστε το δημόσιο θέατρο να λειτουργήσει.³⁷³ Τότε ο θίασος του Θεάτρου ΡΙΚ μετακινήθηκε στο ΘΟΚ. Ο ΘΟΚ με τη σειρά του, εξύμνησε την αποστολή του ΡΙΚ για τη διάδοση του θεάτρου στην Κύπρο και επεσήμανε ότι το Θέατρο ΡΙΚ ανέδειξε και αξιοποίησε προσωπικό στους τομείς της σκηνοθεσίας, ενδυματολογίας, ηθοποιίας και σκηνογραφίας που διαφορετικά θα χάνονταν από τον κυπριακό χώρο λόγω των ελλείψεων στο χώρο του θεάτρου.³⁷⁴

4.ε. Καθιέρωση της Δημοτικής

Εκτός από την πολιτιστική κίνηση του Ιδρύματος, το ΡΙΚ, την πρώτη επταετία με Γενικό Διευθυντή τον Ανδρέα Χριστοφίδη, προέβη σε πρωτοποριακές αποφάσεις και ενέργειες για ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Το 1968 καθιερώθηκε στα δελτία ειδήσεων της τηλεόρασης, η χρήση της Δημοτικής και οι αντιδράσεις ήταν ποικίλες.³⁷⁵ Θεωρήθηκε ότι η πράξη αυτή είχε αριστερές καταβολές.³⁷⁶ Ο υπουργός παιδείας είχε θέσει ζήτημα στο Υπουργικό Συμβούλιο και

³⁷⁰ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³⁷¹ Ο.π.

³⁷² Συνέντευξη σε Κατσελλή, σ. 96.

³⁷³ Συνομιλία με Αγγέλα Χριστοφίδου.

³⁷⁴ Βλ. Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1971 και Προσάρτημα, σ. 40.

³⁷⁵ Βλ. Ετήσια Έκθεση 1968, σ. 16.

³⁷⁶ Α.Χ. σ. 38.

ζητήθηκε από το Χριστοφίδη να δώσει λόγο για αυτή την απόφαση.³⁷⁷ Ο τελευταίος δεν ένιωθε ότι πολεμούσε την ελληνική παιδεία, όπως τον είχαν κατηγορήσει, καθώς εκείνος παρέμενε πάντα ο στόχος. Τόνισε ότι η χρήση της Δημοτικής επιλέχθηκε για να μπορεί ο λαός να προσλαμβάνει καλύτερα τις ειδήσεις, επειδή η καθημερινή συνομιλία με την επίσημη εκφώνηση στα Μ.Μ.Ε. διέφεραν κατά πολύ.³⁷⁸ Τέλος τόνισε ότι είναι απαράδεκτο η γλώσσα ενός έθνους και ενός λαού να χαρακτηρίζεται από οποιαδήποτε παράταξη.³⁷⁹ Αναφορικά με το πώς δέχτηκαν την καθιέρωση της Δημοτικής οι εργαζόμενοι στο ΡΙΚ, ο Πάνος Ιωαννίδης, αναφέρει ότι την είχαν αγκαλιάσει και οι ίδιοι μάλιστα την χρησιμοποιούσαν και πριν την καθιέρωσή της, τόσο στις εκπομπές τους στο ΡΙΚ, όσο και στα προσωπικά τους συγγράμματα.³⁸⁰

Όπως φάνηκε από όσα παρατέθηκαν πιο πάνω, η πρώτη επταετία της θητείας του Ανδρέα Χριστοφίδη ως Γενικού Διευθυντή του ΡΙΚ, ήταν μία πολύ γόνιμη περίοδος τόσο για το ΡΙΚ όσο και για την κυπριακή κοινωνία καθώς η σχέση των δύο ήταν αλληλένδετη. Ξεκίνησε να δημιουργείται στην Κύπρο μία πολιτιστική κίνηση που δεν υπήρχε προηγουμένως. Ο κόσμος της Κύπρου ήρθε σε επαφή με καλλιτεχνικούς χώρους που δεν είχε προηγουμένως γνωρίσει. Επίτευγμα αποτέλεσε και το γεγονός ότι μέσω των ευρωπαϊκών του συνεργασιών, το ΡΙΚ κατόρθωσε να κάνει την Κύπρο γνωστή σε διεθνή επίπεδο.

³⁷⁷ Ο.π.

³⁷⁸ Βλ. Ανδρέας Χριστοφίδης, «Προβλήματα Ραδιοφωνίας», ό.π., σ. 5.

³⁷⁹ Ο.π.

³⁸⁰ Συνομιλία με τον Πάνο Ιωαννίδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Τουρκική εισβολή 1974

Το 1974, είναι η χρονιά τομή της κυπριακής ιστορίας καθώς στιγματίζεται από το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή, η οποία διατηρεί το νησί διχοτομημένο εδώ και 44 χρόνια. Η εμφύλια διαμάχη που ξεκίνησε να διαμορφώνεται και να εξελίσσεται στο νησί κυρίως μετά τις πρώτες δικοινοτικές ταραχές το 1963, έφθασε στο αποκορύφωμά της μετά το 1971 και την ίδρυση της ΕΟΚΑ Β΄. Η έκρηξη ωστόσο του κυπριακού εθνικού διχασμού συντελέστηκε με το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974, που είχε ως στόχο τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

Εκτός από το προεδρικό Μέγαρο, κύριος στόχος των πραξικοπηματιών ήταν και οι εγκαταστάσεις του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, το οποίο καταλήφθηκε από τους πραξικοπηματίες. Η Μαίρη Κοντογιάννη, Λειτουργός Ραδιοφώνου το 1974, υπό την απειλή των πραξικοπηματιών εκφώνησε το ακόλουθο ανακοινωθέν: *«Σήμερα την πρωίαν η Εθνική Φρουρά επενέβη δια να σταματήσει τον αδελφοκτόνο πόλεμον. Η Εθνική Φρουρά είναι την στιγμήν αυτήν κυρίαν της καταστάσεως. Ο Μακάριος είναι νεκρός»*.³⁸¹ Οι πραξικοπηματίες, στρίμωξαν τους υπαλλήλους του ΡΙΚ, άντρες και γυναίκες, σε δωμάτια απαγορεύοντάς τους να φύγουν. Παράλληλα, κυκλοφορούσαν στο σταθμό και υπάλληλοι του ΡΙΚ, οι οποίοι υποστήριζαν τη Χούντα, οπλοφορώντας.³⁸² Η περίοδος του πραξικοπήματος ήταν η πιο φοβερή για το ΡΙΚ και ήταν η μοναδική περίοδος που περιορίστηκε η ελευθερία της έκφρασης. Ακόμη ο Ανδρέας Χριστοφίδης παύτηκε από τη θέση του Γενικού Διευθυντή του ΡΙΚ.³⁸³

Παρ' όλες τις δυσκολίες, ο σταθμός δεν σταμάτησε να εκπέμπει, ούτε όταν έγινε η τουρκική εισβολή πέντε μέρες μετά το πραξικόπημα (20 Ιουλίου 1974). Ο αγώνας των υπαλλήλων του ήταν δύσκολος λόγω του ότι χάθηκε η κεραία στην Καντάρρα. Αποφασίστηκε η μετακίνηση των εγκαταστάσεων του σταθμού από την Αγλατζιά στη Δευτερά και οι υπάλληλοι μετακινήθηκαν αναγκαστικά στο Τρόοδος, όπου υπήρχε σταθμός αναμετάδοσης.³⁸⁴ Στις εγκαταστάσεις της Αγλατζιάς παρέμειναν μόνο δύο υπάλληλοι, με την εντολή να καταστρέψουν τους πομπούς μετάδοσης του σταθμού σε περίπτωση κατάληψης του σταθμού από τους Τούρκους.³⁸⁵

³⁸¹ Βλ. Ιστορία της Κύπρου, ό.π., σ. 295.

³⁸² Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³⁸³ Βλ. Χαρίλαος Παπαδόπουλος, ό.π., σελ. 19.

³⁸⁴ Βλ. Θανάσης Τσώκος, ό.π., σελ. 39.

³⁸⁵ Ό.π.

Εντωμεταξύ, λόγω του ότι ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος έλειπε από την Κύπρο προέδρευε στην Κυπριακή Δημοκρατία ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος διόρισε στη θέση του Γενικού Διευθυντή του ΡΙΚ το Σπύρο Παπαγεωργίου.³⁸⁶ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης ωστόσο επέστρεψε στη θέση του στις 31 Αυγούστου 1974, όταν εκτελέστηκε και η δεύτερη τουρκική εισβολή και ο Γλαύκος Κληρίδης προσπαθούσε να φτιάξει το δικό του υπουργικό συμβούλιο. Τότε ο Νίκος Κόσιης, που ο Κληρίδης ήθελε να τοποθετήσει στη θέση του Υπουργού Εσωτερικών και Αμύνης, ζήτησε να επιστρέψουν στις θέσεις τους ο Ανδρέας Χριστοφίδης και ο Σάββας Αντωνίου, αρχηγός Αστυνομίας.³⁸⁷

Μετά την τουρκική εισβολή το ΡΙΚ ανέλαβε άλλο ρόλο. Αυτόν του εμψυχωτή του κυπριακού λαού, ο οποίος διένυε την πιο τραγική περίοδο της ιστορίας του. Το 30% του πληθυσμού της Κύπρου, προσφυγοποιήθηκε, θρηνούσε νεκρούς και αγνοούμενους. Πρώτη ενέργεια του Σταθμού, παρόλο που δεν ενέπιπτε στις αρμοδιότητές του, ήταν η διαφώτιση της διεθνούς κοινότητας για το κυπριακό ζήτημα. Ξεκίνησε μία παραγωγή ντοκιμαντέρ που μεταδόθηκαν στην Ελλάδα, ΗΠΑ, Καναδά, Ηνωμένο Βασίλειο, σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και στην Αυστραλία. Δύο ταινίες ντοκιμαντέρ που μεταδόθηκαν από το ΡΙΚ ήταν το *Επιχείρηση Αττίλας* και το *It was an island*, οι οποίες προέβαλλαν το δράμα των Κυπρίων.³⁸⁸

Ακόμη πάρθηκαν πολλές συνεντεύξεις από τους πληγέντες, με σκοπό τη δημιουργία κινηματογραφικού υλικού που θα ενίσχυε την προσφυγή της Κύπρου στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ευρώπης. Το επιτελείο του ΡΙΚ κινηματογραφιστές και σκηνοθέτες έκαναν μία προσπάθεια καταγραφής των δύσκολων στιγμών της εισβολής. Συνέλεξαν υλικό από βομβαρδισμούς και εικόνες καταστροφής, πήραν συνεντεύξεις από γυναίκες που βιάστηκαν και από τους πληγέντες. Τα ντοκιμαντέρ που δημιουργήθηκαν χρησιμοποιήθηκαν στον Οργανισμό Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ευρώπης. Ο Άντρος Παυλίδης, ο οποίος ήταν σκηνοθέτης των ταινιών αυτών νιώθει ότι συνέβαλε και το ΡΙΚ στην προώθηση του κυπριακού προβλήματος.³⁸⁹ Αποστελλόταν ταυτόχρονα υλικό σε ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς ώστε να χρησιμοποιηθεί στην ειδησεογραφία.³⁹⁰

Μετά την εισβολή εκδόθηκε το λεύκωμα «Κύπρος 1974. Μέρες Συμφοράς». Κυκλοφόρησε ταυτόχρονα και στα ελληνικά και στα αγγλικά. Οι συντελεστές ήταν οι: Δώρος

³⁸⁶ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ. 166.

³⁸⁷ Βλ. Ρήνα Κατσελλή, ό.π., σ.167.

³⁸⁸ Βλ. Θανάσης Τσώκος, ό.π., σ. 39.

³⁸⁹ Βλ. Θανάσης Τσώκος, ό.π., σελ.44.

³⁹⁰ Ο.π.

Παρτασίδης (φωτογραφία), Άντρος Παυλίδης (κείμενο), Δημήτρης Ανδρέου (χρονικό), Μίκης Φοινικαρίδης (καλλιτεχνική επιμέλεια) και Ανδρέας Κωνσταντίδης. Όλοι ήταν στελέχη του ΡΙΚ. Την μετάφραση στην αγγλική την έκανε η Lana Der Partogh.³⁹¹ Το λεύκωμα ήταν το αποτέλεσμα από τις φωτογραφίες που έβγαζε ο κινηματογραφιστής Δώρος Παρτασίδης, και των ποιοτικών σχολίων που έκανε σε αυτές ο Άντρος Παυλίδης. Εκδόθηκε με τη βοήθεια της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος με πρωτοβουλία του πρέσβη Μιχάλη Δούντα και τη βοήθεια του Μιχάλη Κακογιάννη και του χαράκτη Αλεβίζου Τάσου.³⁹² Εκτός των πιο πάνω εκδόθηκαν από το ΡΙΚ τέσσερις καρτ ποστάλ με θέμα την τουρκική εισβολή και το ρόλο του Χένρι Κίσιγκερ.³⁹³ Τις καρτ ποστάλ τις σχεδίασε ο Στέφανος Αθηναίτης και ο γραφίστας του ΡΙΚ Μίκης Φοινικαρίδης.³⁹⁴ Ο Ανδρέας Χριστοφίδης από το Καλοκαίρι του 1974 έγραφε ένα πολιτικό σχόλιο το οποίο μεταδιδόταν από το ραδιόφωνο με τη φωνή του Λύσαδρου Αβρααμίδη.³⁹⁵

Εκτός από το να κάνει γνωστό το κυπριακό δράμα στη διεθνή κοινότητα, το ΡΙΚ όφειλε να συνεχίσει να ενημερώνει και να εμπνυχώνει τον κυπριακό λαό. Όφειλε να βοηθήσει το λαό να επιβιώσει και να επαναδραστηροποιηθεί.³⁹⁶ Δημιουργήθηκαν έτσι εκπομπές ώστε να βοηθήσουν τους πρόσφυγες οι οποίοι βρίσκονταν στους προσφυγικούς καταβλυσμούς. Το ραδιόφωνο έπαιξε σημαντικό ρόλο, καθώς ήταν το μόνο μέσο που θα μπορούσαν οι πρόσφυγες να ακούσουν με περισσότερη ευκολία, καθώς η τηλεόραση ήταν ένα μέσο λιγότερο διαδεδομένο και σίγουρα πολύ δύσκολο να υπάρξει σε καταβλυσμούς. Μέσα από την ήδη υπάρχουσα εκπομπή, «Η γυναίκα και ο κόσμος της», το ΡΙΚ προσπαθούσε να αποκαταστήσει τη σχέση του με το ακροατήριό του και να βοηθήσει τους πρόσφυγες οι οποίοι ζούσαν στην ύπαιθρο και σε πρόχειρους ακόμη καταβλυσμούς. Η παρουσιάστρια της εκπομπής, Αλέκα Πρέκα, μαζί με το επιτελείο ΡΙΚ επισκεπτόταν τους πρόχειρους καταβλυσμούς και συμπαραστεκόταν στους πρόσφυγες.³⁹⁷ Η εκπομπή ασχολείτο κυρίως με την καθημερινή υγιεινή, τόσο των ενηλίκων όσο

³⁹¹ Ο.π., σελ. 45.

³⁹² Βλ. Θανάσης Τσώκος, ό.π., σ. 45.

³⁹³ Ο.π.

³⁹⁴ Ο.π., σελ. 46.

³⁹⁵ Ο.π.

³⁹⁶ Συνομιλία με Πάνο Ιωαννίδη.

³⁹⁷ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

και των παιδιών.³⁹⁸ Άλλη εκπομπή ήταν το «Πώς να ράβετε μόνες σας», που έδινε απαραίτητες συμβουλές για τις γυναίκες των καταβλυσμών. Δίνονταν επίσης συμβουλές μέσω του ΡΙΚ για την εξοικονόμηση νερού, ένα πρόβλημα που αυξήθηκε μετά την εισβολή.³⁹⁹

Όπως τεκμαίρεται από τα πιο πάνω μετά τον Αύγουστο του 1974, το ΡΙΚ μπήκε σε μία άλλη τροχιά. Άξονάς του παρέμεινε ο κυπριακός λαός, στον οποίο με τις εκπομπές του υπήρξε συμπαραστάτης. Ταυτόχρονα, ως ο μοναδικός κρατικός ραδιοσταθμός που υπήρχε στο νησί, έπαιξε καθοριστικό ρόλο ως μέσο ανάδειξης του κυπριακού προβλήματος στο διεθνή χώρο. Στο εσωτερικό προσπάθησε μέσω των εκπομπών του να κρατήσει άσβεστη τη μνήμη για τα εδάφη που καταλείφθηκαν από τον Αττίλα και η σειρά εκπομπών που δημιούργησε τόσο στην τηλεόραση, όσο και στο ραδιόφωνο, ήταν στα πλαίσια της έννοιας του «Δεν Ξεχνώ».⁴⁰⁰ Έτσι λοιπόν, έπειτα από τις δύσκολες στιγμές που πέρασε, ανέκαμψε και συνέχισε να «πληροφορεί, να ψυχαγωγεί και να επιμορφώνει».

Το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου μέχρι το 1992, ήταν ο μοναδικός ραδιοσταθμός που υπήρχε στο νησί. Από το 1992 λειτουργούν και ιδιωτικοί σταθμοί. Από την ημερομηνία ίδρυσής του μέχρι σήμερα, η φυσιογνωμία του έχει αλλάξει. Σίγουρα ο σημερινός χαρακτήρας του δεν είναι ίδιος με εκείνον της πρώτης δεκαπενταετίας που παρουσιάστηκε στην παρούσα εργασία και δεν θα μας απασχολήσει.

³⁹⁸ Ο.π.

³⁹⁹ Συνομιλία με Αλέκα Πρέκα.

⁴⁰⁰ Συνομιλία με Ντίνα Κατσούρη

Συμπεράσματα

Η Κύπρος περνώντας από την Τουρκοκρατία (1571-1878) στην Αγγλοκρατία (1878-1960), εισήλθε σε μία καινούρια ιστορική περίοδο. Ήδη ο 19ος αιώνας είναι ο αιώνας της αποαποικιοποίησης και της δημιουργίας εθνικών κρατών. Η Ελλάδα μετά το δικό της αγώνα για ανεξαρτησία (1821), δημιούργησε το δικό της εθνικό κράτος το 1831. Πολλά, ωστόσο ελληνικά εδάφη έμειναν έξω από την επικράτειά της. Ένα από τα αλύτρωτα εδάφη ήταν και η Κύπρος που ακόμα βρισκόταν υπό τουρκική κυριαρχία. Το 1864 τα Επτάνησα ενώθηκαν με την ελληνική επικράτεια και όταν τελικά η Κύπρος πέρασε στα χέρια της Μεγάλης Βρετανίας το 1878, προσδοκούσε με τη σειρά της, την ένωσή της με την μητέρα Ελλάδα, που ωστόσο δεν υλοποιήθηκε ποτέ.

Η βρετανική πολιτική διέφερε από αποικία σε αποικία ανάλογα με τα εθνικά ενδιαφέροντα της κάθε περιοχής, με τις πηγές ανάπτυξης, με την περίοδο στην οποία η χώρα τέθηκε υπό αποικία και από τις αντιδράσεις των κυβερνωμένων.⁴⁰¹ Ωστόσο κοινό χαρακτηριστικό στον τρόπο διακυβέρνησής της, ήταν η πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» που εφαρμόστηκε και στην Κύπρο μεταξύ των δύο κοινοτήτων Ελλήνων και Τούρκων.⁴⁰² Οι Έλληνες αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία στο νησί ενώ οι Τούρκοι μειονότητα.

Στα πλαίσια του «Προγράμματος για την ευημερία των αποίκων» αποφασίστηκε από τους Βρετανούς η δημιουργία κρατικού ραδιοφωνικού σταθμού στο νησί. Οι προετοιμασίες του ξεκίνησαν από το 1951 ενώ η πρώτη μετάδοση του Σταθμού πραγματοποιήθηκε το 1953. Η σύσταση δε του σταθμού αποτελείτο από Έλληνες, Τούρκους και Βρετανούς. Ήταν χαρακτηριστικό της βρετανικής πολιτικής να θεωρούν ότι η κανονικότητα σε μία χώρα είναι η πολυεθνικότητα, γι' αυτό και προωθούσαν τη συνεργασία όλων των κοινοτήτων του νησιού. Ωστόσο, η πολιτική τους αυτή ενέπιπτε στη γραμμή του «διαίρει και βασίλευε» που σύντομα μπήκε σε εφαρμογή και στην περίπτωση της Κύπρου. Παρόλο που η Τουρκία είχε παραιτηθεί από τις αξιώσεις της στην Κύπρο από το 1878 και οριστικά το 1925, με την ανακήρυξη του νησιού ως αποικία της μεγάλης Βρετανίας, η τελευταία επεδίωκε -κυρίως μετά το 1931- να την ξαναβάλει διαπραγματευτή για το κυπριακό. Αυτό φάνηκε και με την επιλογή ίδρυσης δύο τμημάτων στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία (Cyprus Broadcasting Corporation), που είχαν ξεχωριστές διευθύνσεις -το ελληνικό και το τουρκικό. Στη συνέχεια όταν το 1955 συγκάλεσαν την Τριμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο, με συμμετέχοντες τους πρωθυπουργούς Ελλάδας και Τουρκίας, το Λονδίνο μετατράπηκε σε επιδιαιτητή μίας διαμάχης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Έτσι, ξεκινούν οι αξιώσεις των Ελληνοκυπρίων από τη Βρετανία να απασχολούν και την Τουρκία. Από τότε, το κυπριακό πρόβλημα μετατράπηκε σε ελληνοτουρκική διαμάχη.

⁴⁰¹ Adamantia Pollis, *Intergroup Conflict and British Colonial Policy: The case of Cyprus*, σ. 576.

⁴⁰² Ο.π., σ. 578.

Πλέον οποιαδήποτε λύση θα βρισκόταν για το κυπριακό αναπόφευκτα θα συμπεριελάμβανε και την Τουρκία.

Την περίοδο ύπαρξης της Κυπριακής Ραδιοφωνικής Υπηρεσίας, η οποία βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο των αποικιοκρατών, η κυπριακή ραδιοφωνία λειτούργησε ως μέσο προπαγάνδας των τελευταίων καθώς μέσω αυτού μετέφεραν τα δικά τους επικοινωνιακά μηνύματα κυρίως την περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα (1955-1959). Το CBC, χαρακτήριζε την ΕΟΚΑ τρομοκρατική οργάνωση και τους συμμετέχοντες σε αυτήν τρομοκράτες. Ακόμη, η ίδια η διοίκηση του σταθμού παραδέχεται ότι το ελληνικό πρόγραμμα σε αντίθεση με το τουρκικό αντιμετώπιζε προβλήματα στις μεταδόσεις του λόγω της πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε.

Παρά όμως τον προπαγανδιστικό του χαρακτήρα εργάστηκαν στην Υπηρεσία Έλληνοκύπριοι, που ωστόσο δεν υπήρξαν δοσίλογοι της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Αντιθέτως, ένιωθαν ότι η εργασία τους αντιμετώπιζε προβλήματα στην ελευθερία έκφρασης και περίμεναν την ελευθερία της πατρίδας ώστε να μπορούν να εκφραστούν ανεμπόδιστα. Τεκμήριο του γεγονότος ότι οι Έλληνες υπάλληλοι στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, επί Αγγλοκρατίας, δεν υποστήριζαν την αποικιοκρατική κυβέρνηση, αποτελεί το γεγονός ότι παρέμειναν να εργάζονται στο μετέπειτα Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου.

Όταν λοιπόν το 1960, δημιουργήθηκε η Ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία με ένα σύνταγμα που προϋπόθετε τη συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων -Ελλήνων και Τούρκων- η Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, μετατράπηκε σε Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ). Από την αρχή της λειτουργίας του, το ΡΙΚ ήταν ημικρατικός οργανισμός και εξαρτιόταν από την κυβέρνηση. Είχε στόχο την παγίωση της Δημοκρατίας, αλλά και τη διάδοση όσων πρέσβευε η κυπριακή κυβέρνηση. Δεν μπορούσε να ήταν ένας αντιπολιτευόμενος σταθμός καθώς ήταν και ο μόνος που υπήρχε στο νησί. Ως εκ τούτου ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, πρωταγωνιστής στην πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου, ήθελε στον κρατικό ραδιοσταθμό να εργάζονται και κυρίως να διοικούν άτομα της πλήρους εμπιστοσύνης του. Ο Βίας Μαρκίδης, πρώτος Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ και ο Φρίξος Πετρίδης, πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σταθμού, υπήρξαν στενοί συνεργάτες του Μακαρίου. Ακόμη άτομα τα οποία συνεργάστηκαν με το σταθμό, όπως ο Κύπρος Χρυσάνθης ήταν εξίσου έμπιστος συνεργάτης του Μακαρίου. Επιπλέον, ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ο οποίος διετέλεσε στη συνέχεια Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ για δεκαέξι χρόνια (1967-1983), συστήθηκε στο Μακάριο από το Φρίξο Πετρίδη και άλλους στενούς του συνεργάτες, όπως ο Κύπρος Χρυσάνθης που προαναφέρθηκε αλλά και η Ουρανία Κοκκίνου. Όπως τεκμαίρεται από τα πιο πάνω, ώστε να παγιωθεί η δημοκρατία, επιβαλλόταν ο κρατικός ραδιοσταθμός να φτιάξει μία ασπίδα που να προστατεύει αλλά και να προωθεί τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παρόλο που στο χώρο του ΡΙΚ, υπήρξαν στη συνέχεια άνθρωποι που υποστήριζαν το Γεώργιο Γρίβα, αρχικά και τη Χούντα στη συνέχεια, τα κύρια στελέχη του ΡΙΚ παρέμειναν συνεργάτες του αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Αναφορικά με το χαρακτήρα των προγραμμάτων του ΡΙΚ, ήταν ελληνοκεντρικός από την αρχή. Τα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας μέχρι την τουρκική εισβολή, επικρατούσε στο νησί το αίσθημα της α-πληρότητας. Η Ανεξαρτησία ακολούθησε έναν αιματηρό αγώνα με αίτημα για ένωση, ο οποίος τελικά διεξαγόταν για «ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη».⁴⁰³ Ο πόθος για Ένωση δεν έσβησε μέχρι που η τουρκική εισβολή του 1974 οδήγησε στην αβεβαιότητα τον κυπριακό λαό.

Το αίσθημα λοιπόν της α-πληρότητας και της στενής σχέσης που είχε η Λευκωσία με τη μητρόπολη Αθήνα, χρωμάτισε και το πρόγραμμα του ΡΙΚ, καθώς όσοι το διαμόρφωναν ήταν υποστηρικτές της Ένωσης · πολλοί υπήρξαν και αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Η συνεργασία με την Ελλάδα υπήρξε πάντοτε στενή. Εντονότερη έγινε μετά το 1964, όταν ξεκίνησαν να αποστέλλονται εκπομπές από τη μία ραδιοφωνία στην άλλη. Σημαντική υπήρξε η συμβολή της Κύπρου στον τομέα του θεάτρου στην Ελλάδα, καθώς η πρώτη έστειλε πολλά θεατρικά έργα στο ΕΙΡ. Επίσης στο *Ραδιοπρόγραμμα*, δημοσιεύονταν διηγήματα καταξιωμένων Ελλήνων λογοτεχνών, πολλοί από τους οποίους βρίσκονταν εν ζωή. Αρκετές ήταν και οι περιπτώσεις που σε εκπομπές λόγου, όπως η «Νεοελληνική Ποίηση», λογοτέχνες από το χώρο της Ελλάδας έστελναν απαγγελμένα τα ποιήματά τους, ώστε να ακουστούν στην κυπριακή επικράτεια.

Μέσα από τα προγράμματα του σταθμού τονιζόταν η ελληνικότητα του νησιού. Δινόταν έμφαση στις εθνικές επετείους, καθώς συγκεκριμένες εκπομπές διαμορφώνονταν ανάλογα με την κάθε εθνική επέτειο τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Παράδειγμα αποτελεί η εκπομπή «Θέματα Λόγου και Τέχνης», που καταπιάνεται εκτός από τις εθνικές επετείους με θέματα όπως: «Η διαρκής αξία του ελληνικού πολιτισμού». Η εκπομπή «Παιδική Γωνιά», αφιερώνεται αρκετές φορές σε εθνικά θέματα όπως η «1η Απριλίου». Στο *Ραδιοπρόγραμμα* επίσης, οι εθνικές επέτειοι, όπως της 25ης Μαρτίου ή της 28ης Οκτωβρίου, κατείχαν το κύριο άρθρο του περιοδικού. Ακόμη το Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο περιελάμβανε μαθήματα με θέμα το Βυζάντιο και την εθνική επέτειο της 28ης Οκτωβρίου. Μετά το 1969, είναι αξιοσημείωτη η επιμονή του Εκπαιδευτικού Ραδιοφώνου σε μαθήματα αφιερωμένα στα Οκτωβριανά του 1931, το αλβανικό έπος και μία σειρά μαθημάτων για τα πενήντα χρόνια αγγλικής κατοχής. Από το 1969 και μετά αναζωπυρώνεται έντονα το αίσθημα και το αίτημα των Κυπρίων για Ένωση με την Ελλάδα και το ΡΙΚ συμβάλλει μέσω των προγραμμάτων του στην αναζωπύρωση του αισθήματος της αδικίας που συντελέστηκε εις βάρος των Κυπρίων. Το 1970, παίχτηκε στο Θεατράκι ΡΙΚ το θεατρικό έργο του Πάνου Ιωαννίδη *Γκρέκορν*, αφιερωμένο στο Γρηγόρη Αυξεντίου, ενώ το 1973 προκηρύσσεται διαγωνισμός ραδιοφωνικού θεάτρου με έργα εμπνευσμένα από το «1821», το «Έπος του “40» και τον «Απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ».

Καταδεικνύεται λοιπόν ότι το ΡΙΚ ήθελε να διαμορφώσει αλλά και να διατηρήσει μία ελληνική ταυτότητα στην Κύπρο. Παράλληλα κυρίως μετά τις δικοινοτικές ταραχές και καθώς

⁴⁰³ Γιώργος Σεφέρης, «Ελένη» στο *Γιώργος Σεφέρης – Ποιήματα*, Εκδ. Ίκαρος, 2014, σ. 241

ύστερα από το 1963 οι Τουρκοκύπριοι απείχαν από τις εργασίες τους στο ΡΙΚ αλλά και από τη δημόσια υπηρεσία γενικότερα, η στροφή των Κυπρίων στο αρχικό αίτημά τους για ένωση με την Ελλάδα, υποστηριζόταν και από τον κρατικό ραδιοσταθμό.

Εκτός από τα πιο πάνω αξιοσημείωτη είναι η διαπίστωση ότι το ΡΙΚ από την αρχή της λειτουργίας του είχε σκοπό την ανύψωση του πνευματικού επιπέδου των Κυπρίων. Η επαγγελματικότητα που χαρακτήριζε το Ίδρυμα, εντοπίζεται στην πρόσληψη ατόμων με προσόντα στη δημοσιογραφία αλλά και με πρόσθετες ικανότητες, όπως ο καλός χειρισμός της ελληνικής γλώσσας. Οι περισσότεροι υπάλληλοι του σταθμού προσλαμβάνονταν έπειτα από γραπτές εξετάσεις και προφορική συνέντευξη. Επιπλέον γίνονταν συνεχείς μετεκπαιδεύσεις του προσωπικού πάνω σε θέματα μέσω μαζικής επικοινωνίας, σε προγράμματα σε χώρες της Ευρώπης.

Δόθηκε από την αρχή έμφαση στον πολιτιστικό τομέα. Ωστόσο η περίοδος «πολιτιστικού οργανισμού» για το ΡΙΚ αλλά και για την Κύπρο, υπήρξε η περίοδος όταν ο Ανδρέας Χριστοφίδης, διετέλεσε Γενικός Διευθυντής του ΡΙΚ. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, ήταν ο «σωστός άνθρωπος στη σωστή θέση». Γνώριζε τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ραδιοφωνίας και ταυτόχρονα είχε στόχο την πνευματική εξύψωση του επιπέδου του κυπριακού λαού. Ο Χριστοφίδης ήθελε να καταστήσει το ΡΙΚ ένα φορέα πολιτισμού, γι' αυτό στόχος του ήταν η συνεργασία του ΡΙΚ με ανθρώπους του πνεύματος που να είχαν ταυτόχρονα και πνεύμα αυτοθυσίας αλλά και προσφοράς, καθώς τα πρώτα εκείνα χρόνια προσπαθούσαν όλοι «να δημιουργήσουν ραδιοφωνία» με υψηλό επίπεδο, που να εξυπηρετεί το λαό αλλά και να ανυψώνει το μορφωτικό του επίπεδο. Για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε να υπάρχει πνεύμα αυτοθυσίας, ανιδιοτέλειας και προσφοράς, καθώς χρειαζόνταν πολλές ώρες απλήρωτης εργασίας. Ήταν πολύτιμη η συνεργασία του σταθμού με φιλόλογους και εκπαιδευτικούς όπως οι Μιχαλάκης Μαραθεύτης, οι καθηγητές Γιάννης Κουτσάκος, Κωστής Μιχαηλίδης, ο αρχαιολόγος Αθανάσιος Παπαγεωργίου. Η συνεργασία τους με το Σταθμό γινόταν στα πλαίσια των εκπομπών και αρχικά ήταν αμισθή. Στη συνέχεια, οι συνεργάτες του ΡΙΚ έπαιρνα κάποια χρήματα, κυρίως συμβολικά. Ωστόσο υπήρχαν κάποιοι οι οποίοι δε δέχονταν να πληρωθούν για τη συνεργασία τους. Εκτός από τους εκπαιδευτικούς συνεργάστηκαν με το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, ήδη αναγνωρισμένοι λογοτέχνες του νησιού, όπως ο Κώστας Μόντης, Κύπρος Χρυσάνθης, Άνθος Λυκαύγης. Η συνεργασία τους χαρακτηριζόταν από τη συγγραφή κειμένων για διάφορες εκπομπές. Η προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη, ως παιδίατρου ήταν σημαντική καθώς έδινε συμβουλές για διάφορα θέματα που απασχολούσαν την υγεία του παιδιού. Αναδείχθηκαν επίσης μέσω του ΡΙΚ οι συγγραφείς: Μιχάλης Πιτσιλίδης, Έλλη Αβρααμίδου, Λούλα Γεωργιάδου, Αντώνης Παπαευαγόρου, Παύλος Λιασιδής, Γεώργιος Πετρασίτης, Ρήνα Κατσελλή.

Εκτός από τους συνεργάτες άνθρωποι του πνεύματος εργοδοτήθηκαν και υπήρξαν υπάλληλοι του Σταθμού μέχρι τη συνταξιοδότησή τους. Ο Πάνος Ιωαννίδης που δούλεψε και στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, συνέχισε να εργάζεται στο ΡΙΚ και αφυπηρέτησε από αυτόν στη θέση του Διευθυντή Προγραμμάτων του ΡΙΚ (1955-1995). Ο Άνθος Ροδίνης επίσης, εργάστηκε και αυτός στην Κυπριακή Ραδιοφωνική Υπηρεσία, ως εκφωνητής ` συνέχισε να

εργάζεται και στο ΡΙΚ αρχικά ως εκφωνητής και στη συνέχεια ασχολήθηκε με διάφορα πολιτιστικά προγράμματα. Εργάστηκε επίσης στο ΡΙΚ ο Μιχάλης Πασιαρδής (1960-1995) -η προσφορά του οποίου συνεχίζεται μέχρι σήμερα αφιλοκερδώς- ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης (1968-1998), η Ντίνα Κατσούρη (1969-2000), η Πίτσα Γαλάζη (1966-1969). Όλοι αξιόλογοι λογοτέχνες της νεοελληνικής λογοτεχνίας, που αναδείχθηκαν αλλά και ανέδειξαν το ΡΙΚ μέσω της δουλειάς τους. Οι πιο πάνω λογοτέχνες μέχρι το 1969, είχαν καταφέρει να αναδειχθούν και να διακριθούν στα κυπριακά γράμματα, καθώς τιμήθηκαν με κρατικά βραβεία λογοτεχνίας, ποίησης και πεζογραφίας.

Επιπλέον, το 1964, δημιουργήθηκαν οι εκδόσεις ΡΙΚ και η επταετία 1967-1974, ήταν η χρυσή εποχή του ΡΙΚ. Δημιουργήθηκε το Θεατράκι ΡΙΚ, κάνοντας γνωστό το θέατρο στο νησί και αναδεικνύοντας ηθοποιούς όπως οι: Στέλιος Καυκαρίδης, Τζένη Γαϊτανοπούλου, Νίκος Χαράλαμπος, Ανδρέας Μιχαηλίδης και άλλοι. Το Θεατράκι ΡΙΚ υπήρξε ο πρόδρομος του ΘΟΚ (Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου), και βοήθησε ώστε άνθρωποι που ασχολούνταν με τους τομείς της σκηνοθεσίας, ενδυματολογίας, ηθοποιίας και σκηνογραφίας, να παραμείνουν στον κυπριακό χώρο και να μην απορροφηθούν από κάπου άλλου. Δημιουργήθηκε επίσης Κινηματογραφική Λέσχη, μέσω της οποίας προβάλλονταν ταινίες, που διαφορετικά το κυπριακό κοινό δεν θα μπορούσε να παρακολουθήσει. Το κυπριώτικο σκετς επίσης, ήταν ένας θεσμός ο οποίος ανέδειξε όχι μόνο την κυπριακή διάλεκτο, αλλά και τη ζωή της υπαίθρου. Ένας θεσμός που επικρατεί μέχρι σήμερα και που τότε έδενε την οικογένεια. Όσοι εργάστηκαν εκείνα τα χρόνια στο ΡΙΚ είναι ευτυχείς που συμμετείχαν στη δημιουργία αυτής της πολιτιστικής κίνησης στο νησί τους. Εργάστηκαν με πνεύμα προσφοράς χωρίς να θεωρούν το χώρο του ΡΙΚ, μόνο σαν εργασία. «Ερωτεύτηκαν» αυτό που έκαναν, γι' αυτό εναπόθεσαν όλες τους τις δυνάμεις και τις ικανότητες εκεί.

Ακόμη αξιόλογη παρατήρηση όσον αφορά την ενότητα που ήθελε να διαμορφώσει το ΡΙΚ και την παγίωση της δημοκρατίας, αποτελεί το γεγονός ότι παρόλο που από το 1963 οι Τουρκοκύπριοι υπάλληλοι αποχώρισαν από τις εργασίες τους, το τουρκικό πρόγραμμα δεν σταμάτησε να εκπέμπει και για το σκοπό αυτό επιστρατεύτηκαν οι Ελληνοκύπριοι υπάλληλοι του σταθμού που ήταν τουρκομαθής. Ακόμα μετά το 1968 ξεκίνησε και πάλι η συνεργασία του σταθμού με Τουρκοκύπριους, δράση που φανερώνει ότι υπήρχε ενδιαφέρον και για το τουρκικό ακροατήριο, σε μια περίοδο που οι σχέσεις των δύο κοινοτήτων ήταν τεταμένες.

Το ΡΙΚ υπήρξε επίσης ένας πρωτοποριακός σταθμός, καθώς καθιέρωσε πρωτοποριακές εκπομπές όπως ήταν το Ραδιοφωνικό Πανεπιστήμιο, η Εκπαιδευτική Τηλεόραση και το Εκπαιδευτικό Ραδιόφωνο, που συνετέλεσαν επίσης στην εισαγωγή της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης στην Ελλάδα. Είναι σημαντικό ότι η Κύπρος διαθέτει τηλεοπτικό σταθμό (1957) δέκα περίπου χρόνια πριν από την Ελλάδα (1967). Επιπρόσθετα, οι συνεργασίες που έκανε με τις ραδιοφωνίες των υπόλοιπων χωρών της Ευρώπης ήταν αξιόλογες και πρωτοπόρες. Ο Ανδρέας Χριστοφίδης, είχε υπογράψει ανταλλαγή προγραμμάτων με τη ραδιοτηλεόραση της Ανατολικής Γερμανίας και του Μονάχο, όταν η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είχε ακόμη αποκαταστήσει τις

σχέσεις μαζί τους. Ήταν καθαρά μία αποφασιστική πρωτοβουλία με γνώμονα την προώθηση του παγκόσμιου πολιτισμού, ο οποίος δεν διακρίνει σύνορα και πολιτικές.

Τέλος σημαντική υπήρξε και η στάση που κράτησε το ΡΙΚ την περίοδο της Χούντας (1967-1974). Ο Χριστοφίδης ενέργησε με αποφασιστικότητα και σοβαρότητα. Το ΡΙΚ συνέχισε να είναι μία ελεύθερη φωνή στον ελληνικό χώρο, χωρίς αποπροσανατολισμό από το σκοπό του. Ριζοσπαστική για την εποχή υπήρξε και η απόφαση του Χριστοφίδη για τη χρήση της Δημοτικής στα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων, σε μία περίοδο κατά την οποία η Δημοτική βαλλόταν από τη χουντική κυβέρνηση των Αθηνών και χαρακτηριζόταν ως η γλώσσα των κομμουνιστών. Ωστόσο ο Χριστοφίδης, με θάρρος στην άποψή του ότι η δημοτική είναι η γλώσσα με την οποία εκφράζεται ο λαός και μπορεί να επικοινωνήσει καλύτερα, την καθιέρωσε και απάντησε αιχμηρά σε όσους κατηγοριοποιούσαν την ομιλούμενη γλώσσα σε πολιτικές παρατάξεις.

Η πιο δύσκολη περίοδος για το ΡΙΚ υπήρξαν οι μέρες του πραξικοπήματος του Ιουλίου του 1974, όταν εκδηλώθηκαν μέσα στην ίδια οικογένεια του σταθμού έχθρες, αντιπαλότητες και μίσση. Ακολούθησε η τουρκική εισβολή η οποία επέφερε την κοινωνική καταστροφή της Κύπρου. Πρόσφυγες, αγνοούμενοι, εγκλωβισμένοι συνθέτουν από τότε τον πληθυσμό της Κύπρου. Το ΡΙΚ κλήθηκε να σταθεί συμπαραστάτης στην τραγωδία που ζούσε ο κυπριακός λαός και ταυτόχρονα μέσο προς ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας για το δράμα της Κύπρου. Παρ' όλες τις δύσκολες καταστάσεις σύντομα ανέκαμψε και συνέχισε τη λειτουργία του στις βάσεις που είχε κτίσει. Επιπρόσθετα στους σκοπούς του προστέθηκε η διατήρηση και η δημιουργία της μνήμης για τα εδάφη τα οποία είναι μέχρι σήμερα τουρκοκρατούμενα.

Συνοψίζοντας, καταλήγω στο ότι το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, υπήρξε ο πρώτος πολιτιστικός φορέας του νησιού. Το ανθρώπινο δυναμικό το οποίο στελέχωσε αυτό το φορέα αποτελείτο από τους σημαντικότερους σύγχρονους Κύπριους λογοτέχνες: τη γενιά της Ανεξαρτησίας που γαλουχήθηκε από την προηγούμενη γενιά του αγώνα. Ακόμη, όλοι όσοι εργάστηκαν και συνεργάστηκαν με το ΡΙΚ ήταν άνθρωποι καλλιεργημένοι με βαθύτερες πνευματικές αναζητήσεις, άτομα τα οποία αγωνίστηκαν για την ανανέωση της κυπριακής κοινωνίας. Το προσωπικό που απάρτιζε το ΡΙΚ ήταν ένα μωσαϊκό πνευματικών ανθρώπων. Ο καθένας από τη θέση του έδινε το δικό του χαρακτήρα στην περίοδο της πολιτιστικής άνοιξης του νησιού, με αποτέλεσμα, όσοι συμμετείχαν σε αυτή την παραγωγή να μιλούν για μία *«πανεπιστημιακή εμπειρία»*.

Δεν παραγκωνίζεται ωστόσο το γεγονός ότι τα στελέχη του ΡΙΚ ήταν στενοί συνεργάτες και έμπιστοι φίλοι του αρχιεπισκόπου Μακαρίου, κάτω από τη σκιά του οποίου βρίσκονταν τα πάντα. Εκτός από την πολιτιστική δράση το ΡΙΚ είχε και πολιτική σκοπιμότητα, καθώς ως η δημόσια ραδιοτηλεόραση, όφειλε να υποστηρίζει την κυβέρνηση. Η διαμάχη Γρίβα-Μακαρίου, επηρέασε αναπόφευκτα το ΡΙΚ, γεγονός που φανερώθηκε με την έκρηξη του πραξικοπήματος. Υπάλληλοι οι οποίοι δεν μπορούσαν να εκφράσουν φανερά την αντίθεσή τους με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, όταν ξέσπασε το πραξικόπημα βρήκαν την ευκαιρία να απελευθερωθούν και να δείξουν τα πραγματικά τους αισθήματα.

Μετά το 1992 και την ίδρυση ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, άλλαξε και η φυσιογνωμία του ΡΙΚ. Οι στόχοι παραμένουν μέχρι σήμερα οι ίδιοι, όμως ο τρόπος υλοποίησής τους έχει αλλάξει. Στα στελέχη του ΡΙΚ δεν συγκαταλέγονται πλέον λογοτέχνες ή πνευματικοί άνθρωποι, όπως συνέβαινε την πρώτη δεκαπενταετία της λειτουργίας του. Μετά τη συνταξιοδότηση των ανθρώπων εκείνων που έκτισαν τη ραδιοφωνία στην Κύπρο και δημιούργησαν μία πνευματική κίνηση στο νησί, διακόπηκε η συνεργασία μαζί τους. Εξαίρεση αποτελεί η ανιδιοτελής προσφορά του Μιχάλη Πασιαρδή, ο οποίος συνεχίζει να συνεργάζεται με το Σταθμό, εντελώς δωρεάν. Ωστόσο, η επαγγελματικότητα που χαρακτήριζε το ΡΙΚ, τα χρόνια που εξετάστηκαν στην παρούσα εργασία, δεν χαρακτηρίζει και μετά το 1992 το Σταθμό. Παράδειγμα, αποτελεί και η απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΡΙΚ να μην εκφωνούν τα δελτία ειδήσεων οι εκφωνητές, αλλά οι δημοσιογράφοι. Μέχρι τότε, τα άτομα που εκφωνούσαν τα δελτία, προετοιμάζονταν αναλόγως και έπρεπε να έχουν συγκεκριμένα προσόντα, ώστε να εργοδοτηθούν σε εκείνο τον τομέα. Παράλληλα, το ίδιο απαιτητικός ήταν κάθε τομέας στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Κάθε τμήμα, είχε αυστηρά κριτήρια επιλογής εργαζομένων, γεγονός το οποίο άλλαξε μετά το 1992, όταν ο ανταγωνισμός μεταξύ των καναλιών επηρέασε και τη σύσταση των προγραμμάτων.

Βιβλιογραφία

Pollis Adamantia, *Intergroup Conflict and British Colonia Policy: The case of Cyprus*, Comparative Politics, Vol. 5, No. 4, Jul., 1973

Αγγελική Παντελίδου, Κωνσταντίνα Χατζηκωστή, *Ιστορία της Κύπρου Μεσαιωνική-Νεότερη (1192-1974)*, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, Λευκωσία 1992, Ανατύπωση 2014

Γρίβα Γεωργίου Διγενή- Στρατηγού, *Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήναι 1961

Κατσελλή Ρήνα, *Ανδρέας Χριστοφίδης-η πεμπτουσία μιας προσφοράς*, Εκδ. Χρυσοπολίτισσα 2010

Κατσελλή Ρήνα, *Δύο Φιλολογικά Μνημόσυνα για τον Ανδρέα Ν. Χριστοφίδη (ομιλίες)*, Λαογραφικός Όμιλος Κερύνειας 2010

Κρανιδιώτη Νίκου, *Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, Τόμος 1, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1985

Κρανιδιώτη Νίκου, *Δύσκολα Χρόνια*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1981

Μαυρή Χρήστου, Μιχάλης Πασιαρδής, *Εισαγωγή στο έργο του*, Εκδ. Κυπριακής Βιβλιοφιλίας, αρ. 1, Λευκωσία 2001

Μπίτσιου Δημητρίου, *Κρίσιμες Ώρες*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1987

Νίκος Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974.*, Τόμος 2, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1985

Παυλίδη Άντρου, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου – Από το 1571 μέχρι το 1964*, Τόμος 4, Εκδ. Φιλόκυπρος, 1993

Πρακτικά Συνεδρίου, *60 Χρόνια Κυπριακής Τηλεόρασης - 1957-2017*, Επιμ. Δρ Γιώργος Β. Γεωργίου, Εκδ. Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, 2017

Σεφέρη Γιώργου, *Ποιήματα*, Εκδ. Ίκαρος, 2014

Σοφοκλέους Θάσος, *Πόθος Ελευθερίας*, Λευκωσία 1989

Χριστοφίδη Ανδρέα, *Θέματα και Απόψεις*, Εκδ. Φαίδρος, Λευκωσία 1966

Χριστοφίδη Ανδρέα, *Τα έλλογα και τα παράδοξα-Δοκίμια*, Εκδ. Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1995

Έγγραφα στο Αρχείο ΡΙΚ

Keating Rex (Director of Broadcasting), *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service 1952*, Cyprus Government Printing Office, Nicosia, 1953

Keating Rex, Director of Broadcasting, *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service 1953*, Nicosia, Cyprus Government Printing Office, 1954

Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service for the year 1955

The Cyprus Broadcasting Service, Annual Report for 1956

Annual Report on the Cyprus Broadcasting Service for the year 1957

Haralampides M.K., O.B.E., LL.m, Acting Director- General, *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Corporation for the year 1959*

Μαρκίδη Βία, Γενικού Διευθυντή ΡΙΚ, *Annual Report on the Cyprus Broadcasting Corporation for the year 1960*, Αύγουστος 1961

Μαρκίδη Βία, Γενικού Διευθυντή ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις 1961*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου

Μαρκίδη Βία, Γενικού Διευθυντή ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις 1962*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, 31/3/1963

Μαρκίδη Βία, Γενικού Διευθυντή ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις 1963*, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, Γραφείον Γενικού Διευθυντού, 12 Οκτωβρίου 1964

Πετρίδη Φρίξου, *Ετήσια Έκθεσις Διά το 1964*, 15/7/1965

Πετρίδη Φρίξου, Προέδρου Συμβουλίου ΡΙΚ, *Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1965*

Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1967 και Παράρτημα, Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου

Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1968 και Παράρτημα

Ετήσια Έκθεσις διά το Έτος 1971 και Προσάρτημα

Ετήσια Έκθεσις διά το έτος 1970 και Παράρτημα

Περιοδικά-Εφημερίδες

Κωνσταντινίδη Φάνου., «*Το ΡΙΚ αναδιοργανούται*», *Μάχη*, 1 Απριλίου 1967, , (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=MAX>)

Πετρίδη Φρίξου., «Τα πεπραγμένα του Ρ.Ι.Κ. κατά την τελευταία πενταετία, 60-65», Πατρίς, Κυριακή 24 Οκτωβρίου 1965, ,
(<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=PAT%2F1965%2F10%2F24&id=Ar00302>)

Τελευταία Ώρα, «Μελλοντικά Σχέδια και Δραστηριότητες του ΡΙΚ», 14 Ιουνίου 1969, (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=TOR>)

Τελευταία Ώρα, «Παρά την Απαγόρευση εις Ελλάδα, το ΡΙΚ θα μεταδίδη μουσικήν Θεοδωράκη», 3/6/1967, (<http://pioarchive.pio.local/olive/apa/pio/Print.Article.aspx?mode=image&href=TOR>)

Κοντογιάννη Μαίρη, «Μια ενδιαφέρουσα και Αντικειμενική Έρευνα του Φιλελεύθερου- Πώς λειτουργεί σήμερα το ΡΙΚ», Φιλελεύθερος, Τρίτη 23 Ιανουαρίου 1962, ,

Ραδιοπρόγραμμα, (2-15 Ιανουαρίου 1966), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 76 (22 Οκτωβρίου – 4 Νοεμβρίου 1967), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 82, (28 Ιανουαρίου 1968-10 Φεβρουαρίου 1968), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 83 (11-24 Φεβρουαρίου 1968), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 84, (25 Φεβρουαρίου-9 Μαρτίου 1968), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 90 (19 Μαΐου – 1 Ιουνίου 1968), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 106, (29 Δεκεμβρίου 1968-11 Ιανουαρίου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 111, (9-22 Μαρτίου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 114, (20 Απριλίου-3 Μαΐου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 117, (1-17 Ιουνίου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 119, (29 Ιουνίου-12 Ιουλίου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 121, (27 Ιουλίου-9 Αυγούστου 1969), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 153, (18-31 Οκτωβρίου 1970), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 187, (6-19 Φεβρουαρίου 1972), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 222, (10-23 Ιουνίου 1973), Εκδ. ΡΙΚ

Ραδιοπρόγραμμα, Τεύχος 491 (2-15 Οκτωβρίου 1983), Εκδ. ΡΙΚ

Κυπριακή Επιθεώρησις (Νοέμβριος 1953)

Εγκυκλοπαίδειες – Λεξικά

Παυλίδη Άντρον, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τ. 9, Εκδ. Αρκτίνος, 2011.

Παυλίδη Άντρον, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τ. 12, Εκδ. Αρκτίνος, 2011.

Παυλίδη Άντρον, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Τ.15, Εκδ. Αρκτίνος, 2012.

Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2008

Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ

Γιώργος Μητσίδης, «Η Γέννηση του Ραδιοφώνου στην Κύπρο» από την εκπομπή «Για τα μεγάλα παιδιά» (4/11/2001), Αρχείο Ραδιοφώνου ΡΙΚ

Αντρέας Φαντίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C08FB)

Πάνος Ιωαννίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ» (6/5/2013), Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C2275)

Μιχάλης Πασιαρδής, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης (16/12/13), Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000D063D)

Αντρέας Κυριάκου, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», Επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, Ψηφιακό Αρχείο ΡΙΚ (000C1E1E)

Στέλιος Σικαλίδης, Ραδιοφωνική Εκπομπή «60 Χρόνια ΡΙΚ», επιμ. Κώστας Μιχαηλίδης, 2014, Αρχείο ΡΙΚ (000BFEF9)

Ιστοσελίδες

<https://www.writersunioncy.org/meli/item/ioannidis-panos-2>

<https://www.writersunioncy.org/meli/item/xaralampidis-kyriakos>